AMASYA

MEŞHURLARI

YAZAN

OSMAN FEVZİ OLCAY

ESKİ TÜRK VE İSLAM YAZILARI UZMANI

TRANSKRİBE

TURAN BÖCEKCİ

BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI FAKÜLTESİ MEZUNU

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Memleketim olan, tarihi kıymet ve ehemmiyet bakımından değeri bulunan, Amasya Vilayetinin uzun seneler üzerinde durmak ve tetkiketımı bitirmek sureti ile “Amasya Şehri” adlı bir eser yazıp memleketin tarihi aşamaları hakkında az çok malumat vermiş ve bizden sonraki nesillere bir armağan hazırlamıştım. Binaenaleyh o eserimde sadece memleketin devir devir geçen tarihi hadiselerden bahsedilip, ismleri tarihe intikal eden büyük şahsiyetler hakkında da malumat vermek ve bu suretle ham eserimin tamamlanmasına, hemde ilim aleminde bu muhitte yetişen büyük şahsiyetlerin tercemei halleri ile eserlerinden tamamlayıcı mâlumat verilmesinin faideden hali olamayacağını düşünüp, bu suretle “Amasya Meşâhiri” namı altında eserimi yazmaya başlamış bulunuyorum.

Atatürkün emri ile teşkil eden ve adına Kitap Tasnif Komisyonu adı verilen komisyonda üye olarak çalıştığım bir sırada bu eserimi meydana getirdim. Bana bu muvaffakiyeti temin buyuran Hz. Allah’tan yardım dilerim.

Başarı Allahtandır. O ne güzel mevla, ne güzel dosttur.

OSMAN FEVZİ OLCAY

1-ÂBÂDİ MEHMET ÇELEBİ:

Bu zat, Amasya'nın "Mahmût-Âbâd" (Hakala)[1] denilen, Alevi (Suluova) nahiyesine bağlı bu köydendir. Tahsil için köyünü terk ederek İstanbul'a gelmiş ve tahsilini Müftü's-Sakaleyn Kemal Paşa-zâde'den bitirmiştir.

Fetva eminliğine kadar yükselen bu âlim 961 (1553-1554) yılında İstanbul'da vefât edip üstadının medfun bulunduğu Edirnekapı dışındaki türbeleri civarına defnedilmiştir. Merhum Kâtip Çelebi'nin "Süllem'ül-Vusul ilâ Tabakât'il-Fuhul" adlı eserinde böyle bilgi verilmektedir.

2-ABDUL HAY:

Amasyalı olan bu zat, Müeyyetzadeler'dendir. Künyesi Abdulhayy bin Abdulkerim bin Müeyyet olarak tesbit edilmistir. Müderrislerden olan bu faziletli kişi Amasya'da müderrislik yapmış; daha sonra memleketini terk edip İstanbul'a giderek vezir Kara Mustafa Paşa Medresesi'ne müderris olmuştur. Daha sonra kadılık görevinde de bulunan bu zat, bu memuriyetten memnun olmadığından dolayı mesleğinden ayrılarak tasavvuf alanında çalışmaya başlamış ve münzevi âlemde hayatını böylece geçirmiştir.

"Şekâyıku'n-Nu'mâniyye" bu zattan övgüyle bahsederek, onun hayır sever, cömert, misafir perver, hoş sohbet bir zat olduğunu yazmaktadır. Üstad'ın özellikle yazı sanatındaki yetenek ve kudretinden bahsedilip ünlüler arasında büyük mevki sahibi olduğu da kaydedilmektedir. Üstadın bilhassa nesih hattındaki yeteneğine işaret edilip bu sanattaki başarısından övgüyle bahsedilmektedir.

3-ABDUL VÂSİ:

Bu zat, Emirlerden olup Hayrettin Hızır Beyin oğludur. Kendisi Dimetoka'da doğmuştur. Babası Amasyalı'dır. Okuyup tahsilni bitirdikten sonra icazet alıp müderris olmuştur. Bir müddet sonra Bursa mollası payesi ile taltif edilmiştir. 927(1520/21) tarihinde İstanbul kadısı, iki gün sonra Anadolu Kazaskeri, aynı sene zarfında da Rumeli Kazaskeri olmuştur. 929(1522/23) tarihinde görevden alınarak emekliye sevkedilmiştir. Daha sonra Haccetmek niyeti ile Hicaz'a giderek orada mücavir kalmış, 944(1537/38) tarihinde vefat etmiştir.

"Sicill-i Osmânî" bu zatın İstanbul ve İran bilginlerinden ilim tahsil ettiğinden bahsederken, şiirde de eşsiz bir zat olduğunu beyan ederek tüm mal varlığını tasadduk edip kitaplarını da vakfeylediğine işaret etmiştir. Hayırlı eserlerinden Bursa'da bir mektebi vardır.

4-ABDULLAH EFENDİ:

[1] Mahmut-Âbâd (Hakala) bu gün Kavala adıyla bilinmektedir.

Abdullah Vecîhî Efendi demekle tanınan bu faziletli kişi Çorumlu Hasan Efendi'nin oğludur. Şehzade lakabıyla tanınır. Çorumda doğmuş fakat Amasyada ilim tahsil etmiştir. Çelebi-Zade Hüseyin Efendi denilen alimden dersini tamamlayıp icazetini aldıktan sonra Amasya'daki Hüseyin Ağa, Firuz Ağa ve Yakup Paşa Medreselerinde müderrislik yapmış ve bir çok öğrenciye icazet vermek suretiyle onları mezun etmistir. Bu âlimin Çilehane mahallesinde Müderris Ahmet Efendi adındaki bir zatın evini satın almak sureti ile orada oturduğu "Kitâb'ul- Mecmû Fi'l Meşhûdi Ve'l-Mesmû" adlı eserde beyan edilmektedir. Adı geçen eser, Abdullah Efendi'nin bir müddet Amasya'da Müftülük görevinde kalıp, daha sonra bu görevden alındığını, bundan dolayı zerre kadar üzülmediğini, bilakis manevi sorumluluktan kurtulduğundan dolayı neşe duyduğunu ilave etmektedir. Yine bu eser, Abdullah Efendi'nin ahlâkî özelliklerini sırasıyla açıklarken; onun gayet sabırlı, itaatkâr, iyi ahlaklı, hoş sohbet bir zat olduğunu, 70 yaşını aşmasına rağmen ilmi sahada devamlı okuyup yazmadan geri kalmadığını da ifade etmiştir. Abdullah Efendi Hicretin 1219(27 Mayıs 1804) tarihine tesadüf eden Safer ayının 16. Cuma günü vefat edip Rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur.

5-ABDULLAH EFENDİ:

Amasyalı'dır. Amasya ve Merzifon'da müderrislik görevinde bulunan bu zat II. Bâyezid'e muallim olmuş; daha sonra memleketi terk ederek Bursa'ya gelmiş burada oturmuştur. "Şakâyık"da verilen bilgiye göre, Sarı Abdullah Efendi adıyla meşhur olmuştur. 1071(1660/61) tarihinde vefat etmiştir.

6-ABDULLAH EFENDİ (KADIZÂDE):

"Sicill-i Osmani" bu alimin Amasyalı olduğunu kaydedip, babasının kadı, kendisinin de müderris olduğunu ifade edip, Eyyüp ve İzmir Payeleri ile taltif edildiğini ve 1037(1627/28) tarihinde vefat eylediğini bildirmiştir.

7-ABDULLAH EFENDİ:

Bu zat Amasyalı Keresteci Ali Efendi adıyla tanınan bir zatın oğludur. Sesi güzel olduğundan dolayı önce Amcazade Hüseyin Paşa daha sonra da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya imam olmuştur. 1087(1676/77) tarihinde sarayın üçüncü imamlığına daha sonra ikinci imamlığına ve 1097(1685/86) tarihinde de birinci imamlık görevine tayin olunmuş aynı zamanda İstanbul Payesi ile taltif edilmiştir. İki sene sonra Manisa Mollası olan bu zat, 1103(1691/92)tarihinde vefat etmiştir. Mûsikişinas olduğunu "Sicill-i Osmani" kaydetmektedir.

8-ABDULLAH HİLMİ:

Amasyalı faziletli kişilerden olan bu zat Şeyhü'l-Kurrâ' Yusufzade Mehmet Efendi'nin oğludur. 1085(1674/75) tarihinde Amasya'da doğmuştur. Kıraat ilminde eşine rastlanılmayan ve diğer ilimlerde ise akranlarının en üstünü olduğu beyan olunmaktadır. Vücûh ve kıraat ilmini pederinden okumuş ve zamanında okutulan diğer ilimleri de Musâhip Paşa'nın hocası Fâzıl İbrahim Efendi'den tahsil etmiştir. Akli ilimleri ise Kara Halil adı ile tanınan alimden öğrenmiştir. Çorlu'lu Paşa'nın Sadrazamlığı zamanında saray Hümayun Hocalığına tayin olunan üstâd'ın ilmî füyüzâtın dan bir çok kimse yararlanmıştır.

Bundan sonra üstat eser telif etmekle uğraşıp, bu suretle bir çok ilmi eserler vücuda getirmiştir. İlmi sahadaki yeteneğine şahit olarak gösterilmesi lazım gelen eserlerinden başlıcaları şunlardır; Buharî-i Şerife 28 yılda otuz cilt muazzam bir şerh yazıp devrinin Padişahına hediye eylemiştir. Bundan dolayı padişahın takdirine mazhar olmuş ve bin lira altınla da taltif edilmiştir. Bunun dışında da bir libâs-ı fâhir ve bir de samur kürk ayrıca Padişah tarafından ihsan edildiği bildirilmektedir.

Abdullah Efendi'nin Saray Kütüphanesi'nde okuttuğu Buharî-i Şerifi bitirme ve duasını yapmak için düzenlenen merasimde, bizzat Padişah da bulunmuş ve adı geçen hocanın akli ve nakli açıklamalarından dolayı büyük bir rahatlama ve zevk duyduğunu ifade etmiştir. Üstat Abdullah Efendi'nin hac görevini yerine getirmek üzere Hicaz'a gitmeye niyet ettiği Padişah tarafından haber alınmış, özellikle ilim ve faziletinden istifade edip kendilerinden ders okuyan Sadrazam Yeğen Ahmet Paşa, hocasının yolculuk masraflarını karşılamak üzere bin altın hediye etmiştir. Hicaz ve Şam alimleri üstadın şöhretini, ilimdeki kudret ve geniş kapsamlı araştırmacı olduğunu duyup, özellikle hadis, tefsir ve kıraat ilimlerindeki uzmanlığından istifade etmek için bu zatın başında toplanmışlardır. Bu suretle Hicaz ve Şam alimleri üstattan ders okumuşlar; bu öğrencilerin bir bölümü de derslerini tamamlayıp mezun olmuşlardır. Üstad'ın ömrünün yarım asrı ders okumak ve okutmakla geçmiştir. Daha sonra Halvetiye tarikatına intisap eden üstat Sakızlı Şeyh İlyas adındaki bir zata intisap edip onu kendisine mürşit edinmiştir.

Üstad'ın, Hilmi mahlası ile Arapça, Farsça ve Türkçe şiir söylediğinden "Osmanlı Müellifleri" bahsederek bu zatı övmektedir. 82 sene yaşayan üstat, 1167(1753/54) tarihinde vefat edip Topkapı dışındaki Maltiye Caddesi'ndeki kabristanlığa defnedilmiştir. "Osmanlı müellifleri" ve "Şakâyık" üstadın çeşitli ilimlerde 55 parça eseri olduğunu isim sırası ile beyan ve izah etmişlerdir. Tâlik hattı ile yazılmış bir takım "Şerh-i Sahih-i Buhari" Yeni Cami-i Kütüphanesi fihristinin 276. sayfasında kayıtlı olup bizzat incelediğimi ifade etmek isterim.

9-ABDULKADİR ŞEYHİ:

Müeyyet-zadeler'den Şeyh Hacı Kerim Efendi'nin oğludur. 920(1514/15) tarihinde doğup Osmanlı devletinin 19. Şeyhulislamı olan bu alimin 78 sene yaşadıktan sonra 1002(1593/94) tarihinde vefat ettiğini "Tuhfet'ül-Hattâtîn ve "Şerh-i Şakâyık" kaydetmektedir.

10-ABDÜLKERİM EFENDİ(İNGİLİZ ABDÜLKERİM):[2]

Amasya'nın Karakise köyünden Ayrancıoğlu sülâlesinden Hüseyin Ağa'nın oğludur. Muhterem annelerinin adına Hafize Hatun derler. Tahsil çağına geldiği zaman köyünün imamından din derslerini ve Kur'an'ı Kerim'i okuduktan sonra Amasya'ya gelmiş; bir müddet Amasya'da tahsil görmüştür. Daha sonra ilmini tamamlamak maksadı ile İstanbul'a giderek devrinin tanınmış alimlerinden dersini bitirip mezun olmuştur. Daha sonra ilim öğretmekle meşgul olan üstat, kısa zaman içinde büyük ün kazanmış ve İstanbul alimlerinin büyükleri arasına katılmıştır. Müstesna bir zekâ ve ilmi gücü ile şöhreti artan Abdulkerim Efendi'nin ünü, Padişaha kadar intikal edip hakkında irâde-i padişahî sadır olarak öğrenim için İngiltere'ye gönderilmiştir. Orada kısa bir süre zarfında İngilizce'yi öğrenmiş dönüşünden sonra da kendisine "İngiliz Abdulkerim Efendi" lakabı takılmıştır.

1218(1803/04) tarihinde Yenişehir Mollası; daha sonra Milli Eğitim Heyeti üyesi, Mekke ve İstanbul Payeleri ile taltif edilmiştir. Üstat 20 Rebiulevvel 1303(27 Aralık 1885) senesi vefat edip cenazesi Fatih Sultan Mehmet Türbesi karşısındaki kabristanlığa defnedilmiştir.

Eserleri:

1275(1858/59) tarihinde ikmal eylediği "Mîzânü'l-Adl" adlı eseri ile 1303(1885) muharreminde bitirdiği "Silkûtî" haşiyesi "Câmi'ül-Hakâyık" ve tıp ilminden "Ruh Risalesi", ayrıca yer kürenin yuvarlak olduğunu isbat eden bir eseri de vardır. Bütün hayatını okuma yazma ve ilmi araştırmaya verip, çalışmadan usanmayan üstad, ikindi namazından sonra da Fatih Camii şerifi'nde "Kâdî Beyzâvî" okuttuğu ve huzurunda 500 e yakın bilgin bulunup takririnden istifade eylediklerini adı geçen caminin ikinci İmamı Hafız Ebu Bekir Efendi bize bildirmiştir.

Bâyezid Kütüphanesi müdürü İsmail Saip Efendi üstadımızı şahsen tanıdığını söyleyerek İslam alimlerinin iftihar kaynağı olan bir zat olduğundan övgüyle bahsederken özellikle Ruhiyat ilminde emsâline tesadüf edilmeyen müstesna bir alim olduğunu ifade ederek hakkında şöyle bir olay nakletmektedir.

Danimarka'da tıp alimleri tarafından bir kongre tertip ediliyor. Henüz mahiyeti bilinmeyen ruh hakkında, bu esrârı tabiiyye (bilinmeyen varlık) üzerindeki sırrın ne gibi bir şey olabileceği konusu hakkında bütün batı ruhiyyat alimleri maksada ulaşabilecek bir sonuç elde edememişlerdir. Nihayet bu problemi çözmek için bir de doğu alimlerinin görüşüne başvurma gereği düşünülerek özellikle İstanbul çevresinde bu ilimle ün yapan üstadın görüşünü almak üzere kongre üyelerinden Ruhiyatçı Prof. Rih denilen bir zatı görevli olarak İstanbul'a göndermişlerdir. Gelen bu zat, Abdulkerim Efendi'nin adını öğrenmiş ve üstadın ders verdiği Fatih

---

[2] İngiliz Abdul Kerim diye bilinirdi. Bunun sebebi; İngiltere hükümeti ilmi bir mesele için bir uzman istemişti. Osmanlı Hükümeti de adı geçeni Londra'ya göndermiş olduğundan kendisine İngiliz lakabı verilmiştir.
Hüseyin Hüsameddin. Amasya Tarihi(basılmamış) c.11 s.57

Camii şerifine kadar gelip içeri girmiş; üstadın dersi bitinceye kadar camide kalmış ders bitiminde camiden dağılan alimler arasından üstadı görüp kendisine yaklaşarak layık olduğu hürmeti gösterdikten sonra, kendisini üstada takdim etmiş ve İstanbul'a Danimarka'dan geliş sebebini de izah etmiştir. Üstat Abdulkerim, misafirin meramını dinledikten sonra mütevazî bir eda ile Profosöre şöyle bir cevap ta bulunmuştur. "Danimarka gibi uzak bir mesafeden böyle bir kavramı öğrenmek için katlandığınız zahmet beni çok üzdü. Bana bir mektupla bildirmiş olsa idiniz sizi buraya kadar zahmet külfetinden kurtarırdım. Bu meseleyi de böylece halletmiş olurduk. Biliyorsunuz ki ruh: insan vücudu ile bütünleşmiş ondan ayrılması imkansız bir gölgedir. O bizde mevcut iken bizim malımızdır. O bizden ayrıldıktan sonra yine o odur" diye cevap vermiştir. Bu cevabı çok hakîmane bulan şarkiyatcı, ruhun mahiyet ve felsefesini tetkik ve tefekkürden sonra organizmanın hareketini sağlayan bu ilahi esrârın mahiyetini bu misalden başka bir şeyle anlamanın mümkün olmayacağına ikna olup üstatdan ruhiyat hakkında kendilerinden bir süre ders gördükten sonra memleketine geri dönmüştür.

Abdulkerim Efendi'nin ahlaki mizacından bahseden üstadım İsmail Sâip Efendi Hoca, Merhumun orta boylu, zayıf bünyeli, seyrek sakallı, güler yüzlü, gayet az konuşan, ağır başlı, iyi ahlaklı, alçak gönüllü, olduğunu; bol iltifat sahibi, yolun daima sağını takip eden, yürürken kimseye dokunmamayı tercih eden, kalabalık bir meclisten hoşlanmayan huzurunda bulunanların sıkılmamalarını temin için onları ilmi edebi hikâyelerle taltif eden, manasız konuşmamak gibi özelliklere sahip olan bir zat olduğunu söylemektedir. Her ikisine de Allah rahmet eylesin.

11-ABDULLAH EFENDİ (NÂİLÎ-ZÂDE):

Erbâb-ı maâriften aynı zamanda Osmanlı devletinin değerli vezirlerinden olan bu zat Amasyalı Serdengeçti Halil Ağa'nın oğludur. Önemli devlet işlerinde bulunan bu zat son olarak Cidde Valiliği'ne tayin edilmiş ve hicretin 1171(1757/58) tarihinde vefat edip cenazesi Hazreti Hatice (R.A) kabri civarına defnedilmiştir. Tabakat kitapları, bu zatın Mevlevi tarikatı mensuplarından olduğunu beyan ederek zarif ve değerli bir zat olduğunu da ilave etmektedir. "Sicill-i Osmani", paşanın "Mukaddeme-i Kavânin-i Teşrîfât" adlı bir eserinin olduğunu haber vermektedir.

12-ABDÜLMECÎT BİN NASÛH BİN İSRÂFÎL:

İsrâfil-zâde şöhretiyle tanınan bu alim Amasya'nın Ladik[3] kazasındandır. "Osmanlı Müellifleri" bu zatın 887(1482/83) tarihinde vefat ettiğini yazmaktadır. Bu zat üç önemli eserin yazarıdır. "

1- "Tuhfetü'l-Ahbâb"
2- "El Istıfâ fi Menâkibi'l-Mustafâ"

3- "İrşâdü't-Tâlibin".

13-ABDÜLMÜ'MİN SAFİYYÜDDÎN:

Amasyalı olan bu üstat, ünlü hattatlar arasında yer alan yüksek sanatkarlardandır. Ali bin Hilal merhumun hattına yakın yazı yazdığı ve hatta ünlü büyük yazı üstadı Yakûtü'l-Müstâ'simî'nin, ilk yazı öğrenmeye başladığı zaman bu büyük üstatdan yazı dersi aldığını "Tuhfetü'l-Hattâtîn" kaydederek, buna dair daha fazla bilgi almak için de Kâtip Isfahânî'nin "Haridetü'l-Kasr ve Feridetü'l-Ehli'l-Asr" adlı eserine müracatı önermektedir. Üstadın 648 (Kasım 1250) tarihine tesadüf eden Ramazan ayında iftar esnasında vefat eylediğini yine "Tuhfetü'l-Hattâtîn bildirmektedir.

14-ABDURRAHİM EFENDİ:

Bu zat Amasyalı Müeyyet-zadelerden Ali Efendi'nin oğludur. Hacı Halife demekle tanınır. Aklî ve naklî ilimleri bitirdikten sonra Mevlânâ Muhyiddin Çelebi'ye intisap edip müridi olmuş ve aynı zamandada üstadına damat olmuştur. Feyzini tamamladıktan sonra da Muslihuddin Sîrûzî'nin yerine İskilip'deki zaviyeye Şeyh olup bir müddet burada kaldıktan sonra İstanbul'a gelmiş ve 944(1537/38) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenazesi Eyyüp'de medfun olan kardeşinin yanına defnedilmiştir. Yukarıda bahsi geçen Şeyhülislam Abdulkadir Şeyhi Efendi'nin bu zatın oğlu olduğunu "Sicill-i Osmani" kaydetmektedir.

15-ABDURRAHİM EFENDİ

Amasyalı Şeyh Mehmet Efendi'nin oğlu ve Merzifonlu Abdurrahman Nizâmüddin'in müritlerindendir. 900(1494/95) yılında Amasya'da doğmuştur. "Şerh-i Şakâyık" doğumunu böylece kaydeyledikten sonra faziletli, arif bir zat olduğunu bildirmekte, "Sicill-i Osmani" de 976(1568/69)da vefat ettiğini kaydetmektedir.

16-ABDURRAHİM BİN EBÛ MEHMET BAYRAM EFENDİ:

Bu zat Amasya müftüsü Bayramoğlu Koca Akif Efendi'nin kardeşidir. Ladik'te medfun Seyyit Ahmed Kebîr-i Rufâî'nin sülalesindendir. Zile, Merzifon, Gedoğra (Vezirköprü) müftülüklerinde bulunmuş, 1150(1737/38) yılında vefat etmiştir. "Kitâb'ül-Mecmû" s. 43

17-ABDURRAHİM MERZİFONÎ:

---

[3] Ladik bir zamanlar Amasyanın ilçelerindendi.

II. Murat devrinin büyük mutasavvıflarındandır. Sarı Danişmend-zadelerden Emir Aziz Efendi'nin oğludur. Tasavvuf ilmini Zeyneddin Havâfi'den tahsil etmek suretiyle büyük mürşitten feyzini tamamlamıştır. Bundan sonra Merzifon'da feyiz yaymakla meşgul iken vefat etmiştir. Kuvvetli şairlerden olup Rûmi mahlasını kullanmış Allah dostu bir zat olduğundan "Tabakât"a dair eserler övgüyle bahsetmektedir. Büyük mürşidi, Abdurrahim Merzifôni için, "bir aşk kütüğünü yaktık, Diyârı Rûma attık" demiştir. Şiirlerinde, bilhassa Türkçe manzum kıtaların da devrinin şairleri ile karşılaştırılamayacak derecede kıymete hâiz olduğu bildirilmektedir. Üstadın şu beyti meşhurdur:

Tevbe yârab hata yoluna gittiklerime
Bilip ettiklerime bilmeyip ettiklerime

Ayrıyeten akıcı Türkçe ile yazılmış "tezarru'-nâme"si çok meşhurdur.

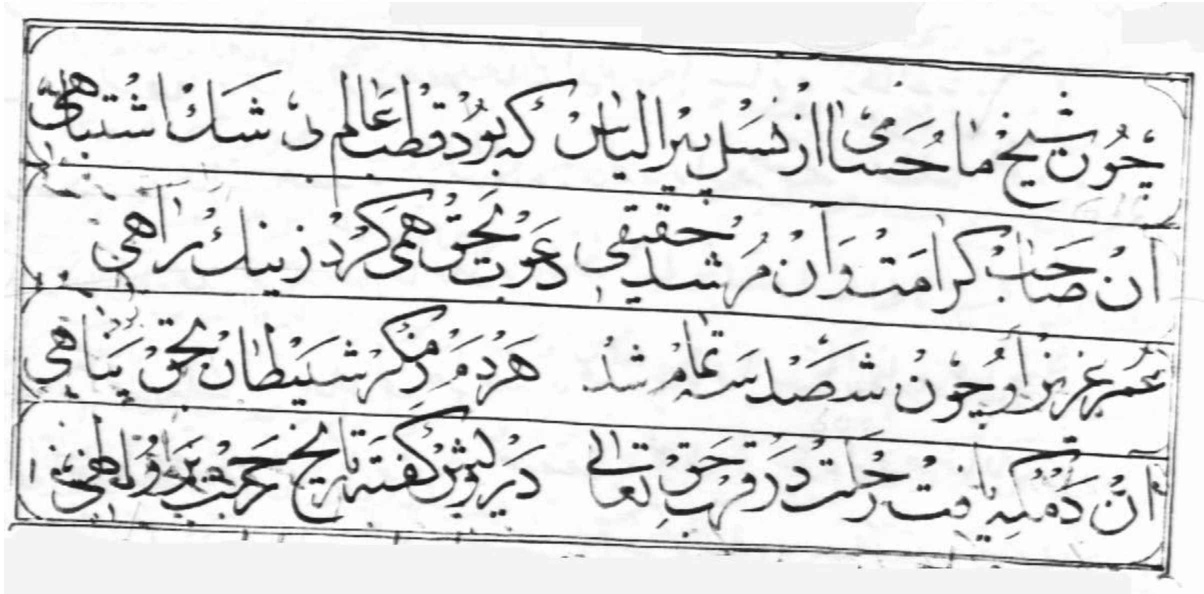
Divanından bir kıtası:

Yine deryâ gibi cûş etti aşkın
Başımı aşk ile hoş etti aşkın
Kadehi sundu elime içtim ânı
Delirttin beni sarhoş etti aşkın
Gehî aklım getürüp verdi idrak
Gehî bî-akl bî-hoş etti aşkın
Giderdi levh-i dilden nakşı gayri
Muhabbetnâme-i menkûş etti aşkın
Bu âşiyan içre her dem öterken
Uçurup bir acâip kuş etti aşkın
Sürüp Rûmîyi himmeti ile iletti
O anda mürşide tûş etti aşkın [4]

[4] Aşkın yine deniz gibi coşup,
Başımı aşk ile hoş etti.
O aşk şarabından içmekle
Aşkınla sarhoş olup deli gibi oldum
Bazan aklım yerine gelip algılar oldum
Bazen de akılsız şaşkına uğrattı aşkın
Gönül aynamda başka bir şey kalmazken
Mahabbet mektubunu gönlüme nakş etti aşkın
Bu yuva içinde her zaman öterken
Uçurup bir garip kuş etti aşkın
Himmeti ile Rumi'yi maksuda ulaştırıp
O anda mürşide yenik düşürdü aşkın

18-ABDURRAHMAN ÇELEBİ:

Bu faziletli kişi, Gümüşlüoğlu sülalesinden yukarıda biyoğrafisi geçen Pir İlyas Şücaeddin Hazretlerinin damadı ve aynı zamanda amcasının oğludur. Babasının adına Pir Hüsameddin derler. Tasavvuf ehlindendir. Amasya'da Saraçhane Camii şerifi bitişiğinde medfun olan Şeyh Zekeriyya Hazretlerinden feyzini tamamlamıştır. Hicretin 903(1497/98) tarihinde ölen bu zat Yakup Paşa (Çilehane) camii şerifi demekle tanınan caminin avlusundaki türbeye defnedilmiştir. Halk arasında bu zata "Aşağı Pirler" Evliyası denmektedir. Türbesinin penceresi üzerindeki taş üzerinde yontularak yazılmış farsça bir kitabe görülmektedir.

چون شیخ ما حسامی از نسل پیر الیاس کو بود قطب عالم بی شک و اشتباهی
آن صاحب کرامت و آن مرشد حقیقی دعوت بحق همی کرد زینسان راهی
عمر عزیز او چون شصت و سه تمام شد هر دم ز مکر شیطان بحق پناهی
آن دم که یافت رحلت در قرب حق تعالی درویش گفت تاریخ رحمت بر او الهی

Çün şeyh-i mâ Hüsâmî ez nesl-i Pîr İlyas ku bûd'u kutb-u âlem bî şek-ü iştibâhi
Ân sahib-i kerâmet ve ân mürşid-i hakîki davet-i bi Hakkın hemî kerdi zînen rahi
Ömr-ü aziz üçün şe sad-ü se temâm şed, her dem zi mekr-i şeytân bi hakkı penâhî
Ân demki yaft rıhlet der kurb-i Hakteâlâ derviş Güfte tarih "rahmeti ber'u ilahi" [5]

[5] Pir İlyas hazretlerinin neslinden gelen şeyhimiz Hüsâmi Abdurrahman Çelebi şeksiz ve şüphesiz dünyanın kutbudur. O hak ve doğru yola davet eden keramet sahibi hakiki bir mürşittir. Aziz şeyhimizin yaşı atmış'a ulaşınca Allâh-u Teâlâ'ya göçerek şeytanın hilelerinden emin olmuştur. Allah-u Teâlâ'ya göç emri gelince derviş ölüm tarihine şu cümleyi düşürmüştür. "Rahmet-i ber-u İlâhî"(Ey Allahım rahmet onun üzerine olsun) 903.

Şöyle bir ikinci kitabe daha görülmektedir:

Duâ kılmak için ravza-ı huld oldu bu tarih
Mezara bakacak her dem dua eyle ve amin de
“Ketebehü müerrihu hu Celaleddin bin Hüseyin el Atabeyi ufiye anhü”

(Bu tarih, Atabey, Hüseyin oğlu Celaleddin tarafından düşürülmüştür. Allah onu affetsin.)

19-ABDURRAHMAN EFENDİ:

Kürt Hafız şöhretiyle tanınan bu alim Amasyalı Ali Efendi adındaki bir zatın oğlu olup Kürt Hafız-zade Osman Faik Efendi’nin yeğenidir. Yörgüç Paşa Mederesesi müderrislerindendir. 1172(1758/59) tarihinin Ramazan-ı Şerif ayında vefat etmiştir. Bu bilgi “Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû” adlı eserden alınmıştır

20-ABDURRAHMAN EFENDİ:

Müeyyet-zadeler’den Amasyalı Ali Efendi adındaki bir zatın oğludur. 860(1455/56) tarihinde Amasya’da doğmuştur. II. Bâyezid Amasya valiliği zamanında bu zatla dostluk kurmuş; bazı fesat kişiler tarafından bu dostluk ve samimiyeti çekemeyenler Fatih Sultan Mehmet’e gıyabında yapılan şikayet üzerine padişahtan bir fenalık gelmemesi için bir gece Bâyezid tarafından bu zat Halep’e kaçırılmıştır. Tarih 881 (1476/77). Bir müddet Halep’te oturan Müeyyet-zade oradan da İran’a geçerek Şiraz’da kalmış ve orada Celaleddin Devvâni’nin dersine devam edip yedi sene bu suretle Şiraz’da ikamet etmiştir. 888(1483) tarihinde İran’dan Amasya’ya dönmüş kırk gün kadar Amasya’da kaldıktan sonra Bâyezid’in, babası’nın tahtına oturmasına mütakip İstanbul’a gelerek müderris olmuştur. Daha sonra 891(1486) tarihinde ünlü Molla Gastalani’nin kızı ile evlenip bu zata damat olmuştur. 899(1493/94) tarihinde Edirne mollası; 907(1501) tarihinde anadolu kazaskeri; 911(1505/06) de Rumeli payesiyle taltif edilen Müeyyet-zade 917(1511/12) de görevden alınmıştır.

Fakat bu görevden alınma uzun müddet devam etmeyip 918 (1512/1513) de tekrar “Kara Feriye” kadılığına tayin olunmuş 919(1513/14) da ikinci defa Rumeli Sadri ile taltif edilmiştir. 920(1514) tarihine tesadüf eden Şaban ayında emekliye sevk edilmiştir. 922(13 Ağustos 1516) senesi 15 şaban’da vefat edip, Cenazesinin merasimle kaldırıldıktan sonra Eyyüp el Ensari civarına defnedildiğini “Osmanlı Müellifleri” bildirmekte ve bu hususta yazılan diğer eserler de bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Çok değerli bir alim olduğunu, İslam hat sanatının tüm çeşitlerinde bir varlık sahibi olduğunu, övgüyle yazan “Şakayık’ün Numaniye” bu zatı Şair ve edip olarak niteleyip, ayrıca üç dildeki şiirlerinden bahsederek ölümünde 7000 cilt kitap bıraktığını da ilave etmektedir. “Hat ve

Hattâtîn" bu zat için Mekke-i Mükerreme'de vefat ettiğini kaydetmekte ise de bu bilgi doğru olmasa gerek. Ölümü üzerine bir şair tarafından şöyle bir kıta söylenmiştir.

Nefsî fidâün li hibrin halle hîne kudiye
Fî ravzatin ve hüve fil cinâni mahbûru
Makamu hu fi ulel firdevsi yeskünühü
Enîsüh^ü fi esserâ el vildânü vel hûru
Kul lillezî yebteğî târîha rihletihi
"Neclü'l müeyyedi merhumun ve mebrûru
Ve etev min bâ'dihi zürriyyetühü nücebae"
Yezdâdü fi kabrihi minhüm lehü nûrü [6]

21-ABDURRAHMAN BİN ŞEYH CEMÂLEDDİN:

Merzifonlu'dur. Şöhretine Şehzade derler. 910(1504/05) sularında doğmuştur. Asrının alimlerinden tahsilini bitirip mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul'a gelerek Kasım Paşa Cami'ndeki hatiplik görevi ile birlikte defterdar Mehmet Çelebi tarafından yaptırılan Dârü'l-Hadis müessesesinde muhaddis ve müderrislik yapan bu zat, aynı zaman da Ayasofya ve Fatih Sultan Mehmet Cami-i kürsülerinde de vâizlık görevini üstlenmiştir. Yazı yazmak kudretini de taşıyan bu zatın hattat olduğu, şehzade Mustafa Dededen yazı öğrendiği ve diğer ilimleri de ünlü Arap Çelebi denilen alimden tahsil ederek ondan mezun olduğu "Tuhfetü'l-Hattâtîn" de kaydedilmektedir.

"Şerh-i Şekâyık" bu zatın 971(1563/64) tarihinde vefat ettiğini bildirdikten sonra, tefsircilerin sultanı Şeyhulislam Ebussuud Efendi, icazet nâme töreninde üstadın medhinde bulunduğunu da işaret etmiştir. "Keşşaf Tefsiri" ve "Meşârık Hadisi" şerifine hâşiye yazdığı, bundan başka da tıp ilmine dâir bir risâlesi ile ayrıca kelam ilminde de bir risâlesi olduğu bildirilmektedir.

22-ABDURRAHMAN BİN SEYYİT ALİ:

---

[6] İlahi emre uyarak içimizden ayrılan bu bilgine canım feda olsun.
Onun yeri cennet bahçeleridir.
Onun makamı, firdevs cennetinin en üstüdür.
Cennet köşklerinde onun arkadaşları huriler ve gılmanlardır.
Ölüm tarihi ebced hesabı ile şu cümleye tekabül eder.
"Neclu el Müeyyed'i merhumun ve mebruru" (922), (Müeyyed zadenin nesline Allah rahmet etsin ve iyiliklerini versin).
Kabirde yatan Müeyyed-zâde'nin nuru,
Yaşayan evladının nur ve feyizlerinin artmasına yardımcı olur

Bu zat, Gümülcine Kadısı Seyyit Efendinin oğludur. Kızıl Molla nâmı ile tanınmıştır. Babası Acem diyarından gelip Amasya'ya yerleşmiş, Abdurrahman Efendi ise Amasya'da doğmuş ve burada büyümüştür. Büyüyüp okuma çağına ulaşınca devrinin büyük alimlerinden Müftü Ali Efendi ve Molla Çelebi'den okuduktan sonra Çankırı, Bursa, Alaşehir ve İznik medreselerinde müderrislik görevine başlayıp öğretimle uğraşmış, daha sonra da İstanbul'a gelerek burada ikamet etmiştir. İstanbul'daki hayatı da müderrislikle geçen bu âlim 983 senesi Rebiul-evvel(Haziran 1575) ayında vefat etmiş; cenazesi Emir Buhari Türbesi karşısındaki mektep sahasına defnedilmiştir. "Şerh-i Şakâyık" bu zatın, ünlü ibni Kemal ve Sâdi Çelebi'den okuduğunu bildirmektedir.

23-ABDURRAHMAN KAMİL EFENDİ:

Mecîdî-zade şöhreti ile tanınan bu zat Amasya bilginleri arasında tanınmış büyük şahsiyetlerdendir. Mîr Hasan Efendinin tedris halkasında yetişmiştir. İlmi gücü bakımından müstesna bir zat olarak gösterilir. Abdurrahman Kamil Efendi 1262(1846) tarihinde doğmuştur. Tahsil çağına ulaştığı vakit kardeşi Sadık Efendi ile birlikte derse başlamış; zamanında okutulan ilimleri tahsil ederek yetişmiştir. Üstat, ilmi sahadaki zenginliği ile birlikte siyaset âleminde de varlığını isbat etmişti. Ülkenin son defa olarak kaderinin tehlikeye düştüğü birinci cihan harbini takip eden mütareke yıllarında milli mücadelenin kuruluşu sıralarında İstanbul Hükümetini tanımayan ve "Türk milletinin kendi iradesini kullanma zamanı gelmiştir" diyen Mustafa Kemal Paşayı ilk destekleyen bu kahraman alim hakkında büyüklüğüne bundan başka bir delil gösterilemez. Velhasıl varlığı ile övünülen bu zatın meziyyetlerini saymak pek de kolay değildir. Ramazan-ı Şerif de çoğu kez II. Bâyezid Cami-i Şerifinde halka dini vaazlar da bulunur, kalplerdeki manevi hastalıkları hakkile tedavi ederdi. Takrir üslubundaki belağat ve akıcı konuşması dinleyenlerini meftun kılardı.

Üstadım beni evladı kadar sever ben de kendilerine hürmet ve saygıda kusur etmezdim. Ara sıra Mehmet Paşa Medresesi'ne kadar gelir, dostlarından Avrenli Topal Hafız Hoca ile sohbette bulunur bazen de babamla beraber medresenin bahcesinde oturup ilmi sohbette bulunurlardı. Bu esnada ben de hizmetlerinde bulunmak şerefini kazanırdım. Üstat, uzun seneler Amasya Müftülük görevinde bulunmakla bereber, eğitim ve öğretimle meşgul olmuş, ilmi sahada ders halkasından bir çok kişiyi mezun etmek sureti ile değerli alimler yetiştirmiştir. Bu arada kendilerinin yerine geçen ve halen Amasya Müftüsü bulunan oğlu Sabri Efendiyi[7] göstermek yeterlidir. Üstadımın eserlerinden en önemlisi Hz Peybamber efendimizin (SAV) "Hâtemü'r-

[7] Üstad Abdurrahman Kamil Efendinin üç erkek evladı olup bunlardan en büyüğü olan, Sabri Yetkin yıllarca Amasya Müftülüğü yapmış, âlim fazilet sahibi bir kişiliğe sahipti. 1963 yılında Amasya'da vefaat etmiştir. Ortancı oğlu Ahmet Emir Yetkin Efendi'de alim, fazilet sahibi, aynı zamanda şair bir zât idi. Üstadın basılmış iki eseri vardır.
1-"Tuhfetü'l-İhvan" üç kasideden oluşan Arapça bir eserdir.1956 yılında Mısır'da Sâdet Matbası'nda basılrmıştır.
2-"Subha-i Emri" türkce münacât, Nât'i Rasül (sav) ve kasidelerden oluşur. 1971'de Ankara'da basılmıştır. Üstat, Ahmet Efendi 24 02 1974 tarihinde Amasya'da vefaat etmiştir. Küçük oğlu Hafız Mustafa Efendi'de değerli bilginler zümresinden

Rusül"(Son Peygamber) olduğuna dair değerli bir eserlerini biliyorum. Doksanı aşan bir yaşta bulunan üstadım ihtiyarlığın kendine has meziyetlerini taşımakta iken mukadder olan hayata gözlerini yumarak mihneti bol şu fena aleminden bekâya intikal eylemiştir. Ölüm tarihi 18 Kanun evvel (Aralık) 1941 Perşembe öğleden bir saat evveldir. İkindi vakti cenaze namazı Gümüşlü Cami-i Şerifi'nde kılındıktan sonra Şamlar Kabristanlığı'ndaki ebedi istirahatgahına bırakılmıştır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

ABDURRAHMAN KAMİL EFENDİ

24-AFİTÂBİ (MERZİFONLU):[8]

Kânûni devri şâirlerinden olan bu zat, Merzifonlu'dur. 960(1552-1553) târihinde vefât ettiğini "Tezkeretü'ş-Şuarâ" yazıyorsa da nerede vefât ettiğini açıklamamıştır. Kuvvetli bir şâir olduğundan bu eser övgüyle bahsetmektedir.

25-AHMED EFENDİ:

olup aynı zamanda Amasya merkez vâizi idi. 10 06 1959 yılında vefaat etmiştir. Allah cümlesine rahmet eylesin. (Mütercim.)

[8] Essas ismi Abdurrahman Âfitâbi'dir. Amasya Tarihi H. Hüsameddin c.1 s.329 Amasya Belediyesi yayınları.

Bu zât, müderrislerdendir. Bayramoğulları'ndan Mehmet Efendi'nin oğludur. "Koca Müftü" demekle tanınan "Akif Mustafa Efendi"nin de kardeşinin oğludur.

Amasya'da Hızır Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmış, daha sonra Amasya'yı terk edip İstanbul'a gelmiş, 1139(1726-1727) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Şâir, edip ve zarif bir zat olduğunu "Kitâb'ül- Mecmû" beyan etmektedir.

26-AHMED EFENDİ:

Bu zât, Bayramoğulları'ndan Mehmet Efendi'nin oğlu ve Âkif Mustafa Efendi'nin kardeşinin oğludur. Müderrislerden olup Hızır Paşa Medresesi müderrisi iken daha sonra İstanbul'a gitmiş ve 1139(1726-1727) târihinde İstanbul'da vefât etmiştir.

Şâir, edip ve zarif bir zattır. "Kitâb'ül-Mecmû."

27-AHMED EFENDİ:

"Çakal Hafız" demekle tanınmış olan bu âlim de Amasyalı'dır. Mutasavvıflardan olup, cömertliği ve misafir perverliği ile tanınan bu zâtın 1221(1806) senesi Rebî'ül-evvel ayının dördüncü günü Amasya'da vefat ettiği "Kitâb'ül-Mecmû" adlı eserde görülmektedir.

28-AHMED EFENDİ:

Merzifonlu Ebû Bekir Efendi'nin oğlu olup, ilmiye sınıfındandır.Tahsilini Amasya ulemâsından Ürgüplü Ahmed Efendi'den tamamlayıp, icazetini almıştır. Daha sonra Merzifon müftüsü olmuştur. Aynı zamanda hayatını eğitim ve öğretimle geçirmiş olan bu zâtın menkıbelerini haber veren "Kitâb'ül-Mecmû" yazarı Koca Müftü-zâde Abdurrahim Efendi eserinde onun kendi dostlarından olduğunu beyan etmektedir.

29-AHMED EFENDİ BİN FAZLULLAH:

Amasyalı Fazlı-zâde sülâlesindendir. Ünlü "Şehzâde" adındaki âlimin yetiştirdiği öğrencilerdendir. Dersini tamamlayıp icazetini üstadından aldıktan sonra, Sultan Bâyezid Medresesi'ne müderris olmuş ve değerli âlimler arasında yer almıştır. "Kitâbü'l-Mecmû" bu şekilde kaydetmektedir.

30-AHMED BİN HOCA YAHYA:

"Sibek-zâde" demekle tanınan bu üstat ünlü hattatlardandır. Büyük üstat Şeyh Hamdullah Efendi'den yazı öğrenmiş ve hat konusundaki feyzini üstadından tamamlamıştır. 908(1502-1503)

tarihinde bir “Kelâm-ı Kadim” yazıp II. Bâyezid’e hediye etmiş, Bâyezid’in iltifat ve taltifine mazhar olan üstat, Amasya’da vefat etmiştir. Bu bilgiyi “Tuhfet’ül-Hattâtin” böylece kayıt ve beyan etmektedir.

31-AHMET BİN HÜSAMEDDİN BİN İLYAS:

Bu zat Fâtih Sultan Mehmet ve II. Bâyezid devrinin alimlerindendir. Ahlak ilmiyle ilgili “Mir’âtü’l-Mülûk” adlı eserin müellifidir. Bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi’nin Şehit Ali Paşa kısmında 319 numarada kayıtlı olup müellifin kendi el yazısıyladır.

Ahmet Hüsâmeddin, kudretli hattatlardan olup, Şeyh Hamdullah Efendi üstattan yazı öğrenmiş ve feyiz almıştır. Üstadı ile kendi yazıları bir araya getirildiği zaman birbirinden farksız olduğu ve birbirinden ayırmanın mümkün olamadığı “Tabakâtü’l-Hattâtîn”de beyan edilmektedir.

Bu zat, Gümüşlüoğulları’ndan olup, aynı zamanda şâir olduğu Tabakât kitaplarında beyan edilerek, şu beyitlerin de ona ait olduğu belirtilmektedir.

Âkil ne şâd olur bu cihanda ne gam çeker
Câhil hemîşe şâd olayım der elem çeker

Cümle esbâb hüsn-i nâm vefâdan gayrı
Yok mu bir feyz-i diğer sende cefâdan gayrı

Satup gammı alalum işte câm-ı sahbâyı
Keder dedikleri kalleşe ber külah edelim[9]

32-AHMED HİLMİ EFENDİ:

Bu faziletli kişi, veli nimetim, pederimdir. “Karavâiz Hoca” demekle tanınmıştır. Amasya’nın Akdağ nahiyesine bağlı Katırcı Kışlacık Köyü’nden Hasanoğulları’ndan Kara İsmail Kâhya’nın oğludur. 1272(1855-1856) tarihinde Merzifon’un Alala Köyü’nde doğmuştur. Muhterem annelerinin adı Rukiyye’dir.

Öğrenme isteği ve sevgisi olan veli nimetim, din derslerini köyünde köyün imamı Ömer Hilmi Efendi adındaki bir zattan okuyup öğrenmiş ve bundan sonra Merzifon’daki Kara Mustafa Paşa Medresesi’ne kaydolarak o devrin alimlerinden Urgancı-zâde adındaki zattan bir süre tahsil

---

[9] Akıllı olanlar bu dünyada ne gam çeker, ne sevinçli olur.
Cahil ise sürekli mutlu olayım derken elem çeker.
Vefadan başka bütün sebepler güzel bir addır.
Sende cefadan başka bir feyiz yokmudur?

gördükten sonra Amasya'ya gelerek II. Bâyezid Medresesi'ne kaydolmuştur. Bundan sonra esaslı bir şekilde Amasya Müftüsü Gürcü Hacı Osman Efendi'nin dersine devam etmiş, bu faziletli kişiden 1302(1884-1885) tarihinde icazet almak suretiyle dersini tamamlamıştır.

Bundan sonra eğitim ve öğretimle uğraşmaya başlayan veli nimetim 1313(1895-1896) tarihinde vefât eden "İmam Hoca" adındaki kişiden boşalan Mehmet Paşa Cami-i Şerifi imamlığına bir süre vekaleten, daha sonra da adı geçen câminin hem imamlık hem de hatiplik görevine asaleten getirilmiştir.

Amasya'da bulunan tüm öğrencilerin üzerinde Nâzımü'l-umûr (öğrenci işleri memuru)ve aynı zamanda Kemer Başı[10] görevinde bulunuyordu. 1339(1920-1921) senesinde sayılı nefesleri tükenerek Rahmet-i Rahmân'a (Allah'a) kavuşmuştur. Cenaze namazı müftü Abdurrahman Kamil Efendi üstadımız tarafından kıldırıldıktan sonra Pir İlyas Türbesi'nin yolu üzerindeki merdivenin sol tarafındaki bahçeye defnedilmiştir.

Eski Amasya Evkaf Müdürü Nâmık Necip Bey üstat tarafından, "Kara Vaiz öldü vâh" mısrası vefatına târih düşürülmüştür.

33-AHMED HULUSİ EFENDİ (ŞİRVANİ-ZÂDE):

Bu zat, Sirâceddin İsmail Şirvâni Hazretleri'nin oğlu ve Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa'nın kardeşidir. Amasya'da doğmuştur. Tahsilini bitirdikten sonra, 1284(1867) tarihinde "Galata Mollası" olmuş ve "Mekke Pâyesi"[11]yle daha sonra da "İstanbul Pâyelikleri"yle taltif edilmiştir.

1294(1877)tarihinde memuriyetine son verilerek Afganistan'a gönderilmiş ve 1295(1878) tarihinde "Diyarbakır Nâipliği'ine(kadı vekilliğine) ve daha sonra da Amasya'ya gelip 1306(1888-1899) senesi Cemaziye'l-ûlânın on beşinci günü Amasya'da vefat ederek babasının medfun bulunduğu türbeye defnedilmiştir. "Osmanlı Müellifleri" ile "Sicill-i Osmâni" bu bilgiyi vermektedir.

34-AHMED KEBÎR RUFÂÎ (BİN TÂCEDDİN BİN KUTBUDDİN AHMED BİN ŞEMSEDDİN MUHAMMED RUFÂÎ (SÂHİB-İ HÂL):

Künyeleriyle kayıtlı olan bu mutasavvıfın yüce soyları annesi tarafından Seyyid Bilal Kâzımî'nin torunlarındandır. Amasya'nın Ladik kazasına gelip, burasını kendine vatan edinmiştir. Bu büyük mürşidin hicretin 686(1287-1288) tarihinde doğduğunu, 62 yıl yaşadıktan sonra 746(1345) tarihinde vefât ettiğini, ömrünün kırk senesini seyahatle geçirdiğini ve ilahi feyizlere mazhar olduğunu "Sicill-i Osmâni" övgüyle bahsettiği halde doğduğu yeri bildirmemiştir. Ladik kazasında medfundur.

Necmeddin, Yahya, Muhyiddin, Hızır, Sâlih,Osman, Ömer, Abdüssemi adlarında sekiz oğlu olup bunlardan Seyyit Yahya bin Seyyit Ahmet Kebir adındaki oğlu Hakala köyünden servet

[10] Medresedeki öğrencilerin elebaşısı yerinde kullanılan bir tabirdir.Öğrencilerin şikayetleri sırasında önlerine düşer çok defa öğrencileri ayaklandırırdı. Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü M. Z. Pakalın c:2 shf:241
[11] Mekke Payesi: Rütbe karşılığı kullanılır.

sahibi bir zatın kızıyla evlenip Hakala'ya yerleşmiş, bütün ömrünü bu köyde geçirip, burada vefât etmiştir. Pederleri gibi bu zatın da hayatı tasavvuf aleminde geçmiştir.

35-AHMED NURİ:

Bu zât, İdâdi Mektebi (Lise) din bilgisi hocamızdır. Amasyalı Mustafa Takıyyüddin Şirvâni Hazretleri'nin oğludur. 1269(1852-1853) tarihinde Amasya'da doğmuştur. 1277(1860-1861) tarihinde ilk tahsilini Halit Efendi hocadan bitirmiş; daha sonra Ziyâ Paşa merhumun yaptırmış olduğu Saraçhane Camii yanındaki Rüşdiye Mektebi'ne (Ortaokul) 1285(1868-1869) de kaydolmuş ve 1288(1871-1872) tarihinde bu mektepten mezun olmuştur.

Mutasarrıf Hamit Paşa zamânında bir taraftan yazı işleri kaleminde memurluğa başlamış; bir taraftan da pederlerinden tahsile devam etmiştir.

40 kişiyi aşan ders arkadaşları ile birlikte Kelam ilminden "Celâleddin Devvâni"nin ilim bahsine kadar okumuş ve pederlerinin vefâtı dolayısıyla geri kalan tahsilini Mevlâna Şirvâni-Zâde İsâ Rûhullah Efendi'den bitirip, 1298(1880-1881) tarihinde üstadından icâzet almıştır.

Bir taraftan vilayet yazı işleri kalemindeki görevine devam eden üstat, bir taraftan da "Refîki Sânilik"e yükselerek Rüştiye mektebinin ikinci öğretmenliğine tâyin edilmiştir. 1298(1880-1881) tarihinde İdâdi Mektebi teşkilâtındaki görevini de oraya nakledip çeşitli dersleri okutmuş olan üstat, en son olarak da aynı okulda Arapça, Farsça, Dini Bilgiler derslerini vermiştir.

Üstat Ahmet Nûri 1329(1911) târihinde emekliye ayrılmıştır. 84 yaşına ulaşan üstat, bir gün bile zindeliğini kaybetmeyip, hayvana binerek evinden bağına gider; bağda çalışır ve bu arada araştırma ve eser yazmakla uğraşırdı. Üstat adeti üzerine akşam üzeri hayvanına binerek evine dönerdi. Kalender meşrepli hoş sohbet bir zattı.

Bu kısa biyografisini bana bağının ayağındaki Yeşilırmak'ın kenarında yazdırmıştır. Bu biyografisini yazdıktan sonra üstadıma ne gibi eserler yazdığını sordum, şu cevabı verdi:

Mevlâna Sırâceddin İsmâil Şirvâni ile muhterem pederleri Mevlâna Mustafa Takiyyüddin ve yetiştirmiş oldukları zatların biyografilerini içeren;

1- "Ahsenü'l-Âsâr fî Menâkıbi'l-Ebrâr"
   adlı bir eserle, bazı meşhur şâirlerin şiirlerini toplayan;
2- "Nevâdiru'l-Âsâr"
   adında diğer bir eseri olduğunu söylemiştir.

Üstadın seçilmiş, dikkat çekici bir şiirini buraya kaydediyorum:

Bâri Teâlâ verdi sun'u lâ yezâlî dağlara
Her seher tâ kim saçar şebnem-i lâ'li dağlara
Her bahar eyyâmı ağlar kûh eşk-efşân olur
Kangı cânâna aşk vermiştir bu hâlî dağlara

Bir sükûtu behtü hayret almış etrâfın tamam
Can verir bu hâlî aşk-ı Zül-celâl dağlara
Öyle bir mânay-ı âzamdır ki ol dil-i ders-i aşk
Arz olunsa kim eyâ eyler hisâbı dağlara
Âhu figân eylesem inler benimle kûhsar
Arz-ı hal etsem nola Mecnûn misâli dağlara
Eyledim ferhâd-ü veş-i vasf yeri bî sütun
Nakş-ı celîdir meâlî tab'ım hâli dağlara
Olduğundan mümteziç hüzn ü ferâh kûhsârda
Müncezip kılmış dil-i ehli kemâli dağlara
Mesken olmuş evliyâullaha ekseri kûhler
Ol sebep den verdi hak meddi zılâlı dağlara
Lâle vü sümbül,menekşe çeşmeler her nev nihal
Bôy vermiş acâyip hoş cemali dağlara
Murg-ı gönlüm kendime bir nîmi besmel saydıken
Kangı ol sevdâsı salmış hem zülâli dağlara
Etmiyor ol şûha te'siri âhu feryadım diriğ
Eyledi te'siri dilin harkı melâlı dağlara
Nûri yâ zînet-ü fervâşın dilâvîzin senin
Başka ulviyet verir her dem şu âli dağlara[12]

[12]Allahu teâla dağları öyle bir ebedi sanatıyla süsledi ki
Her seher bu ilahi sanat dağlara lale ve çiğ saçar
Bahar günleri dağlar ağlayıp göz yaşı dökerler
Dağlara bu hali hangi sevgilinin aşkı vermiştir
Bütün çevresini sessizlik ve hayret kaplamıştır
Allah Teâlânın aşkı dağlara yaşam vermiştir
Aşk dersi öyle bir yüce anlamdır ki acaba
Bu gönül derdini dağlaran mı anlatsam?
Âh edip inlesem dağlar benimle inler
Ne olur Mecnun gibi dağlara halimi anlatsam
Ferhat gibi "Bî situn" dağını anlattım
Bu, içinde bulunduğum halin dağlara apaçık yansımasıdır
Dağlarda üzüntü ve neşe birbirine karıştığından
Dağlar kemal ehlinin gönüllerini çekmiştir
Genellikle dağlar evliyaya mesken olup
Bundan dolayı velilerin barınağı olmuştur
Lâle, sümbül, menekşe çeşmeler bahar günleri
Dağlara çok hoş güzellik ve koku saçmıştır
Gönül kuşum kendime yarı boğazlanmış bir av iken
Bu berrak sular hangi sevdadan dolayı akar?
Eyvah o cazibeli sevgiliye âh u figanım etki yapmıyor

36-ALÂE’D-DİN ALİ EL-AMÂSİ:

Bu âlimin Amasyalı olduğunu “Şakâyıku’n-Numaniye” bahsederken Çorum’la da münasebeti olduğunu beyan etmektedir. II. Bâyezid, Amasya valiliği zamanında bu zatı, babası Fatih Sultan Mehmet’e tavsiye edip Gümüşhacı köy Medresesi’nde müderrislik görevine aldırmıştır. Bir müddet bu görevde kaldıktan sonra Bâyezid’in, babasının tahtına oturmasından sonra Alâe’d-Din Amasya’yı terk edip İstanbul’a gitmiş; Bâyezid tarafından kendisine Anadolu Kazaskerliği rütbesi verilmiştir. 907(1501/02) tarihinde vefat etmiştir.

37-ALİ EFENDİ:

Bu zat Ladik kazasındandır. Memleketini terk ederek İstanbul’a gelip yerleşmiş, önce Ayasofya Camii şerifi imamlığına, daha sonra da inşaatının bitimine müteakip Valide Sultan Camii hatipliğine getirilmiştir. 1079(1668/69) tarihinde ikinci imamlığa tayin edilmiştir. 1086(1675/76) tarihinde Hac görevini yerine getirmek için Hicaz’a gitmek üzere görevinden istifa etmek sureti ile ayrılmış ve Hicaz’a gitmiştir. Hicaz’dan dönüşünde yine Ayasofya Cami-i şerifinin imamet ve hitabet görevini alan Ali Efendi, 1101(1689/) senesi Muharrem ayında Saray İmamı olup “İstanbul Payesi” ile taltif edilmiştir. Bundan sonra hitabet görevi hemşire-zadesi (kız kardeşinin oğlu) Hasan Efendi’ye verilmiştir. 18 Rebiu’l-Ahir 1103(8 Aralık 1691) tarihinde vefat etmiştir. “Sicill-i Osmani”

38-ALİ BİN HÜSEYİN EL-AMÂSİ:

“Osmanlı Müellifleri”nin kaydına göre bu alim de Amasya’nın yetiştirdiği ünlüler arasında yer alan büyük şahsiyetlerdendir. 875(1470/71) tarihinde Amasya’da vefat ettiği bildirilmektedir.

39-AKBİLEK BAHŞÎ HALİFE:

Fatih Sultan Mehmet ve oğlu II. Beyazıd devri âlimlerinden olan bu zatın, ilmi kudretine şâhit olarak “Müfti’s-Sakaleyn (İnsanlar ve cinlerin müftüsü) Kemal Paşa -Zâde Ahmet Kemaleddin”in üstâdı olduğunu söylemek kâfidir.

“Sicill-i Osmâni”, bu âlimi, “Amasya’nın köylerindendir.” Diye kaydediyor. Fakat hangi köyden olduğunu izah etmiyor. “Osmanlı Müellifleri” sahibi Bursalı Tahir Bey üstad ise Sonusalı[13] olduğunu izah etmektedir.

Bununla birlikte, devletin mülkî teşkilatında bazen genişleme ihtiyacı ortaya çıkıp o devirde Amasya’nın büyük bir vilayet merkezi olduğu, Erbaa, Niksar, Tokat, Çorum, Kayseri,

Oysaki kalbimin etkisinden dağlar parçalandı

Ey Nûri bu senin gönülleri cezbeden yalvarışların

Her zaman şu yüksek dağlara yücelik kazandırır

[13] Bu köy, şu anda Uluköy olarak tanınmaktadır.-

Sivas, Samsun gibi bu kasabaların Amasya'ya bağlı olması ve bilhassa Amasya'nın o devrin muazzam bir ilim merkezi bulunması bakımından Bahşî Halîfe'nin Sonusa'dan Amasya'ya gelerek burasını kendisine vatan edinmek suretiyle burada yetişmiş olması bakımından Amasyalı sayılmaktadır.

Baldır-Zâde "Terceme-i Vefiyyât" adlı eserinde, Bahşî Halife'nin Sonusa köyünde doğduğunu ve tahsil çağına ulaştığı zaman da Amasya'ya gelip yerleştiğini künyesinde "Dede Bahşî bin İbrâhim" denildiğini kaydedip bu husustaki görüşümüzü desteklemektedir.

Kâtip Çelebi'nin "Süllem'ül-Vüsûl ilâ Tabakât'il-Fuhul" adlı eseriyle "Şakâyık-ı Numâniyye"deki açıklamaya göre bu alim İmam-ı Suyûti, Şeyh Zekeriyya el-Ensari, Şemseddin Muhammed Sehâvî gibi büyük âlimlerden tahsil görmüş ve kırk sene hayatını eğitim ve öğretimle geçirmiştir.

Kendisi büyük tefsircilerdendir. Bir çok tefsirin hâfızasında olduğu övgüyle bahsedilmekte ve diğer ilimlerde ise müstesna bir kudret sahibi olduğu "Şekâyık-ı Numâniyye"de kaydedilmektedir.

Hicretin 930 (1523-1524) tarihinde Amasya'da vefat edip, "Karaağaç Meydanı" denilen bu sahanın bittiği yerde kendi adıyla anılan Akbilek bağlarının batısına tesâdüf eden bir tepecik üzerine defnedilmiştir. Allahu Teala rahmet eylesin.

40-AKİF MUSTAFA EFENDİ:

Koca Müftü demekle ünlü olan bu alim, Hacı Bayramoğullarından Mehmet Efendi'nin oğludur. Amasya bilginlerinden tahsilini tamamlayıp icazet-name aldıktan sonra Amasya müftüsü olmuş ve daha sonra bu görevden ayrılıp Bâyezid Medresesi'ne müderris olmuştur. "geldi yetmiş üçte emr-i irciî" cümlesinin karşılığı olan 1173(1759/60) tarihinde Amasya'da vefat etmiştir.

Eserleri:

1- Düzenlenmiş Divânı,
2- "Makâsıd" kitabına tâ'likat-ı(yorum)
3- Makâmat-ı hariri tarzında "Bedîa" isminde eserleri vardır.

Torunu Abdurrahim Efendi tarafından yazılan "Kitapü'l-Mecmu fil meşhûd-i ve'l Mesmû" adı verilen eserinde üstadın ayrıntılı hayat hikayesi mevcuttur.

41-ANAÇ HOCA:

Bu âlim, Taşova ilçesinin Bedevi köyündendir. Amasya'ya gelip asrının âlimlerinden dersini tamamlayıp büyük bir varlık kazanmış; bundan sonra da eğitim ve öğretimle uğraşmıştır.

Şirvâni-zâde Sadrâzam Mehmet Rüştü Paşa'nın hocasıdır. Amasya'da vefât edip Pir İlyas türbesinin avlusunda merdiven başına defnedilmiştir. Ölüm târihi 1309(1891-1892)'dur. Allah rahmet eylesin.

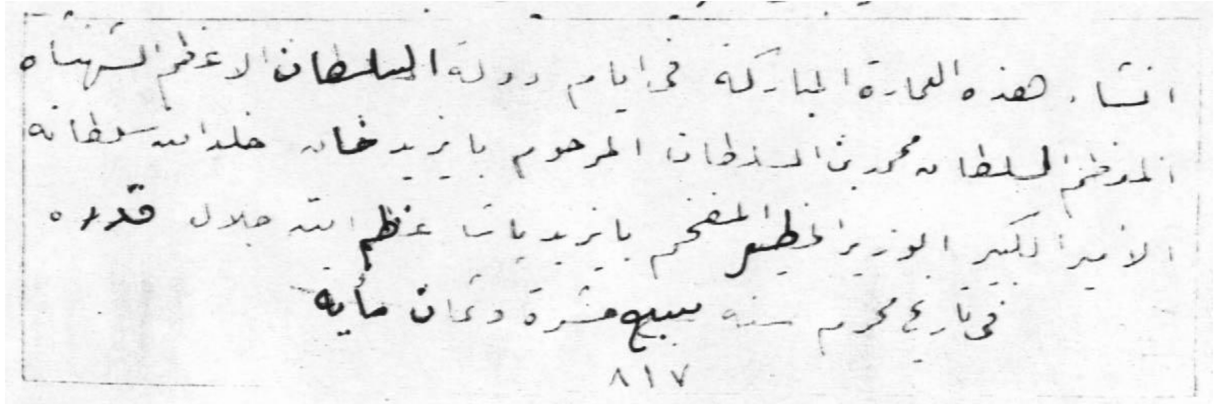
42-BEDREDDİN MAHMUT EFENDİ:

Ahlak ve tasavvuftan bahseden otuz bâb olarak düzenlenmiş bir eserle, Peygamber Efendimiz'in hayâtından bahseden "Muhammediyye" adlı diğer bir eserin yazarı olan bu zât, Amasya'nın yetiştirdiği büyük şahsiyetlerdendir. 914(1508-1509) tarihinde vefat etmiştir. Katip Çelebi "Süllemü'l-Vüsûl ilâ Tabâkati'l-Fuhûl".

43-BÂYEZİD PAŞA

Bu zat, Enderûn'da yetişip Sultan Mehmet'in(Çelebi Sultan I. Mehmet) Amasya hükümdarlığı zamanında onun hizmetinde bulunup, Fatih veli nimetinin tahtına oturduğu zaman Bâyezid'i Rumeli Beylerbeyi rütbesiyle taltif etmiş daha sonrada kendine vezir edinmiştir. Bâyezid Paşa'nın vizâret makamına getirilmesi İbrahim Paşa'nın kıskançlığına dokunup, meşhur Düzmece Mustafa olayında Bâyezid Paşa'nın esir olmasına sebep olmuştur.

Bâyezid Paşa devlet işlerinde dürüstlük ve sadakatla hizmet eden emsali vezirler arasında müstesna denecek kadar değerliydi. Gayet cesur her işinde tedbirli olup Padişahın hürmet ve teveccühünü kazanmış bir şahsiyetti. Hayırlı eserlerinden Amasya'da Kunç Köprü başında Yeşilırmağın kenarında gayet güzel bir Camii şerifi ile ayrıca bahçesinde birde imareti vardır. Camii şerifin tarihi kitabesi şöyledir.

Enşe'e hezihî'l-imârete'l-mübarekete fi eyyâmi devleti's-sultânî'l-azam eş-şâhin-şâhi'l-muazzam es-sultân Muhammed bin es-sultân el-merhum Bâyezid Hân halledallâhu sultânehû. El

emîru'l-kebîru'l-vezîru'l-hatîru'l-mufahham Bâyezid Paşa azzamallâhu celâle kadrihî fî târîh-i Muharrem senete seb'a aşrate ve semani mie. [14]

Camii şerif sanat tarihi bakımından son derece kıymetli olup, Şemseddin Ahmet Şami adlı bir mimar tarafından yapılmıştır.

44-CELALEDDİN-İ AMÂSİ:

II. Bâyezid devrinin ünlü hattatlarından olan bu zat, büyük üstat Şeyh Hamdullah Efendi ile birlikte Üsküdar'da Eskiodalar yakınında Kazasker Hamamı mahallesinde beraber ikamet edip yazı meraklılarına yazı öğrettiklerini "Tabakât'ül-Hattâtin" kaydetmektedir.

"Tabakâtü'l-Hattâtin" bu zatın İstanbul'da vefat ettiğini, cenazesinin de Karacaahmet Mezarlığı'ndaki büyük üstat Şeyh Hamdullah Efendi'nin mezarının yakınlarına defnedildiğini yazmaktaysa da ölüm tarihi hakkında bilgi vermemiştir.

45-CELALEDDİN MEHMET ÇELEBİ:

Bu zat, Amasyalı Kadı Şemseddin Ahmet Efendi adındaki zatın oğludur. Şöhretine "Ziyerelioğlu" denildiği gibi "Resül-i Rûmi" de denilir. "Osmanlı Müellifleri" bu zâtın, "Menâr", "Meşârık" ve "Buhâri"yi kısaca özetleyerek açıkladığını ve 793(1390) tarihinde Mısır'da vefat ettiğini kaydetmektedir. "Şerh-i Şekâyık" da bu zatı övmektedir

46-CEMALEDDİN-İ AMÂSÎ:[15]

Ünlü hattatardan olan bu zat, Celal-zâde Muhyiddin Efendi'nin kardeşidir. Ünlü hat üstatları arasında dördüncü derecede sayılmaktadır. Nefis-zâde'nin "Tabakâtü'l-Hattâtin" adlı eserindeki bilgiye göre bu zat seksen yıl yaşadıktan sonra vefat etmiştir.

Soyulcu-Zâde'de bu zatın 880(1475-1476) tarihlerinde tanındığını ve Şeyh Hamdullah Efendi zamanında şöhret kazandığını; aynı zamanda Şeyh Hamdullah Efendi'nin en yakın akrabasından olduğunu beyan etmiş; ancak ölüm tarihine dair bir bilgi vermemiştir.

47-CEMÂLEDDÎN HALVETÎ (ÇELEBİ HALÎFE):

---

[14] Bu mübarek imaret, merhum Sultan Bâyezid'in oğlu yüce Sultan ulu Hakan Sultan Mehmet Han zamanında(Allah hükümranlığını ebedi kılsın) yüce emir, fehâmetli vezir, Bâyezid Paşa tarafından yaptırılmıştır. Allah'u Teâlâ devletini yüceltsin. Yapılış tarihi Muharrem yıl 817(Mart 1414)

[15] Asıl adı Mehmed Cemaleddin bin Celaleddin'dir.

Halvetiye şeyhlerinin büyüklerinden olan bu zatın aslen Karamanlı, doğum yeri itibari ile Amasyalı olduğunu "Osmanlı Müellifleri" yazmaktadır.

Bu zat, II. Bâyezid'in daveti üzerine İstanbul'a gelmiş; Koca Mustafa Paşa dergahında feyiz yaymakla uğraşmış; daha sonra Hac görevini ifa etmek için Hicaz'a giderken Şam yakınında Tebük Korusu adı verilen yerde vefat edip Huccac Kabristanlığı'na defnedilmiştir. Ölüm tarihi 899 (1493-1494) dur. Ârifane yazdığı eserden bir kıtasını kaydediyorum:

Safha-i sadrında dâim âşıkın efkarı "hû"
Şâkirin şükrü hû zâkirin ezkârı "hû"
Ravza-i "hû"yu makam et ey Cemâli Halvetî
Tâ vücudun mülküne keşfola bu esrâr-ı "hû" [16]

48-CUMA EFENDİ:

Çağının alimleri arasında ün yapmış kişilerden olup, Amasyalı'dır. Tahsilini, devrinin Amasya müftüsü olan Sâdi Efendi adındaki zattan tamamlamış ve bu faziletli kişiden icazet aldıktan sonra Yörgüç Paşa Medresesi'ne müderris olmuştur. 970(1562-1563) tarihinde Amasya'da vefat etmiştir.

Gerek "Şerh-i Şekâyık" ve gerekse "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" adlı eserlerde bu zatın fevkalade ilminden ve erdemli kişiliğinden övgüyle bahsedilmektedir.

49-DERVİŞ ÇELEBİ:

Bu zat, şairlerden Şemseddin Ahmet Mâşî'nin oğludur. Her ne kadar Derviş Çelebi demekle tanınmışsa da ismi Fikri'dir. Mâşî-Zade diye lakap verilmektedir. 9. Hicri asır ortalatrında yetişen meşhur şairlerdendir. Tahsilini Edirne kadısı Piri Paşa-Zade den bitirip devrinin daha bir çok tanınmış alimlerinden yararlanan bu zat Amasya müftülüğü görevinde de bulunmuştur. Daha sonra da şiir yazmaya heves etmiştir. Aşık Çelebi bu zatı överek nazımdaki kudretinin fevkalade olduğunu ifade etmiştir.

50-DERVİŞ MEHMET:

---

[16]Gönül sayfasında aşıkın sürekli düşüncesi "hû"dur
Şükredenin şükrü de "hû" zikredenin zikri de "hû" dur
Ey Cemâli Halveti sen bu "hû" zikrini kendine makam et ki
"Hû" zikrinin sırları vucut mülkünde kendini göstersin.

Bu zat, Amasyalı yazı üstadı Şeyh Hamdullah Efendi'nin torunu ve Derviş Mustafa'nın oğludur. Yazı dersini babasından öğrenmiştir. Dedesi kadar da kudretli yazı yazdığı söylenmektedir. Bir çok "Kelâm-ı Kadim" ve "Eczâyı Şerife" yazdığını ve gözleri biraz şehlâ bakışlı olduğu için gayet yakından yazmak mecburiyetinde olduğunu "Tabakâtü'l-Hattâtîn" beyan etmektedir. İstanbul'da vefat edip dedesinin medfun bulunduğu Karacaahmet'teki aile makberesine defnedilmilştir. Rahmetullahi aleyh

51-DEŞİŞİ MEHMET EFENDİ:

"Lugat-ı Deşîşi" adlı eserin yazarı olan bu zat ta Amasyalı'dır. Yazar[17] eserinin adına "Ettuhfetü's-Seniyye ilâ Hazreti'l-Haseniyye fî Lüğati'l-Fârisiyye ve't-Türkiyye" ismini vermiştir. Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nin Şehit Ali Paşa bölümünde bir nushası mevcuttur.

52-EBOKRAT:

Eski Yunan bilginlerinden olup MÖ. 460 tarihinde İstanköy'de doğduğunu "Lügât-i Târih-u Coğrafya" adlı eser yazıyorsa da "Lugat-ı Deşişi" adı verilen Amasyalı Mehmet Efendi adındaki zâtın yazdığı "Et-Tuhfetü's-Seniyye ilâ Hazret'il-Haseniyye" adlı kitapta verilen bilgiye göre bu zatın Amasyalı olduğu, pederlerinin ismine de " Klidos" denildiği yazılmaktadır. Bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

53-EBU BEKİR EFENDİ

Bu zat, Seyyid Bilal-i Kâzımî'nin torunlarından ve yukarıda ismi geçen Seyyid Ahmet Kebir-i er-Rufâî Hazretleri'nin torunlarından Silahdâr Seyyid Abdullah Ağa'nın kardeşi ve Merzifonlu Seyyid Mehmet Ağa'nın oğludur.

Enderûn-ı Hümâyûn mensuplarındandır. Hazîne-i Hümâyûn "Baş kollukçu"[18]su ve daha sonra "Baş Çuhadar"[19]lık görevlerine getirilmiştir.

---

[17] Yazar bu eserini Mısır Emir'ül Ümera'sı Hasan Paşa namına 988(1580/81) de telif etmiştir. "Osmanlı Müellifleri" c.1 s. 306 Bursalı Mehmet Tahir. İstanbul Âmire Matbâsı H-1333

[18] BAŞ KOLLUKCU:Saray hizmetlilerinden birinin ünvanıydı. Fatih zamanına gelinceye kadar kilerci başıların nezareti altında hazar ve seferde nefsi humayuna mahsus olan yiyecekler,içecekler ve ilaçların nefasetini ve icab ettikce hazırlanmasını temin etmek üzere bu namla sarayda bir vazife vardı.Sonraları saray teşkilatı büyüyerek ekmeğin,meyvelerin,tatlıların,şerbetlerin,turşuların nefasetini temin için başka başka vazifeler ihdas olununca baş kollukculara iki üç türlü nefis yiyecekleri pisirme hizmeti kalmıştır.Şu halde bu vazifenin son şekli aşçılık gibi bir şey olmuştur. (Bkz. "Osmanlı Tarihi Deyimleri Sözlüğü", Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul- 1993, Cilt:1, s.166) (Alıntı, kısmen sadeleştirilmiştir.)

[19]BAŞ ÇUHADAR: Osmanlı sarayındaki hizmetlilerin ileri gelenlerinden birinin adı idi. Emri altında 40 çuhadar vardı. Padişahlar bir yere giderken Rikab-ı Hümayun'un sağ tarafında yaya olarak yürür ve elini Padişahın atının sağrısına kordu. Kıymetli elbise giyer kemerine bir hançer takardı. Çuhadarların elbiseleride debdebeli idi. Bunların bıçak ve hançerden başka ellerinde gümüşten zincirli kamçı bulunur, Padişahı takip ederlerdi. Baş Çuhadarın kamçısı altındı. (Bkz. "Osmanlı Tarihi Deyimleri Sözlüğü", Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul- 1993, Cilt:1, s.162) (Alıntı, kısmen sadeleştirilmiştir.)

24 Şevval 1250(23 Ocak 1835) tarihinde bu hizmetten alınıp Mâbeyn[20] hizmetine getirilmiştir. “Hazîne-i Hümâyun Kethüdâsı”[21] ve daha sonra da “Enderun Hümâyun Nâzırı”[22] olmuştur. 1251(1835-1836) senesi Ramazan-ı Şerifte İstanbul’da vefât etmiştir. (“Sicill-i Osmâni”, s.186)

54-EBÛ MUHAMMED BAYRAM EFENDİ:

“Îdî” lakabıyla anılan bu âlim de Merzifonlu’dur. Mustafa Efendi adındaki bir zatın oğludur. Kendisi Amasya’da doğmuş olup soy itibariyle bilginler sınıfından gelmektedir.

Tahsilini Sivaslı Tefsîri Efendi’den ve diğer âlimlerden okuyup bitirdikten sonra müderris olmuş; daha sonra da Medine-i Müneverre, Trablusşam, Sofya, Konya ve Kayseri kadılıklarında bulunmuştur. 1121(1709-1710) tarihinde Eskişehir’de vefat ettiği “Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû” adlı eserde beyan edilmektedir.

55-EBÛZER YÂKÛT BİN ABDULLAH-I RÛMİ:

Tüm ilimlerde büyük bir söz sahibi olmakla beraber özel olarak yazı sanatı vâdisinde benzeri bulunmayan bu zât, Amasyalı meşhurlardan Mevlâna Abdulmümin Safiyyüddin üstadın öğrencilerindendir. Esas ismi Yâkut, babasının adı Abdullah’tır.[23]

Abbâsi devleti halifelerinden “Mustâsım Billah”ın yanında yetişmiş, ve onun azatlı kölesi olduğu için “Yâkût el-Mustâsımi” diye lakap verilmiştir.[24] 698(1298-1299) tarihinde vefât etmiştir. (Ali Emîri[25], Türkçe tarih bölümü 806\808 numaralı eserlere mürâcat oluna)

56-EYYÜP SABRİ EFENDİ:

Bu zat, Merzifonlu Sâdi Bey-Zâde ailesindendir. Merzifonlu Hacı Hâfız Hasan Efendi’nin oğludur. Kökü, Çelebi Sultan Mehmet devri bilginlerinden Şeyh Abdurrahim Nizameddin’e dayanır. Şeyh Abdurrahim-i Rûmi şöhretiyle meşhur olan bu zatın biyografisi “Osmanlı Müellifleri”, ”Şakâyık” ve “Nefahâtü’l-Üns” gibi eserlerde yazılmıştır.

---

[20] MABEYN: Padişah sarayının selamlık dairesidir.

[21] HAZİNE-İ HUMAYUN KETHUDASI: Osmanlı Sarayında mali işlerle görevli memurdur. Şimdiki deyimle mutemedin karşılığıdır.

[22] ENDERUN-I HÜMAYUN NAZIRI: 1247(1831) yılında II.Mahmut tarafından kurulan Osmanlı saray teşkilatındaki bir görevin adıdır.

[23] Bazı alimlerce 180 yıl yaşadığı nakl olunmuştur. Tezkeretü’l-Hattatîn Nefes-zâde s.11 Süleymaniye Âşır Efendi bölümü 289/1

[24] Bazı tarihlerde satın alınmış köle olmayıp Bağdat zariflerinden veya Amasya halkındandır demeleri sehve hamlonuna. Yahut başka Yakutların birinden galattır. Tuhfetü’l-Hattatîn Müstaki m-zâde s. 2575 Süleymaniye Basma bağışlar no 1365

[25] Ali Emiri kütüphanesi’nin yeni adı Fâtih Millet Kütüphanesi olarak değiştirilmiştir.

Eyyüp Sabri Efendi hicretin 1259(1843) tarihinde Merzifon'da doğmuştur. Amasya medreselerinde eğitim ve öğrenimini bitirip, Mevlâna Sirâceddin İsmâil Şirvâni Hazretleri'nden icâzet almıştır. 1283(1866-1867) tarihinde henüz 24 yaşında iken vefât etmiştir.

Küçük yaşta ve çocukluk çağında şiirle uğraşan Eyyüp Sabri, daha 22 ve 23 yaşlarında iken bir Dîvân oluşturmuştur.

Bir âşar işi dolayısıyla babasının zorbalığına dâir o zamanın Amasya mutasarrıfı (vali) olan şair Ziya Paşa'ya şikayette bulunulmuş ve birkaç kişinin sahtekarlığından ibaret olan bu şikâyete üzülen genç şâir Eyyüp Sabri, Ziya Paşa'ya manzum bir mektup göndermesi üzerine bu âileyi esasen yakından tanıyan Ziyâ Paşa, aldığı bu mektubun tarzını pek beğenmiş ve onu yanına çağırtarak iltifatta bulunmuştur.

Henüz 24 yaşındayken hayata gözlerini yuman bu kıymetli genç şâir, eğer ömrü vefâ etseydi daha mükemmel eserler bırakmış olurdu. Henüz basılmamış olarak bıraktığı dîvânından bir çok parçaları maalesef dikkatsizlik üzerine kaybolmuştur. Yazılanlardan bir kaç parçasını buraya alıyorum:

Sanman bizi bir âşık-ı kemkeşte-i hâmız
Biz pâdişeh-i aşk-ı ezel emrine râmız
Mâ'zûr tut etvârımızı zâhid-ı hot bîn
Görmez gözümüz aşkla çün mest-i müdâmız
Sahbâ-yı gamı kim ki çeker bizlere gelsin
Dolmuş dem-i gamla dilimiz bâde-i câmız
Hem meykede-i aşk-ı beka mabedimizdir
Sâfi süfehâ, sâki Perestâne imamız
Yâ Rabb! Bize ebrû-yı hilal-i iyd-i visâli
Göster ki biz âzürde-i hicrane siyâmız
Bir şeyki kemalin bula mêmûl zevali
Şimdi şeb-i hicrânda biz bedr-i tamamız
Elbette tahammül kılarız cilve-i yâre
Eyyûb sıfat-ı dehirde çûn sabr binâmız[26]

[26] Bizi olgun olmayan kötü âşıklardan sanmayın
Biz aşk-ı ezel padişahının(Allahın) emrine bağlıyız
Ey kendini beğenmiş zâhid! tavrımızı mazur gör
Çünkü biz ilahi aşkla sürekli sarhoş olduğumuzdan
Gözümüz başka bir şey görmez
Gam şarabını kim ki içer (bize) gelsin
Çünkü bizim gönlümüz gamla dolmuştur
İlahi aşkın meyhanesi bizim mabedimizdir
Ey Allâhım! Kavuşma bayramının hilalini göster ki,
Biz ayrılık ateşiyle yanmışızdır.

Merhum hakkında Havza müftüsü Hacı Bayramoğullarından üstat Sıtkı Efendi tarafından ölümüne şöyle bir kıta yazılmıştır.

Vâkıf-ı fenni suhen Hazreti Sabri molla
Sâdi Beyzâdelere tuhfe idi bî akran
Dersine sây-ı beliğ etmede ender bulunur
Gıpta-i bahş-i fusaha böyle zekâvet-i unvan
Siyyemâ ezber edip su gibi metni aşkı
Koydu beyne'ş-Şuarâ nâdire gû bir divan
Cedd-i azamı Hazreti "Abdurrahim Rûmi"
Zâikü câzibetin min cezebâti'r-Rahman
Nola fahreylesen böyle şerefle zîra
Âdemi bir nefes himmeti eyler insan
Seyyid Hamza Mir Karabaği kim ol
Râhi nakşiyyede tutmuş idi câyi irfan
Hulefasından olan Hazreti "İsa Rûmi" ki
Desti pûse-i inâbetle ana tuttu meyan
Zülfikâr kalemiyle yürüse bir kere
Zapt ederdi koca dünyayı felek verdi eman
Sinni ermiştiki yirmi üçe sad hayfi diriğ
Nâgehân rucatine geldi Hudâdan ferman
Çekerek derdini her gördüğü âteşi rûyin
Verdi hûmâ yi muhabbet ile cânanına cân
Yeridir hûni esef dökse âyân-ü ve eşrâf
O kadar genç idi bu şebâb-i zaman
Sıtkıyâ rûhuna bir fâtiha üç ihlasım
"Ğafere hû" lafzı vefat ettiği tarihi zaman[27] 1285

Her şey ki, kemale erince sona ermesi umulur.
Biz şimdi ayrılık gecesinde dolunayız.
Biz cenabi Allahdan gelen herşeye tahammül ederiz;
Çünkü biz zamanın sınavında Eyyûb gibi sabırlıyız

[27] Söz söyleme sanatının ustası Sabri Molla Hazretleri
Sâdi Beyzâde ailesinin eşsiz bir armağanı idi
Dersine çalışma hususunda eşi ender bulunan kişiliğe sahipti
Böyle zeka ve söz söyleme yeteneğine gıbta edilir
Özellikle aşk kavramını iyi algılayıp
Şairler arasında eşine çok az raslanan bir divan yazdı

57-HABİBİ KARAMANİ:

Halvetiye şeyhlerinden olan bu zatın Karamanlı olduğu anlaşılıyorsa da Amasya'ya gelerek burada feyz almak sureti ile yetiştiği için Amasya'ya mal edilerek Amasya ünlüleri arasına alınmıştır.

Esas ismi Habib Ömer Karamani'dir. Pederleri tarafından Hazret-i Ömer'e annesi tarafından da Hazret-i Ebu Bekir (Radıyallahu anhüma) ulaştığını Molla Cami, "Nefahatü'l-Üns" de bahsetmiştir. Bilgili bir zat olup Seyyit Yahya Şirvani Hazretlerinden manevi feyzini tamamlamıştır. Ölüm tarihi 902(1496-1497)dir. Amasya'da vefat edip Mehmet Paşa Cami-i Şerif'inin bahçesindeki, Hızır Bey türbesi bahçesinde medfundur.

"Atvâr-i Seba" ile "Kitabü'n-nasâih" adlı iki değerli eseri vardır. Mehmet Paşa Cami-i Şerif'i idarecisi Kurdoğlu Mehmet Bey tarafından kabri tamir ettirilip şair Sebat-i tarafından da mezarına şöyle bir tarih söylenmiştir:

Ârif billâh Şeyh'ül-Halvet-i
Bu Habib-i Karamani Hazreti
Bak Şakâyık şerh eder evsâfını
Hazret-i Şeyheyn-e vardır nisbeti
Molla Cami Nefahat içre yazar
Lafzı"kabt"olmuştur ânın rihleti
Kabrinin tecdîdine sa'y eyleyip
Hem Muhammet Bey de aldı himmeti

Büyük atası Abdurrahman Rumi Hazretleri, Rahman(cc)ın
Cezbeleriyle şereflenmiş bir kişiydi
Böyle şerefli bir kişi öğmeye layıktır
Çünkü himmetli bir nefesi insanı adam eder
Karabağlı Mir Seyyit Hamza ki o;
Nakşibendiyye yolunda irfan makamına ulaşmıştı
Halifelerinden olan İsa Rumi hazretleri
Elini öperek ona bağlanmıştı
Zülfikar kalemiyle bir kere yürüse
Felek eman verdiğinde koca dünyayı alırdı
Yaşı henüz yirmi üçe gelmemişken eyvahlar olsunki;
Ansızın Allaha dönüş ilahi fermanı geliverdi
Mübtela olduğu dertten kurtulamıyarak
Gönül rahatlığıyla sevgilisine can verdi
Bu olaya ayan ve eşraf esef kanı dökse yeridir
Çünkü zamanın gençlerinin efendisi çok gençti
Ey Sıtkı! Rûhuna bir fâtiha ile üç ihlas oku
Ölüm tarihine "Ğafere hu"(Allah onu bağışlasın) lafzı tarih düşürülmüştür. 1285

Ey Sebâtî kim âna bir Fatiha
Okuyan bulsun cihânda izzeti[28]

902(1496-1497)

58-HACI EYYÜP EFENDİ:

Bu zat, aslen Artvin kazasının[29] Gürcan köyündendir. Bilginlerden Salih Efendi adındaki bir zatın oğludur. 1264(1847/48) tarihinde bu köyde doğmuş; ilk tahsilini memleketinde kardeşi Mahmut Efendi'den okuduktan sonra köyünden Kars'a ve oradan da 1294(1877)'te Amasya'ya gelip buraya yerleşmiştir.

Canikli Hoca-Zade demekle tanınan âmâ hocanın dersine devam edip bu zattan icazetini almıştır. Bundan sonra Amasya'da Saraçhane Medresesi'ne müderris olan bu zat, ilmi sahada eğitim ve öğretimle uğraşıp iki dönem öğrencilerine icazet vermeyi başarmış ve bir hayli öğrenci yetiştirmiştir. Bundan sonra tasavvuf alanında çalışmak isteyen bu zat Nakşibendi şeyhlerinden Mevlânâ Ahmet Ziyaeddin adındaki zattan el almış ve Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi'den feyzini tamamlayıp bundan sonra irşat görevi ile vaktini geçirmiştir.

Şahsen üstadın devrini idrak etmem dolayısıyle onun ahlaki özellik ve faziletlerinden bahsetmem yerinde olur. Üstat, gayet iyi huylu alçak gönüllü bir zat olup tasavvuf aleminde bir zata gerekli olan ferağat denilen varlığı kendisine tamamen mal eden büyük bir mürşitti. O da dünyanın elem ve ızdırabı ile dolu 74 yıl gibi uzun bir hayat geçirdikten sonra artık bu geçici âlemden göç etmekle ilgili emri ilahisine boyun eğmek zorunda kalmış 1338 (1919/20)tarihinde vefat etmiştir. Cenaze namazı Mehmet Paşa Cami-i şerifin'de Amasya müftüsü Abdurrahman Kamil Efendi tarafından kıldırıldıktan sonra Şamlar Kabristanlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir.

59-HAFIZ ALİ PAŞA:

---

[28]Bu zat Halveti şeyhi Allah dostu
Habibi Karamani Hazretleridir
"Şekâyık" bu zatın vasıflarını açıklar
Molla Câmi "Nefahat" kitabında
Bu zatın soyunu Hz. Ebu Bekir ve Ömere ulaştırır
Bu zatın ölümüne ebced hesabı ile"kabt"
Lafsı tekabül eder yani 902 dir
Kabrinin yenilenmesindeki gayretinden dolayı
Mehmet bey'de himmet almıştır
Ey Sebâti ona bir fatiha okuyan dünyada aziz olsun

[29] Artvin, Tanzimat döneminde Trabzon Vilayetinin Batum sancağına bağlı bir ilçe idi.

Gürcü-zade şöhreti ile tanınan bu zat, erbâbı kalemdendir. Bilginler sınıfından iken 1222 (1807/08) tarihinde Şehremini, 1224(1809/10) tarihinde uhdesine verilen vezirlik rütbesi ile Kaptan-ı Derya hizmeti tevcih edilmiştir. 1226 (1811)tarihinde Hanya valiliğine ve birkaç gün sonra da Rumeli, Sürüncü ve Tırnova mutasarrıflığına, 1227 (1812) tarihinde Silistre, Niş ve daha sonra Vidin valiliklerinde bulunmuş ve 1230 (1814/15)da Şam valisi, 1232 (1816/17) de Teke, Hamidili mutasarrıflığına daha sonra Halep valiliğine 1233 (1817/18) tarihinde Çıldır 1234 (1818/19) de Erzurum ve Kars, 1235 (1819/20) te Ankara ve Çankırı 1236 (1820/21) da Diyarbakır valiliğine tayin edilmiştir. 1237 (1821/22) tarihinde görevden alınmıştır. 1238 (1822/23)de tekrar Trabzon valiliğine, 1240(1824/25)da Rakka, 1241(1825/26)de Kayseri ve 1243(1827/28)de tarihinde Boğaz Seraskerliği ile Biga sancağı mutasarrıflığına atanmıştır.

1244(1828/29) tarihinde Boğaz muhafızlığı görevinde iken emirsiz,bazı asker firarilerine aracı olanları cezalandırması yüzünden görevden alınmış ve Geliboluya sürülmüştür. "Sicill-i Osmani" 1244 (1828/29) tarihinin Şevval ayında Geliboluda vefat ettiğini kaydetmişse de bu doğru değildir. Çünkü Paşa, Amasya'da vefat edip cenazesi de Amasya'da II. Bâyezid'in yaptırmış olduğu cami-i şerifin medreseye bakan kapının önüne hazırlanan kabrine defnedilmiştir. Çorumlu tarihçi Mustafa Vazıh tarafından ölümüne şöyle bir tarih söylenmiştir:

Kanı Hakan kanı Kaan kanı ki
Cümlesi Hak ile yeksan hey hey
Şeh ü gedâ zâigatü'l mevt oldu
Fani vü hâliktir küllü şey
Bak şu makbûr olan paşaya
Câferü'l-vakt idi hâtemü't-Tay
Berr ü bahirde gazevât eyler iken
Eyledi kafiri meslûbı'r-rey
Ruhuna Fatihalar merhumun
Af-u ğufran eder Allah beruy
Oldu Seyit Ali Paşa şimdi
Bahr-i Rahmet kaptanı ya Hayy[30]

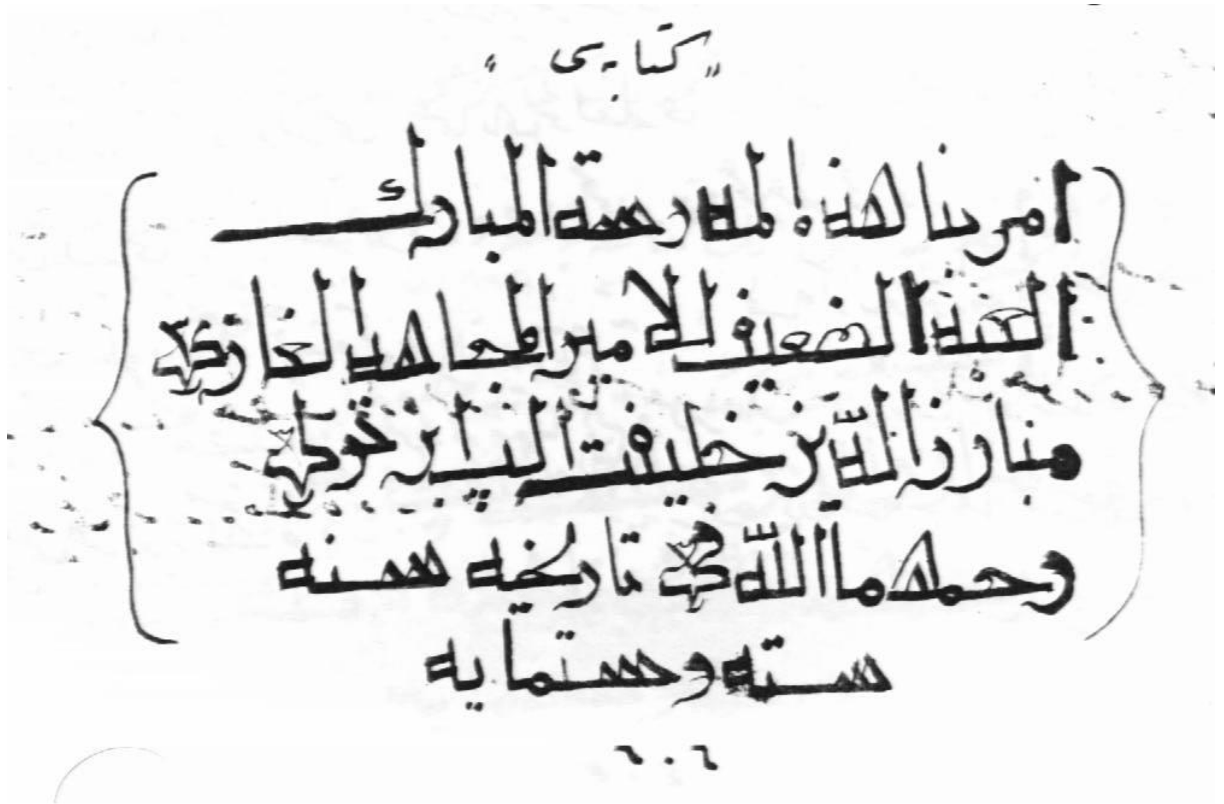
---

[30] Hani hakan hani kağan hani ki;
Hey hey tamamı yerle bir oldu.
Padişah ve yoksul ölümü tadacaktır.
Bütün herşey geçici ve yok olucudur.
Bak şu mezardaki yatan paşaya ki;
Vaktinin câferi, zamanın hâtemi idi.
Deniz ve karada savaşırken kafirleri perişan eyledi.
Merhumun ruhuna fatihalar oku.
Yüce Allah onu affeder, bağışlar.
Ey Allahım! Seyyit Ali Paşa şimdi,

Adı geçenin dürüst ve temiz ahlaklı oluşu ve özellikle devlet işlerindeki doğruluğu her işteki isabetli davranış ve başarısı eserlerde sitayişle bahis edilmektedir. Torunlarından Amasya'da bazı aileler mevcut olup Gürcü-zade demekle tanınmıştır. Mikdat Paşa adında bir evladı olduğu da eserlerde bahsedilmiştir.

60-HALİFET ALP İBN TÛLİ BİN TÜRKAN ŞAH:

Bu zat, Amasya'da hüküm süren Selçuk Hükümdarlarından I. Keyhusrev'in ünlü emirlerinden olup, 606 (1209/10) tarihinde Amasya'da vefat etmiştir. Adına izafe edilen türbesi Amasya'nın Şamice Mahallesi'ndedir. Türbenin yanı başında da halen Harap bir medresesi mevcuttur. Medreseden hiçbir eser kalmayıp; I. Dünya Savaşı'nda yanmıştır. Medresenin yalnız kitabesi[31] aldırılıp Amasya Halk Kütüphanesi dahilindeki müze kısmına nakledilmiştir.

Rahmet denizinin kaptanı oldu.

[31] Kitabe: Bu kitabın telif edildiği yıllarda Amasya halk kütüphanesinin bir bölümü müze olarak kullanılmakta idi. Şimdi ise adı geçen medreseye ait kitabeli taş Amasya müzesinde muhafaza edilmektedir. Mütercim

Emera binâe hâzihi el medresete el mübarek el abd ez zaif el emir el mücahid el gazi mübarizü'd-Din Halifet Alp ibni Tûli rahime hümeallahu fi tarih sene sitte ve sitte mêye[32]

61-HALİL EFENDİ (EVLİYA ZADE):

Amasyalı'dır. Hacı İbrahim Efendi adındaki bir zatın oğludur. Dedesine Evliya-zade Osman Efendi derler. Bu zat, tahsilini Koca Müftü demekle tanınmış Akif Efendiden görüp bu zattan icazet almıştır. "Kitâpü'l-Mecmû fi'l Meşhûdi ve'l Mesmû" adlı eser, bu zatın Amasya müftülüğü görevinde bulunduğundan bahsettikten sonra, Farisi diline vakıf olduğunu; şiir, edebiyat ve tarihle de uğraştığını ayrıca tasavvuf alanında da varlık sahibi olduğunu beyan etmektedir. Yetmiş yıl kadar yaşayan bu zatın, 1205 (1790/91) tarihinde vefat ettiğinide eserinde kaydetmiştir. Allah rahmet etsin

62-HAMDULLAH BİN EŞŞEYH MUSTAFA BUHÂRİ (ŞEYH HAMDULLAH EFENDİ):

Yazı ilminin büyük üstadı olan bu zat, Hicretin 830 (1426-1427) tarihinde Amasya'nın Kürtler köyünde doğmuştur. Muhterem annelerinin adı Hafıza Hatun'dur. Pederleri Buhara'dan gelip bu köye yerleşmiştir.

Hamdullah Efendi, okuma çağına ulaşınca, Amasya medreselerine devam etmeye başlamış; devrinin alimlerinden tahsil görmüştür. Üstat Hamdullah bir taraftan ilim tahsil ederken bir taraftan da fıtratında var olan yazı yazma yeteneğini boşa vermeyerek Hayrettin-i Maraşi adındaki alimden yazı öğrenmeye başlamış ve aynı zamanda Sayrafi merhumun yazılarını toplayıp bu suretle yazısını geliştirmiştir.

Kendisinde var olan yazı alanındaki sonsuz yeteneği gün geçtikçe artmakta olan büyük üstat, Hayrettin-i Maraşi ve Sayrafi üstatların yazılarından ilham alarak başlı başına kendi alanında yeni bir metod takip etmek sureti ile İslam hat sanatının esas ve kurallarını yeniden düzenlemeyi başarmıştır. Bu gösterdiği üstünlüğe karşı yazdığı yazıları inceleyenler hat sanatının büyük sanatkarı Cemaleddin Yakut'ül-Müstâsimi'nin yazılarından farksız olduğunu gördükleri için "Yâkut-i Sani" (ikinci yakut) unvanını vermişlerdir.

II. Bâyezid'in Amasya valiliği zamanında Hamdullah Efendi'nin şöhreti artmış ve Bâyezid'de de yazı öğrenme hevesi başlamış olmalıdır ki üstatla görüşüp tanıştıktan sonra aralarında bir samimiyet ve dostluk meydana gelmiştir. Bundan sonra II. Bâyezid'in üstadından yazı öğrenmeye başlamasıyla aralarındaki saygı ve muhabbet gün geçtikçe artmıştır.

[32] Bu mübarek medrese, zayıf kul, mücahit komutan, Tûli oğlu Mübarizüddin Halifet Alp Gazi tarafından yaptırılmıştır. Allah onlara rahmet eylesin yapılış tarihi 606(1209/10)

II. Bâyezid'in üstat Hamdullah'la aralarındaki samimiyetin bir belirtisi olarak, Bâyezid babasının saltanat makamına geçtikten sonra üstâdını İstanbul'a davet etmiş; üstat da bu davete icabet etmiştir.

Şeyh Hamdullah, o tarihten itibaren Amasya'dan ilgisini keserek İstanbul'a gelip Üsküdar'da Eskiodalar yakınında Kazasker Hamamı yakınlarındaki bir mahallede oturan hemşehrilerinden Amasyalı Cemaleddin ile yeğeni Abdullah Efendiler'in evlerinde misafir kalıp, bu üç hemşehri üstatlar o devrin yazı meraklılarına yazı dersi vermeye başlamışlardır.

Yazı meraklıları arasında saray hizmetlilerinden de bir zat vardır. Bir gün, üstat, bu zata bir yazı yazıyor ve bunu Bâyezid'e gönderiyor. Bâyezid, üstadının yazısından Şeyh Hamdullah'ın İstanbul'a geldiğini hemen anlıyor ve saray hizmetlisine bu yazıyı yazan şahsın derhal saraya gelmesini emrediyor. Bu suretle üstat Hamdullah saraya gidip Bâyezid'le görüşüyor.

II. Bâyezid, üstat Hamdullah'ın İstanbul'a gelmesinden çok memnun olup üstadına layık olan saygı ve iltifat göstererek artık üstadı saraydan ayırmıyor ve kendilerine özel bir yer hazırlatmak suretiyle istirahatı bizzat padişah tarafından temin edilmiş oluyor. Hamdullah Efendi, bundan sonra, sarayda yazı dersleri öğretiyor ve sarayın eğitim ve öğretim işleriyle görevlendirilerek ölünceye kadar sarayın harem dairelerinde vaktini Kur'an-ı Kerim yazmakla geçiriyor.

ÖZEL HAYATI:

Hamdullah Efendi av avlamaya da çok meraklı olup şahin, doğan gibi kuşlar beslediği ve bunlarla avlandığı "Tabakatü'l-Hattâtîn" adlı eserde bahsedilmektetedir. Ancak üstadın tazı beslediğini kimse zikretmemiştir. Halbuki üstat tazı da besler ve bununla tavşan avına çıkarak bu merakını böylece tatmin ederlerdi. Üstadın bu merakı II. Bâyezid'de de mevcut olduğundan genellikle tatil zamanlarında Bâyezid'i köyüne davet eder; onunla birlikte, sık sık, tazılarla sürek avına çıkarak tavşan avı yaparlardı.

Hamdullah Efendi, üstadın yüzücülükte de tam bir beceri sahibi olduğu "Hat ve Hattatin" adlı eserde bahsedilip, Bâyezid'e yazı öğretmek üzere Üsküdar sahilinden kalkıp yüzerek Sarayburnu kenarından çıkıp giyindikten sonra Topkapı sarayına giderek Bâyezid'e yazı dersi verdikten sonra saraydan çıkar ve yine yüzerek Üsküdar yakasına geçtiğini kaydetmektedir.

Üstat Hamdullah sadece yüzücülükle kalmayıp aynı zamanda okçuluk sporunda da yüksek bir kudret sahibi idi. Sütlüce sırtlarındaki Okmeydanı'nın ilk menzil taşının büyük üstadın eseri olduğu okçuluk hakkında yazılan eserlerde övgüyle bahsedilmektedir. II. Bâyezid tarafından üstadın becerisi takdir edilerek onu Okmeydanı'na Şeyh (okculuk sporu başkanı) tayin ettiğini ve bu sahanın da Hamdullah Efendi adına vakfettiğini "Risâle-i Kavsiyye" ve "Telhis-i Resail-i er-Rumat" adlı eserler bildirmektedir.

ESERLERİ:

Üstadın yazdığı eserler hakkında muhtelif kaynaklarda verilen bilgilere göre 47 “Kelâm-ı Kadim”, bir adet “Masâbih-i Şerif”, bir adet “Meşârık-ı Şerif” yazdığı ve bunlardan başka bine yakın “Enam-ı Şerif”, “Sure-i Kehf”, “Evrâd-ı Şerife” yazdığını aynı zamanda sayılmayacak kadar da kıta ve hattat meşknamesi yazdığı bildirilmektedir. “Tabakâtü’l-Hattâtîn”, “Tuhfetü’l-Hattâtîn”, “Hat ve Hattâtîn” adlı eserlere müracaat edilsin.

ESERLERİNİN ALTINA KOYDUĞU İMZALAR:

Üstat Hamdullah’ın, yazdığı eserlerinde imza ve künyelerini değişik tarzda koyduğunu görmekteyiz. Genellikle yazılarını Reyhani kurallarıyla yazıp “Şeyhan Hâmiden ve Musalliyen” diye künyesi görülür. Bazı eserlerinde ise “Hamdullah el-Mâruf İbn-i eş-Şeyh” bazen de “Lemmekahü el-Fakiri Hamdullah el-Amasi” kullandığı gibi bazı defalarda “Hamdullah el-mübtela bi-Envai’l-bela” diye imza kullandığı görülmektedir.

Üstat 88 yaşına vardığı zaman artık elinde bir titreme başlayıp bu kadar ihtiyarlamasına rağmen gençlik devrindeki yazdığı eserleri ile ihtiyarlık devresindeki kullandığı kaleminin tavrında zerre kadar bir fark ve bir kural bozukluğuna kesinlikle rastlanmadığı ve böylece kudretinden zerre bir şey kaybetmediğini değerli eserleri ispat etmektedir. Artık ihtiyarlık gölgesi gözlerine çökmeye başlayınca üstat gözlük kullanma ihtiyacını hissedip bir gözlük, bazen de ihtiyaca göre iki veya üç gözlük kullanmak suretiyle yazı yazdıklarını anlamış ve öğrenmiş bulunuyoruz.

Üstat Hamdullah tasavvuf alanında Sühreverdi[33] tarikatına mensup olduğunu “Tabakatü’l-Hattâtîn” yazıyorsa da Müstakim-zade de Zeyniye tarikatından olduğunu ve Sarıkadı-zade Şeyh Mustafa Efendi’den el aldığına işaret ederek mürşidinin ölümünden sonra Emir Buhari, Seyyit Ahmet Efendiye intisap ettiğini beyan etmektedir. Bazen üstat vecde gelerek evini ocağını terk edip ortadan kaybolur. O anlarda Bâyezid tarafından arattırılıp Çoğu zaman “Akbaba” dağına giderek orada ibadetle uğraştığı tesbit edilip ve bu durum Bâyezid’e haber veriliyor.

ÜSTADIN YETİŞTİRDİĞİ ÖĞRENCİLER:

Üstadın yetiştirdiği öğrencilerin başında II. Bâyezid olmak üzere Amasyalı Molla Şemseddin, Abdullah-ı Amâsi, damadı Şükrullah, oğlu Mustafa Dede gibi zatlar üstadın büyük özen ve itina ile yetiştirdiği talebeleridir.

II. Bâyezid’in oğlu Şehzade Süleyman, üstada bir “Kelâm-ı Kadim” yazdırmak için saraya davet ediyor, fakat üstadın ihtiyar ve güçsüz bir pir olduğunu gören Süleyman, kendilerinden başka iyi bir hattat olup olmadığını soruyor. Cevaben Amasyalı Celal-zade Muhyiddin’i överek onu şehzade Süleyman’a tavsiye ediyor. Bundan memnun olan Şehzade Süleyman, Celal-zade’yi saraya getirtip bir “Kelâm-ı Kadim” yazdırmıştır. “Tabakatü’l-Hattâtîn” adlı kitap Celal-zade’yi çok överek Amasya’da vefat ettiğini haber vermektedir.

---

[33] Sühreverdiyye tarikatı ebu’n Necip Sühreverdi tarafından kurulmuş,”Avarif’ül-Mearif” adlı eserin yazarı Ebu Hafs Ömer Sühreverdi tarafından geliştirip sistemleştirilen bir tarikattır. Tasavvuf ve tarikatlar. Doç. Dr. H. Kamil Yılmaz Ensar neşriyat s.138

II. Bâyezid tarafından Amasya'da yaptırılan cami-i şerifin kapısının üzerindeki tarihi kitabe, büyük üstat Hamdullah Efendi ve cami-i şerifin büyük orta kubbesinin etrafına "Hatt-ı Müşna" ile yazılmış olan "Fatiha-i Şerif" suresi de Celal-zade Muhyiddin Efendi üstat tarafından yazılmıştır. "Muhyiddin'ül-Amâsi" demekle tanınan bu üstat ile kardeşi Cemaleddin ve Abdullah-i Amâsi, Hamdullah Efendi üstadın zamanında yaşamış hattatlardan olup beraberce yazı yazmışlardır. Abdullah-i Amasi'nin yazıları diğer üstatların takip eylediği usulden başka olup kendisine özel bir üslup icat eylemek suretiyle hat alanında ferdi olarak yazı yazdığını buna dair eserler haber vermektedir.Cemaleddin-i Amâsi ile Abdullah-i Amasi, her ikisi, 80 yıl yaşamışlardır.

Hamdullah Efendi Hicretin 926(1519-1520) senesinde vefat edip Karcaahmet civarındaki kabrine defnedilmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun

1193(1779) tarihinde Hüseyin Hamit Bey tarafından "Silsile-i Hattatin"in manzum olarak yazılmış bir tarihcesini aynen kaydediyorum:

HÂZÂ SİLSİLETÜ'L-HATTÂTÎN RAHİMEHUMULLAHU TEÂLÂ

"Şeyh Hamdullah" olup küttab-ı kıble-i pîr-i hat
Rıhletinde dil dedi tarîhin "dayfullah" (Allah(c.c)'ın misafiri)
Sonra "Şükrullah" ile "Pirim Muhammed" hem "Hasan"
"Halid" ü "Derviş Ali" ü "Mustafa" oldu penah
Tavr-ı Şeyhin "Hafızı Osman" Efendi ba'de-zan
Kıldı "Rüstem" hayr tarihinde tayy-ı kârgâh
"Seyyid Abdullah" Efendi hâce-i hat bâ'dehu
Buldu sâl-ı feyz cumhur içre adn-i cilvegah
Hâssaten üstât-ı küll "Râsim" Efendimiz dahi
Bâis-i tevfîk olup tarihi kıldı azm-i râh
Râhi vuslata sâlik olup oldu bu kalem
Nakşibend-i levh-i âlem "tayyeballahu serâh"

63-HAMİDÜDDİN EFENDİ:

Bu faziletli kişi 901(1495/96) tarihinde II. Bâyezid devrinin Şeyhulislamıdır. Amasyalı Afdaludddin Hüsnü Efendinin oğludur. 930(1523/24) tarihinde vafat etmiştir.

64-HAMZA:

Bu zat, Hüsnü hattın büyük üstadı Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi üstadımızın torunu ve Mustafa Dedenin oğludur. Hüsnü hattı babasından öğrenmiş ve kardeşi Pir Mehmet'in derecesine ulaşmak suretiyle üstat sırasına geçmiştir. Süleymaniye Camii Şerifin'de okunmak

üzere büyük bir “Kelam-ı Kadim” yazarak devrinin padişahına hediye ettiği “Tabakatü'l-Hattâtîn” de bahsedilmektedir. Ölüm tarihine dair bilgiye rastlanmamıştır.

65-HAMZA NİGARİ: [34]

Seyyitlerden olduğu söylenilen bu zat, Mevlâna Sirâceddin İsmail Şirvâni Hazretlerinin halifelerindendir. Zahir ve batın ilimleri büyük üstadından okumuş ve ondan öğrenim görmüştür. Tasavvuf vadisinde irşatla uğraşmaya başlayan Hamza Nigâri'nin başına toplanan binlerce müritlerinin, günün birinde sultan Abdulhamid'e jurnal edilmek suretiyle padişahın dikkatinin çekilmesine sebep olunmuştur.

Hakkında ne gibi jurnal yapılmış olmalıdır ki, bu zatın Harput'a sürülmesine dair çıkan irade üzerine Amasya'dan uzaklaştırılmıştır. Hicretin 1303(1885/86) tarihinde Harput'da vefat edip

---

[34] İsmi âlileri Hamza, lakapları Nigaridir. 1213(1798/99) yılında Rusyanın Karabağ eyaletine tâbi “ZENGEZOR” köyünde doğmuştur. Babası'nın ismi Mir Rükneddin, lakbı ise Mir Paşa'dır. Anası'nın adı ise Kızhanım'dır. Mir Hamza Nigâri 15 yaşından sonra Karabağ'da Karapirim köyüne giderek Karakuş Mahmut Efendi denilen alimden okumaya başlamış ve burada birkaç sene oturduktan sonra Seki tarfına giderek Küçük Dehne denilen yerde Şikest Abdullah Efendi denilen bir alimden Mutavval'a kadar ders okumuştur. Buradan hicret edip Sivas'a gelmiş, Sivas'ta bulunan Mevlana Şah İsmail Şirvâni ile mülaki olmuştur. Burada tahsilini bitirdikten sonra adı geçen Mevlana'ya intisap etmiş ve sülûkunu bitirdikten sonra Mevlana ile birlikte Amasya'ya gelmişlerdir. Amasya'da birkaç sene oturduktan sonra mürşidinin emri ile Hicaz'a gidip, Hac farizasını îfa etmiş ve oradan Medine-i Münevvere, Basra, Bağdat, Halep ve Şam yolu ile İstanbula gelmiştir. İstanbuldan'da Amasya'ya dönmüş, Amasya'da bir sene daha kaldıktan sonra yine Mevlana Şah İsmail Şirvâni Hazretlerinin emri ile Rusya'ya avdet etmiştir. On sene kadar Rusya'da irşat, eğitim ve öğretim görevi ile meşgul olmuştur.

Mir Nigâri Hazretleri Rusya'ya avdetlerinde evlenmiş ve burada Siracüddin Efendi namındaki oğlu dünya ya gelmiştir.daha sonra Rusların bu zat hakkındaki şüphelerinden endişeye düşerek Kars vilayetine ve oradanda Erzurum'a gelmiştir. Erzurumda üç sene kadar kaldıktan sonra tekrar İstanbula gitmiş ve bir senede İstanbul'da kalıp tekrar Erzurum yolu ile Rusya'ya gidip orada kalan refikalarını(eşini) getirerek ailesi ile birlikte tekrar Amasya'ya dönmüş, burada irşat ve ilim tedrisi ile meşgul olmuştur. 1291(1874/75) yılında oğlu Şirâcüddin'in vefat etmesi üzerine 1296(1878) tarihinde Amasya'yı terk ederek Merzifon'a çekilmiş orada irşat ile meşgul olmuşlardır.

1301(1883) tarihinde adı geçen Hamza Nigari hakkında bir Mazbata düzenlenerek, İrâde-i Padişahı ile Merzifon'dan çıkarılıp İstanbul'a gönderilmiştir. İstanbulda altı ay kaldıktan sonra adı geçen hakkında gıyaben ikinci defa bir mazbata düzenlenerek öce haps ve sonrada Anadoluya sevk kararı alınmıştır. Samsun'a çıktığında Amasyalıların ileri gelen halkı tarafından vaki olan bir başvuru üzerine Samsunda birkaç gün alıkoyulduktan sonra Harput şehrine nefy olunmuştur. Mir Nigâri Hazretleri birbuçuk sene kadar hayatı Harputta geçip 1304(1886) Hicri senesinin Muharrem ayında Harputta vefaat etmiştir. Vasiyetleri üzerine cenazesi oradan alınarak Amasya'ya getirilmiş Bâyezit Paşa Mahallesinde bir evin arsasına defnedilmiştir. Bu zatın medfun bulunduğu bu yere bir Cami ve birde türbe yaptırılmıştır. Hamza Nigâri uzun boylu, dilber bir simâya sahip, çok sabırlı, mütevekkil, alçak gönüllü, cömert, nev-i şahsına münhasır bir fıtrat sahibi olup o devirde okutulan ilimlere vakıf, aynı zamanda bâtıni ilimlerde de emsalsiz kemal sahibi bi r zattı. “Nigarnâme” adındaki, basılmış divanı pek coşkun ve âşikânedir. Maalesef aslından tahrifat yapılmıştır. Menakibi basılmayarak yazdığı gibi kalmıştır. Arifler arasındaki ünvanı şöyledir. “Kutbu'l Arifîn”, “Gavsü'l-Vâsilîn”, “Sahibi Kuran”, “Mehdi-i Zaman”, “Mürsidi Salikîn”, “Huccetullah”, “Sultanu'l-Ürefa”, “Emirü'l Mille”, “Şah-ı Cihan”,”Bin Hakikat” “Tercümanü'l-Esrar”, “Hatemü'l-Vilâye”, “Hazreti Pir” diye çağrılır.

Büyük âlimin yetiştirmiş olduğu zevatın isimleri aşağıda yazılıdır:

-Maraşlı Gazi osman Efendi.
-Dağıstanlı hacı İsmail Efendi.
-Karabağlı Hacı Maksut Çelelebi.
-Erzurumlu Hacı Mustafa Efendi (Tefsircilerden Şaşı Hoca Mustafa Efendi namı ile meşhur olan).
-Kırampalı Mustafa Efendi.
-İstanbullu Ahmet Hulusi Efendi (Yesâri Zâdelerdendir).
-Rusyalı Hacı Mahmut Efendi (Kazak vilayetinden).
-Tokatlı Hacı zekeriyya Efendi (Çerkez beylerinden).
-Rizeli Hacı Tayyip Efendi.
-Hasankaleli Hacı Mahmut Efendi (Postlu Hoca namı ile tanınan).

Mir Nigâri Hazretleri bu isimleri geçen zatlara manevi ilimlerde hilafet için izin vermiş bunlardan başka hiçbir kimseye hilafet vermemiştir.

Adı geçen Mir Hamza Nigâri'ye ait bu hal tercemesini Miroğullarından Amasyalı Merhum Seyyid Efendi'nin mahdumu, fazilet sahibi, muhterem Mustafa Fahreddin kardeşimizin himmet ve lutuflarıyla temin edirmiştir. İlim namına kendilerine teşekkür eylemeyi bir borç addederim.

(Amasya Meşâhiri, Osman Fevzi Olcay. T.S.M.K. 774 numaralı eserden alınmıştır).

vasiyeti üzerine cenazesi sevenleri tarafından Amasya'ya gönderilmiş ve şimdiki medfun bulunduğu yere defnedilmiştir. Merhumun dostları ve sevenleri özellikle Şirvanda Karabağdaki müritleri tarafından gönderilen nakdi hediyelerle üzerine bir türbe ve yanı başına da güzel bir cami-i şerif yaptırılmak sureti ile böyle hayırlı bir hizmette bulunulmuştur. Amasya şairlerinden Sebâti[35] tarafından ölümüne şöyle bir şiir düzenlenmiştir.

İrtihal etti dirîğa ârifbillahımız
Ey gönül min ba'di çıksın göklere dek âhımız
Ey dirîğa hasretâ vâ firgatâ kim nâ-gehân
Gitti emr-i "irciî" ile mürşid-i âgâhımız
Şems-i burc-ı evliya vü şem-i bezm-i aşikan
Vakıf-ı esrar-ı hak ol Mir Hamza şâhımız
Ahter-i bahtım n'ola düşse zemine bade ez'în
Âsuman ı aşktan çün dolundu mahımız
Ser-nigûn halk olmuşsun ey sırça-i sakf-ı vajgün
Kim yazılsın çünkü her dem bizim eyvahımız
Bade haza ey Sebati ayet-i sabrı oku
Ta hidâyetler kılıp tevfik vere Allahımız
Hâtif-i gaybi getirdi söyledim tarihini
Gitti hayfa cihandan mürşid-i âgâhımız [36]

66-HAMZA ŞAMİ BİN MEHMET (ŞERAFEDDİN HAMZA ÇELEBİ):

[35] Asıl adı Hafız Mehmet Sebatüddin Efendi olup Dağıstanda, Şekiye bağlı Kutkeşin köyünde 1263(1846) yılında doğmuştur. (Hafız Mehmet Sebatüddin Eefendi – Hayatı ve Eserlerinin İncelenmesi. 19 Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkdili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Samsun 1996
Eğitim Fakültesi No:1517

[36]Âh ne yazık yüce velimiz dünyadan ahirete göçtü!
Ey gönül! Bundan sonra ahımız göklere ulaşsın
İlahi emir "irciî"ye uyarak ansızın vefat eden kâmil şeyhimiz,
Bizleri hasret ve fırkate boğmuştur
Şâhımız olan Mir Hamza hezretleri, Hakkın sırlarına vâkıf
Âşıklar meclisinin ışığı evliya burcunun güneşiydi
Bundan sonra bahtımın yıldızı yere düşse ne çıkar.
Çünkü aşk semâsının ayı tamamlanıp dolunay oldu
Artık evi barkı yıkılmış bir zavallı oldum
Her zaman âh u figânımız yazılsın
Ey Sebâti! Bundan sonra sabır ayetini oku
Ola ki Allah-u Teâlâ bizlere hidayet ve tevfikini ihsan eder
Gayb'den bir ilhâmla ölümüne şu tarihi düşürdüm
"Gitti hayfa cihandan mirşid-i âgâhımız".

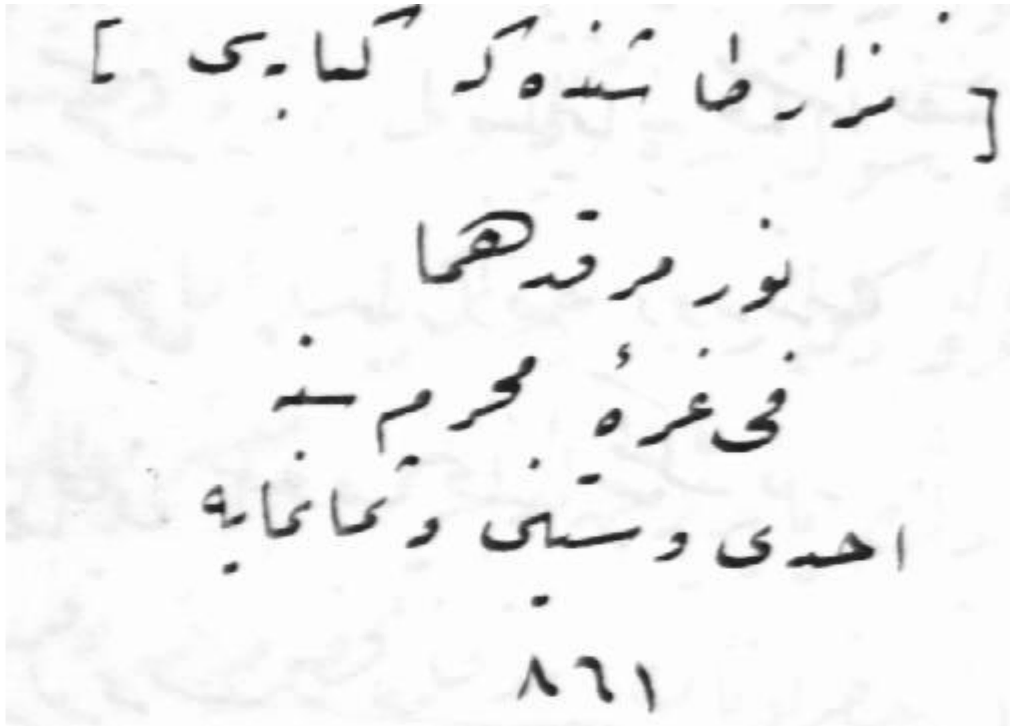
1303(1885)

Büyük Şeyhlerden olan bu zat, Akşemseddin Hazretleri'nin babasıdır. Aslen Şamlıdır. Oğlu adına yazılan menkıbelerdeki kayıtlara göre yüce soyları Hazret-i Ebu Bekir (R.A.)'e ulaştığı beyan edilmektedir.

Adı geçen zat, Hicretin 785(1383/84) tarihinde Şam'dan Anadolu'ya hicret edip Amasya'ya gelerek burasını kendisine mekan edinerek, Kavaklı denilen yerde ikamet etmiştir. Ömrünü burada geçirmek sureti ile hicretin 861(1456/57) tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Karaağaç Meydanı denilen ve halen tren istasyonu binasının civarındaki türbesine defnedilmiştir. Halk arasında bu zat Kurtboğan Evliyası adıyla tanınmıştır.

Nakledildiğine göre, bu isimle tanınmış olmasına sebep şu olay olmuştur;

Merhumun cenazesinin defnolunduğu gece, bir kurt gelerek cenazeyi kabirden çıkarıp parçalamak için, kabri kazmaya çalışır. Kurdun bu hareketi üzerine kabirden bir kol uzanıp kurdun boğazına sarılmak sureti ile kurt boğulur. Ertesi gün ziyarete gelenler tarafından bu durumun görülmesi üzerine bu kabirde yatan zata "Kurtboğan" adı verilmiştir, hâlen de bu adla tanınmaktadır, Türbesi de umumi bir ziyaret yeridir. Mezar taşındaki kitabesi şöyledir:

Nüvvire merkadihüma fi gurrei muharrem sene ihdâ ve sittin ve semani mêe[37]

67-HARÎMİ ABDULLAH EFENDİ:

[37]Bu iki kabir sahibinin kabirleri nurlansın. Muharrem ayı, başı yıl 861(1456/57)

Bu zat ünlü şâirlerden olup, Amasya'nın Merzifon kazasındandır. Divan sahibi olan bu şairin eserlerinden bir tanesi Fatih Millet Kütüphane'si edebiyat katoloğunda kayıtlı olduğu görülmüştür. "Şuara Tezkereleri"nde bu zat hakkında maalesef esaslı bir bilgi bulunamamıştır. Sadece "Sicill-i Osmani" bu zatın 1066(1655-1656)'da vefat ettiğini bildirmişse de nerede vefat ettiğine dair bir kayıt koymamıştır. Üniversite Kütüphanesi'nin divan katoloğunda bu şairin şöyle bir kıtası görülmüştür.

Mihnet-i aşka esir etti beni devr-i felek
Düşeyim râh-ı belaya derd-i dilber diyerek

68-HASAN EFENDİ:

Bu zat, Amasyalı Hacı Yusuf Efendi'nin oğludur. Alim, faziletli bir zat olup, vaazlık görevi ile birlikte Halifet Alp Gazi Medresesinde müderris olduğunu ve bütün vaktini eğitim ve öğretimle geçirdiğini "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" adlı eser beyan etmektedir. 1150(Mayıs 1737) tarihinin muharrem ayında vefat etmiştir.

69-HASAN EFENDİ:

"Mefatıhcı Hasan Efendi" demekle ünlü olan bu zat da Amasya alimlerindendir. Sokullu Mehmet Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın hocasıdır. 990(1582) tarihinde İstanbul'da vefat edip cenazesi Eyüp'deki Sokullu Türbesine defnedilmiştir.

"Metn-i Miftah"ı özetlediği için kendisine "Mefatıhcı" şöhreti verilmiştir.

70-HASAN EFENDİ:

Bu zat, Bayram-zade Mehmet Efendi'nin kardeşidir. "Pir biraderi" demekle tanınmıştır. Mekke-i Mükerreme, Galata, Eyyüp, Edirne mollası olmuş ve 1032(1622/23) tarihinin Rebiü'l-ahir ayında İstanbul Kadısı olup aynı senenin Şaban ayında görevden alınmış ve Bursa'ya sürülmüştür. 1035(1625/26) senesi Şevval ayında tekrar Anadolu Kazaskeri olup 1037(1627/28) senesi Safer ayında tekrar görevden alınmıştır. 1038(1628/29) senesi Ramazan ayında "Rumeli Sadrı Pâyesi"yle taltif edilmiş, bir sene sonra tekrar bu görevden de alınmıştır.

Bundan sonra Dâr'ül-Hadis Medresesine müderris olan bu zat 1046(1636/37)senesi Zi'l-kâ'de ayında vefat edip, cenazesi Fatih'te Zincirlikuyu Medresesi bahçesine defnedilmiştir. "Sicill-i Osmani" cilt 2 s.133.

71-HASAN FEHMİ EFENDİ:

Bu alim, Amasya'nın Ezinepazar nahiyesine bağlı Kaleköyü halkından olduğu için şöhretine Kalevi-zade derler. Abdullah Efendi adındaki bir zatın oğlu olup Hicretin 1274 (1857/58) tarihinde bu köyde doğmuştur. Tahsil yaşına ulaşır ulaşmaz, köyün hocasından ilk öğrenimini görmüştür. Bundan sonra Amasya'ya gelerek II. Bâyezid Medresesine kaydolup burada devrinin müderrislerinden olduğu anlaşılan, Kavaklı Müderris Osman Efendi adındaki zatın dersine devam edip, bir süre bu zattan okumuştur. Hocasının ölümü nedeni ile başka bir müderrisden eğitim ve öğrenimini tamamlamaya mecbur kalan Hasan Efendi, Çevikce Mektebi baş muallimi üstat Seyyit Efendi adındaki alimin dersine devam etmek suretiyle tahsilini bu zattan tamamlayıp, 1304(1886/87)'te icazet almıştır. Bundan sonra ders okutma hakkını kazanmış olan Hasan Efendi, artık eğitim ve öğretimle uğraşıp 1318(1900/01) tarihinde birinci defa, 1326 (1906/07)tarihinde ikinci defa, olmak üzere okuttuğu öğrencilere iki kez icazet vermek suretiyle onları mezun etmiştir.

Orta boylu, zayıf vücutlu, iyi huylu, alçak gönüllü, bir zattı. Miladi 1934 tarihine tesadüf eden birinci Kanun(Aralık) ayında vefat edip Memo Dede adı varilen Kabristanlığa defnedilmiştir. Allah rahmet eylesin.

72-HAYRETTİN HIZIR:

"'icâdi" adıyla tanınan bu alim, Amasyalı İmam Ahmet Efendi adındaki bir zatın oğludur. "Şakayık Şerhi"nin verdiği bilgiye göre bu zat tefsir ilmini Amasyalı Akbilek Bahşi Halifeden, Meani[38] ilmini Amasyalı ünlü Abdullah Efendi'den, akli ilimleri Kutbuddin Mehmet Efendi'den, usul ilmini Bursalı Hoca-zadeden, şer-i ilimleri ise Efdal-zade'den okumuş; daha sonra İstanbul'a gelerek eğitim ve öğretimle uğraşmıştır.

"Osmanlı Müellifleri" ile Kâtip Çelebi, bu zatın Merzifonlu olduğunu bildiriyorlar. Fakat diğer eserlerde böyle bir kayıt olmayıp sadece "Şakâyıkü'n-Numâniyye" 948 (1541/42) tarihinde vefat ettiğini yazıyor.

II. Bâyezid bu zatın şöhretini duyup bu zatı saray öğretmenliğine almış ve bu suretle bir süre saray'da kalmıştır. Daha sonra bu hizmetten ayrılan üstat inzivaya çekilerek geri kalan ömrünü eser yazmakla geçirmiştir. Çeşitli konu ve ilimlere dair on iki eseri olduğunu "Osmanlı Müellifleri" adlı eser sırasıyla kaydetmiştir. Esas künyesi Hayrettin Hızır bin Mahmut bin Ömer Atûfidir. "Şakayık" taki kayıda göre şöhretine "Danagözoğlu" denirmiş. Eyyüp de Hatip-zadelerden Kasımoğulları'nın kabrinin civarında medfun olduğu haber verilmektedir. Rahmetullahi aleyhi Rahmeten vasia.

73-HIZIR BEY:

Osmanlı vezirlerinden Yörgüç Paşa'nın oğludur. 848 (1444/45) tarihinde Varna Muharebesinde Şehit olmuştur.

74-HIZIR BEY:

Köse Mihal-zadelerden Mehmet Beyin oğludur. Cesur, bahadır emirlerden olup, II. Murat'ın ölümüne kadar savaşlarda bizzat bulunmuştur. Amasya'da vefat edip Mehmet Paşa Cami-i şerifi bitişiğindeki türbeye defnedilmiştir.

75-HIZIR BİN MUHAMMED:

Bu zatın Amasyalı ve ilmiye sınıfından olduğunu, Amasya Müftülüğü görevinde bulunduğunu "Osmanlı Müellifleri" kaydedip 1086 (1675/76) tarihinde öldüğünü bildiriyorsa da "Sicill-i Osmani"deki kayda göre de ölüm tarihi 1035 (1625/26)olarak gösterilmektedir. "Kitâb'ül-Mecmû" adlı eser de, bu zatın "Kâdı Beyzavi"ye haşiye yazıp 1017 (1608/09) tarihinde bu eserini bitirdiğini, sonra Şeyhulislam Çelebi Mehmet Efendi'ye ders okuttuğunu böylece bir müddet İstanbulda kaldıktan sonra tekrar Amasya'ya dönüp geri kalan hayatını da memleketinde geçirdiğini zikretmiştir. Bundan sonra üstat zamanını eğitim, öğretim ve kitap telifiyle geçirip Meani ilminden "Ünbûbü'l- Belâğa", "Ğusûn'ül-Usul" adlı iki matbu eserinden başka ayrıca bir tefsiri şerif yazmak isteyip bu eserine de başlamışsa da bitirmeye ömrü vefa etmeyip, Hicretin 1205 (1790/91) tarihinde vefat ettiği de adı geçen eserde ifade edilmektedir. Allahın rahmeti üzerine olsun.[39]

76-HİCABİ ABDULBAKİ (GÜL BABA):

Dede Conki torunlarından Kırım'ın Bahçesaray kasabası Akyefe müftüsü Ebus-Suud Efendinin torunudur. Hicri 1191(1777)tarihinde memleketinden hicret edip Amasya'ya gelerek burada yerleşip kalmıştır. Amasya bilginlerinden Ürgüplü Hacı Ahmet Efendi adındaki zattan eğitim ve öğrenimini bitirerek adı geçen hocadan icazetini almıştır. Daha sonra tasavvuf alanında bir mürşitten el almak arzusunu duyan Abdulbaki, Turhal şeyhi adı ile tanınan nakşibendi şeyhlerinden Şeyh Mustafa Efendiye intisap ederek manevi feyzini bu zattan tamamlayıp şeyhlik postuna oturan bu büyük sufi, manevi hastalıkları tedavi etmeğe başlamıştır.

1231(1815/16) senesi Amasya'nın Ziğere mahallesi denilen yerde vefat edip halen kendi adı ile anılan Cami-i Şerifin avlusuna defnedilmiştir. Bu zat hakkında manevi varlığından övgüyle bahseden şairlerden Turabi tarafından kaleme alınan ve yazı üstadımız Amasyalı "Çamaşırcı Köse" demekle tanınan Mustafa Sabri Efendi tarafından yazılan şu kıtayı kaydediyorum.

---

[38] İlm-i Meani: Sözlük ve sentaks meseleleriyle , sözün amaca uygunluğundan bahseden ilimdir.

Küşâd etmiş kerem bâbın şeh-i her dü sezâdır bu
Tarik-i müstakım içre hemen kenz-i gedâdır bu

Ziyaret eylesen bir kez verir maksudun Allah
Sakın terk-i edeb etme makam-ı evliyadır bu

Taleb kıl sırr-ı süphânı hurûfu muhkemetından
Tarî-i Nakşibendi Hicabi Gül Babadır bu

Gelip ayn'el-yakîn şâhı ziyaret eyle ey sufi
Cihanın kutb-ı sultanı velâyet-i pişvâdır bu

Bu bir bahr-i ummandır mutahhir tayyibü tahir
Eşiği taşına yüz sür kamu derde devadır bu

Tarikat ehlinin şahı hakikat burcunun mahı
Zihî can madenidir hem zîhi bahr-i hudâdır bu

Zihî irfan zihî burhan-ı Teâlâ Allah'u zihî sultan
Rumuz-u "kuntü kenzin" kâşif-i âl-i abâdır bu

Veliy-i mutlak cihan içre bu mana gerçi şâmildir
O derece bir sedefdir ki bu dem sırr-ı behadır bu

Dilersen âyineni açmak pınar-ı sırr-ı hikmetten
Emîrim, seyyidim, şâhım bu taht-ı istivâdır bu

İki âlemde maksudu şolar ki menzil-i Hakta
Ki irfan ehline câna, hakikat-ı rehnümâdır bu

"Türâbi" okudu yazdı Hicâbi sultanın sırrın
Libâsın tazeler ol sâhib-i Rıdvanı-güşadır bu[40]

---

[39] Kitabü'l Mecmû ölüm tarihini 1100 (1688) olarak kaydetmektedir.

[40] 1-Bu cömertlik kapısınıaçan her iki dünyanın padişahı olmaya layıktır.
Bu, hakikatı bulmak isteyen fakirlerin hazinesidir.
2- Allah'u Teâlâ, kabrini bir kez ziyaret edenlerin isteğini verir.
Sakın edebi terk etme, çünkü burası evliya makamıdır.
3- Allahın(cc) apaçık ayetlerindeki sırları öğrenmeye çalış.

77-HİLMİ ÇELEBİ:

Fatih Sultan Mehmet, Bâyezid ve Yavuz Sultan Selim devirlerinin en güçlü alim ve ediplerinden olan bu zat Amasyalı'dır. "Şerh-i Şakâyık" bu zatın Amasyalı olduğunu doğrulayarak, hattâ 882(1477/78) tarihinde Arapça bir kaside yazıp, Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri'ne takdim eylediğini, ayrıca bu kasideyi de şerh ettiğini ilave etmektedir

"Şakayık"tan başka, "Osmanlı Müellifleri" adlı eser de bu faziletli kişinin değerinden bahsederek "Bahr'ül Karâib" adında Farsçadan Türkçe'ye tercüme edilmiş sözlük ilmine ait değerli bir eseri olduğunu kaydetmektedir. Bu zat Mısır seferinde Yavuz'la beraber bulunup seferden dönüşünde Şam'da vefat ederek cenazesinde bizzat Yavuz'un da bulunduğu, hatta vefatına çok üzüldüğü de "Süllemü'l-Vusul ila Tabakati'l-Fuhul" adlı eserde ayrıca kaydedilmektedir.

78-HUBBİ AYŞE KADIN

Bu şâire hanım Amasyalı Şemsi Çelebi ailesinden olup, Beşiktaşlı Yahya Efendinin torunudur. "Sicill-i Osmani" III. Murat devrinin bu değerli şâiresinin 988(1580/81) tarihinde vefat ettiğini kaydediyor. Bir hayli şiirleri, kasideleri, gazelleri mevcut olup ayrıca şöyle bir kıtasını da "Sicilli-i Osmani" kaydetmektedir.

Fevvattu ilallâhi hüve'r-Rabbu celilü
Hayyun, Samedün dâme lehul fazlu cemilü

Bu, Nakşbendi yolunu tutmuş Hicabi Gül Babadır.

4- Ey sûfi! Gel şüphe etmeden şahı ziyaret eyle; çünkü bu,
Dünyanın kutbu, sultânı, önder bir velidir.

5- Bu, manevi hastalıkları iyi eden bir umman denizidir.
Eşiğinin taşına yüz sürenin tüm dertlerine devadır.

6- Bu, Tarikat ehlinin padişahı, hakikat ehlinin kalesidir bu.
İnsanlara huzur veren, cana can katan bir denizdir.

7- Bu, "Küntü kenzen" sırrı ilahisinin açıklayıcısı , âbâ ehli,
İrfan sahibi Allah(cc)'ın bir sultanıdır

8- Bu, Dünya içinde velilik makamına layık,
Değerli bir sırra hâiz, incidir.

9- Şayet sır pınarından kalbini parıldatmak istersen; bu,
Emirim, Seyyidim Evliya tahtına oturan şahımdır,.

10-Bu, İki âlemde de Hakka kavuşmak isteyen irfan ehlinin,
Dostu ve hakikate götüren kılavuzudur .

11-"Turâbi" okudu yazdı Hicabi Sultan'ın sırrını
Allah'u Teâlâ'nın rızasını kazanmada vesiledir.

Yok varlığının isbatı içün gayra tekellüf
El aklu lehü yeşhedü ve'n-naklu delilu
Adl eylesin ol şah bula Hakka takarrup
Eşşeru şerifu ve ilallahi sebilu
Aksa n'ola arızın âyen görüp ey can
El cinsü ila el cins kema kîle yemîlu
Bu nazmı şehe nice nazire diye Hubbi
Fil huzni mada el ömrü hiye el âne alîlü[41]

79-HÜSAMEDDİN EFENDİ:

"Koca Hüsameddin" demekle tanınmış olan bu alim de Amasya alimleri arasında yer almış büyüklerdendir. Menar Şarihi İbni Melek'e bir haşiye yazmıştır.

"Şerh-i Şakayık" bu zatın son zamanlarda sakalını yolmak gibi bir hastalığa mübtela olduğunu 961(1553/54) tarihinde İstanbulda vefat ettiğini Eyyup el-Ensar i civarına defnedildiğini kaydetmektedir.

"Sicill-i Osmâni" ölüm tarihini doğruluyor. "Şakayık-ı Nûmaniyye"de ise ölüm tarihi 957(1550) olarak bildirilmiştir.

80-HÜSEYİN EFENDİ:

"Dizdar-zade" demekle ünlü olan bu zat, Amasyalı Dizdaroğlu Ahmet Efendi'nin oğludur. Çorumlu Efendi'den tahsilini bitirip icazet aldıktan sonra Amasya müftüsü olmuş; uzun zaman fetva makamında kalan bu faziletli kişi Hicretin 1209(1794/95) tarihinde Amasya'da vefat etmiştir.

Abit, zahit, müttaki, temiz ve doğru sözlü bir zat olduğundan bahseden "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" sahibi Hacı Bayram oğlu Abdurrahim Efendi, bu zat hakkında son derece övgü dolu sözler yazmıştır. "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû"

81-İBRAHİM EFENDİ:

---

[41]İşimi, hiçbir şeye muhtaç olmayan, diri olan,
Herşeyi yaratan yüce Allaha havale ettim.
Varlığının isbatı için başka delil aramaya gerek yoktur.
Akıl buna şahit nakilde delildir.
Hakka yaklaşmak isteyen padişah adaletle, hukukla hükmetsin ki
Allahu teâlâya ulaşsın.
Ey can! Allah-u teâlânın lutfuna ve yüksek makamlara;
Erişmek için eriyip solsan ne olur.
Çünkü "cins cinse eğilir denilmiştir".

“Laz Efendi” demekle ünlenen bu zât da Amasya’nın yetiştirdiği âlimlerdendir. Çorumlu Ali Efendi ve devrinin diğer büyük müderrislerinden ders okuyup icâzet aldıktan sonra müderris olmuştur.

İbrâhim Efendi’nin avcılığa da oldukça meraklı olduğunu “Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû“ kaydederek avcılıkta da usta olduğunu yazmaktadır. Faziletli, kâmil bir zât olan bu âlimin ilim dünyasında çok değerli öğrenciler yetiştirdiği bildirilmektedir.

1178(1764-1765) tarihinde Amasya’da vefât ettiği ve büyük bir cemâtle cenâze namazı Çilehâne Câmisi’nde kılındıktan sonra Akdağlı Efendi merhumla Ürgüplü Hacı Ahmet Efendi kabirleri yanına defnedilmiştir. Allahın rahmeti üzerine olsun.

82-İBRAHİM TÂCEDDİN:

“Küçük Emir” (Koca Emir)[42] demekle tanınan bu zat, Amasya’nın Yenice Köyü halkından olup, hicretin 841(1437-1438) tarihinde bu köyde dünyâya gelmiştir. Hatip-zâde Muhyiddin Efendi’nin kardeşidir. Tahsilini Bursa’da bitirmiş, daha sonra Amasya’ya müftü olarak gelmiştir.

Şeyh’l- Hattâtin Hamdullah Efendi üstatla birlikte yazı dersine çalışmıştır. Bu duruma görüe İbrahim Tâceddin’in, üstat Hamdullah Efendi’nin sınıf arkadaşlarından olduğu anlaşılıyor. II. Bâyezid’ın Amasya valiliği zamanında İbrahim Taceddinle aralarındaki dostluk ve samimiyetten ötürü Bâyezid’i avcılıktan yasaklamıştır. Aralarında devam eden karşılıklı saygı ve iltifattan dolayı Bâyezid bu zatı unutmayıp Hilâfet makamına geçtikten sonra, kendisini İstanbul’a dâvet etmiş, ikâmeti için de üstâda Eyyüp civârında bir ev hazırlatmak suretiyle Tâceddin’i bu şekilde taltif eylemiştir.

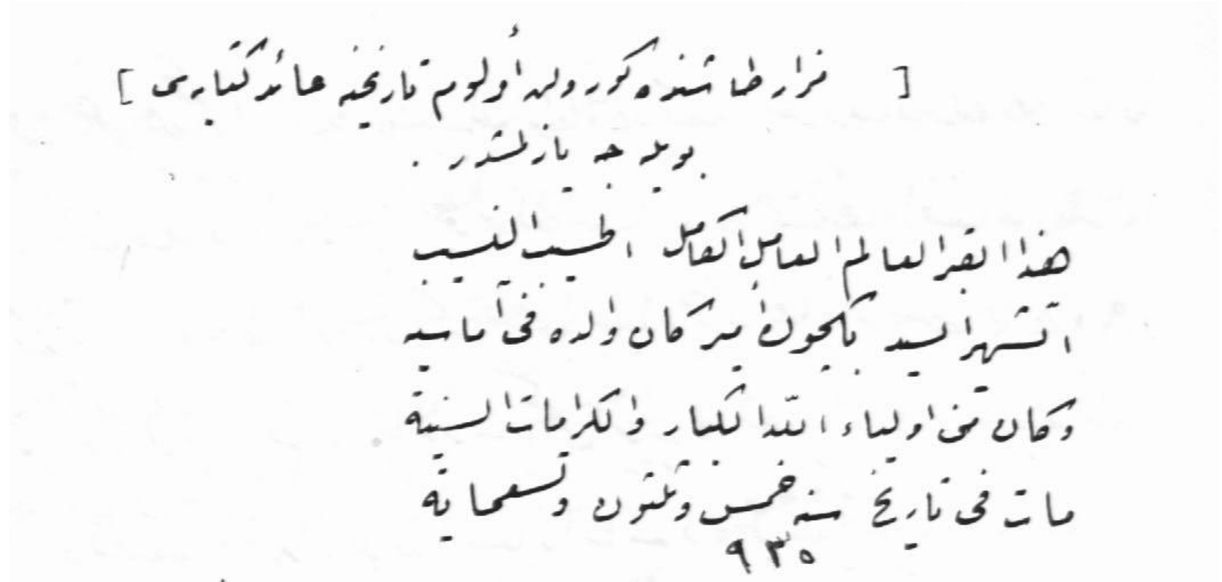
Ömrünün son yıllarını bu suretle Eyyüp’ta geçiren üstadın ihtiyarlığında gözleri göremez oluyor. 935(1528-1529) târihinde vefât eden üstat Eyyüp’ta namazı kılınarak Cami-i Şerif’in kıbleye bakan sol tarafdaki pencere dışında hazırlanan mezarına gömülmüştür.

“Tuhfetü’l-Hattâtîn”deki bilgiye göre “Sultan Korkut”la, “Cemali-zâde Piri Paşa”nın oğluna yazı dersi vermek sûretiyle bunlara hocalık yapmıştır.

Mezar taşında görülen ölüm târihine âit kitâbesi böylece yazılmıştır:

---

[42] Babası İran’dan gelerek Amasya ya yerleşmiş Şehzâde Sultan Alaeddin Bey’in şeyhi Hazreti Hüseyin neslinden Seyyid Sadreddin Mehmet bin Es-Seyyid Hüseyin bin Ali Horassânidir. Bkz . “Hazinetü’t-Tevârih”. Amasya Tarihi, Hüseyin Hüsâmeddin c. 6 s. 79

[مزار طاشنده کورولن اولوم تاریخنه عائد کتابه‌سی]
بوجهه یازلشدر.
هذا القبر العالم العامل الکامل الحسیب النسیب
الشهیر السید بکوچک امیر کان والده فی اماسیه
وکان من اولیاء الله الکبار والکرامات السنیة
مات فی تاریخ سنه خمس وثلثون وتسعمائة
٩٣٥

Hâzâ kabrü'l âlimi el âmili el kamili el hâsîbi ennesibi eşşehîri esseyyid bi küçük emir kâne validühü fi Amasya ve kâne min evliyaillahi el kibar vel kerameti esseniyyeti. Mâte fi tarih sene hamsin ve selasün ve tisa mêe [43]

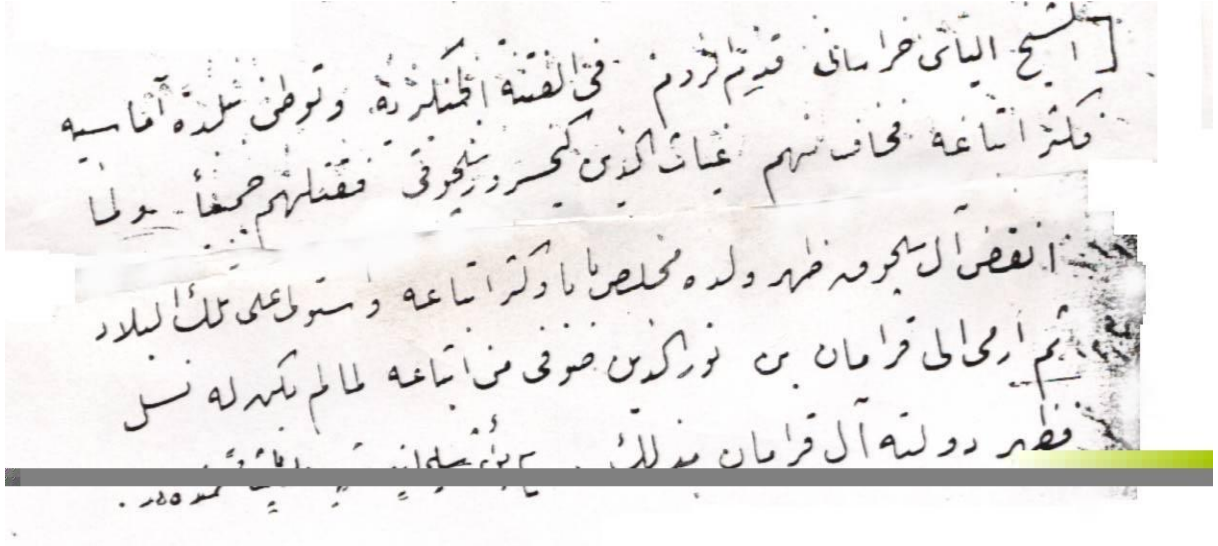
83-İLYAS-I HORASÂNİ:

Cengiz'in zulmünden korkup Anadoluya göç etmiş Amasya'ya gelerek burasını kendisine vatan edinmiştir. Halen adına nisbet edilen "İlyas Köyü" denilen köyde taraftarlarıyla birlikte oturmaya karar veren bu zâtın, başında toplanan taraftarlarının fazlalığı, o zamânın Amasya hükümdarı olan Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'i fazlaca endişeye düşürmüş olmalıdır ki, bu zâtı öldürtmüş; taraftarlarıyla beraber oğlu Muhlis Baba'yı ve âile bireylerini de Karaman'a sürgün ettirmiştir.[44]

Kâtip Çelebi "Süllemü'l-Vusul ilâ Tabakâti'l-Fuhul" adlı eserinde İlyas-ı Horasani hakkındaki olayı Arapça olarak aynen şöyle hikaye etmektedir

[43]Bu kabir keramet sahibi, büyük veli, soylu, ilmi ile amel eden, kamil bir kişiliğe sahip, "Küçük Emir" adıyla tanınmış zat'a aittir. Babası Amasyalıdır 935(1528) tarihinde vefaat etmiştir.

[44] Muhlis Baba oğlu Aşık Paşayı tekrar ailesi ile beraber Kırşehir'e göndermiş, kendisi Amasya'ya gelerek İlyas köyünde bulunan babasının yerinde bir müddet yaşamış ve bu köyde ölüp kalmıştır. "Amasya Şehri" Osman Fevzi Olcay. Topkapı Sarayı Kütüphanesi. s.57

الشيخ الياس خراساني قدم الروم في الفتنة الجنكزية وتوطن بلدة اماسية
فكثر اتباعه فخاف منهم غياث الدين كيخسرو سلجوقي فقتلهم جميعا ولما
انقضى آل سلجوق ظهر ولده مخلص بابا وكثر اتباعه واستولى على تلك البلاد
ثم اوصى الى قرامان بن نور الدين صوفي من اتباعه لما لم يكن له نسل
فظهر دولة آل قرامان بذلك

Eşşeyh İlyas Horasani kadime errûme fil-fitneti el Cengiziyyeti ve tevattane bi beldeti Amasya. Fe kesüre etbaühü fehâfe minhüm Gıyâsüddin Keyhüsrev Selçuki fekatelehüm cemian. Vellemmâ inkaza âlü Selçuk zahara veledühü Muhlis Baba ve kesüre etbâuhü vestevlâ alâ tilke elbilad. sümme evsa ilâ Karaman bin Nurettin Sûfi min etbaihi. Lemmâ lem yekün lehu neslün fezahara devletü ali Karaman bi zalike. [45]

84-İLYAS-I RÛMİ:

Nakşibendi şeyhlerinden olan bu zât, Amasyalı Hamza Efendi adındaki bir zâtın soyundan dünyaya gelmiştir. Büyüyüp tahsil çağına ulaşınca devrinin âlimlerinden tahsilini bitirerek müderris olmuş, Kadılık ve Müftülük görevlerinde de bulunmuştur.

Hicrî 885(1480-1481) senesinde Merzifon'da vefât edip, Hacı Hasan Mescidi bahcesine defnedilmiştir. "Sicill-i Osmâni"

85-İSMÂİL EFENDİ:

---

[45] Şeyh İlyas Horasani, Cengiz istilasından kaçarak Rum diyarına (Anadolu'ya) gelip, Amasya yakınında bir yere yerleşmiştir. Şeyhin taraftarlarının çoğalmasından korkan Selçuklu Sultanlarında Gıyasüddin Keyhüsrev onların hepsini öldürtmüştür. Selçuklu hanedanı sona erince, oğlu Muhlis Baba tarih sahnesine çıkmış, bununda taraftarları çoğalarak o yöreyi (Konya yöresi) yönetimi altına almıştır. Daha sonra Mulis Baba devletin başına Baba İlyasın sufilerinden Nureddin oğlu Karaman adındaki kişinin gelmesinmi sağlamış böylece Karaman devleti hanedanı ortaya çıkmıştır.

-Bu eser Süleymaniye Şehit Ali Paşa bölümündedir.

-Müellif İlyas Horasani hakkındaki bu biyoğrafiyi Katip Çelebi'nin "Süllemü'l-Vusül ilâ Tabakati'l-Fuhul adlı eserinden almıştır. Şekâyıkü'n-Numaniyyede bu bilgileri desteklemektedir.

Şöhretine “Hacı Bayramoğlu” derler. “Koca Müftü” demekle tanınan Mustafa Âkif Efendi adındaki âlimin oğludur. Bayramoğulları’ndan Abdurrahim Efendi’nin de babasıdır. Amasya’nın yetiştirdiği değerli âlimler arasında sayılmaktadır. Ayrıntılı biyografisi, oğlu Abdurrahim Efendi tarafından kaleme alınan “Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû”[46] adlı eserde bulunmaktadır.

1192(1778) târihinde Amasya’da vefât etmiş ve Şamlılar Kabristanlığı’na defnedilmiştir.

86-İSMÂİL HAKKI EFENDİ (PAYASLI-ZÂDE):

Bu âlim, Payaslı Hacı Mehmet Efendi’nin torunlarından ve âlimlerden Abdulhalim Efendi’nin oğludur. 1243(1827-1828) yılında Amasya’da doğmuştur. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra devrinin tanınmış âlimlerinden derse başlamış, zamanına ait bilimleri öğrenip icâzet alarak İlmi sahadaki emel ve arzusunu başarı ile elde etmiştir.

Fakat genç yaşta bir hastalığa tutulan bu zât, Amasya’da bulunan tüm doktorlar tarafından tedavisine özen gösterilmişse de bir türlü başarılı olunamamıştır. Bu durumu haber alan ders arkadaşlarından Şirvâni-zâde Mehmet Rüştü Efendi (Sadrâzam Mehmet Rüştü Paşa) üzülüp, hastayı derhal tedâvi etmek üzere İstanbul’a dâvet etmiş, İsmâil Hakkı Efendi de bu daveti kabul etmiştir.

Sadrâzam Rüştü Paşa tarafından “Gurabâ Hastahânesi”ne yatırılan İsmâil Hakkı Efendi’ye, özel olarak tahsis edilen doktorlar tarafından yapılan tedâvi ile sağlığına kavuşmuştur.

Tedâvisi başarı ile sonuçlanan İsmâil Hakkı Efendi bir süre sınıf arkadaşı Rüştü Paşa’nın misâfiri olarak kaldıktan sonra, Hac görevini ifâ etmek üzere Hicaz’a niyet etmiştir. Yıl, 1290 (1873-1874).

Artık Amasya’ya dönmeden İstanbul’dan doğruca Harem-i Şerif’e giden üstat, bu suretle Hac farizasını da ifâ etmiştir. İsmâil Hakkı Efendi, Şirvâni-zâde Rüştü Paşa’nın sınıf arkadaşı olduğuna göre, merhum Anaç hocanın öğrencilerinden olduğu anlaşılmaktadır.

87-İSMÂİL ŞİRVÂNİ (SİRÂCEDDÎN-İ NAKŞİBENDİ HÂLİDİ): [47]

---

[46] Bu eser Doç. Dr. Hikmet Özdemir tarfından türkçeye çevrilmiş Türkiye İlmi İctimâi Hizmetler Vakfı tarfından 1998’de yayınlanmıştır. Fatih /İstanbul.

[47] Amasya’da yetişen büyük alimlerden biriside bu faziletli kişidir. Biyoğrafisinden bahsedeceğim bu zatın ismi İsmail, mahlası Sirâceddin’dir. Hicretin 1197(1782/83) yılında Rusyanın, Şemâhi kazasına bağlı Kürtemir’de dünya ya gelmiştir. Adı geçen İsmâil Şirvâni, Muhammed Nuri adındaki bir alimden zamanında okutulan derslerden Molla Cami’ye kadar okumuş, 1215 (1800/01)tarihinde Erzincan’a gelip Meşhur Evliya-zâde denilen zattan derse başlamış ve bu zatın önünde dersini tamamlamıştır. Daha sonra Tokat’a gelen İsmail Şirvâni , birkaç sene de Tokat’ta kaldıktan sonra Bağdat’a gitmiş Bağdat’ta Şeyh Yahya El-Mervezi’den Hadis ilmini okumaya başlamıştır. Bir taraftanda Ademoğlu lakabı verilen Molla Muhammed namındaki faziletli kişiden Felsefî İlmileri tahsil etmiştir.

1227(1812) tarihinde Bağdat’tan Burdur kasabasına gelerek, burada da Fıkıh ilmini tahsil etmiştir. Buradan da doğum yeri olan asıl memleketi Kürtemir’e dönüp yedi sene kadar eğitim ve öğretimle meşgul olmuştur. Daha sonra memlektinden doğruca Hicaz’a gidip Hicaz’dan dönüşünde Medine-i Münevvere’ye uğramış ve oradan İstanbula gelerek birkaç ay kaldıktan sonra, Hindistan da bulunan Seyyid Abdullah Dehlevi Hazretlerini ziyaret etmek üzere İstanbul’dan ayrılmıştır. Basra’ya vardığı zaman orada kendilerine vâki olan manevi bir işaret üzerine Bağdat’a yönelmiş ve Bağdat’ta Mevlana Halid Şah Süleymâni Hazretlerine intisab eyleyerek, adı geçen alimden seyr-i sülûk’unu tamamladıktan sonra Hilafet rütbesi ile taltif edilmiş, zahiri ve batını ilimleri neşretmek üzere görevlendirilmiştir. 1233(1817/18)de yüce mürşitlerinin izni ile Şirvan’a dönmüş dokuz yıl kadar Şirvan’da irşat görevi ile meşgul olmuş, ve bu arada evlenmiştir.

Bu zât, Şirvan vilâyetinin Şemâhi kasabasına bağlı “Kürt Emir” köyünde dünyaya gelmiştir. Tahsil çağına varınca, adı geçen kasabada Baba Efendi adındaki âlimin talebelerinden Muhammed Nûri Efendiden ”Molla Câmi”nin “Kâfiye Şerhi”ne kadar okumuştur.

Daha sonra 1215(1800-1801) târihinde Erzincan’a gelip burada Evliyâ-zâde Abdurrahman Efendi’den eğitim ve öğrenimini tamamlayıp icazet almıştır. Daha sonra Tokat’a gelerek burada da bir sene oturduktan sonra Bağdat tarafına yönelip Süleymâniye’de Mirzevi Yahya Efendi ve İbni Âdem adlarındaki alimlerden hadis ve matematik ilmini öğrenip, 1220(1805-1806) tarihinde Burdur kasabasına gelerek orada da bir süre fıkıh okumuş; bundan sonra Şirvan’a giderek vatanı olan “Kürt Emir”e geçip orada yedi yıl eğitim ve öğretimle uğraşmıştır.

Bundan sonra Hac görevini ifa için Hicaz’a gitmiş ve 1228(1813) tarihinde İstanbul’a dönüp artık İstanbul’da kalmaya karar vermiştir. Daha sonra tasavvuf yoluna giren bu mürşit, Şeyh Abdullah Dehlevi’den el almak üzere Hindistan’a gitmeye karar verip, yola çıkmıştır. Basra’ya ulaşınca şeyhinin manevi irşadı üzerine Mevlâna Şeyh Halid Bağdadi Hazretleri’yle karşılaşıp bu şeyhden el almıştır.

1233(1817-1818) senesinde mürşidinden icazet alarak tekrar Şirvan’a gitmiş ve dokuz yıl Şirvan’da kalmıştır. 1242(1826-1827) senesinde Rusya’nın Şirvan’ı işgalinden dolayı zorunlu olarak hicret edip Ahıska’ya gelerek; iki yıl da burada kalmıştır. Daha sonra buranın da işgal edilmesi üzerine 1244(1828-1829) tarihinde Amasya’ya gelmiş ve dört yıl Amasya’da kalıp buradan tekrar Sivas’a gitmiştir. Ve Sivas’ta da dokuz sene kaldıktan sonra tekrar Amasya’ya dönmüş; geri kalan ömrünü Amasya’da tamamlamıstır.

Adı geçen İsmâil Şirvâni hazretlerinin Şirvan’da Abdulhamit Efendi adında bir oğlu dünya ya gelmiş bu zat Karadeniz’e bir yolculuk esnasında vapurdayken vapurun batmasıyle vefat etmiştir. Mevlana İsmâil Sirâceddin, kendi memlektinde Şeyh Şâmil, Şeyh Mehmed Efendi, Şeyh Ahmed Efendi El-Ağdaş gibi zatlar hilafetnâme vermiştir.

Şeyh Şâmil vakâsı zuhur edince o sırada Mevlâna İsmail Şirvâni Şeyh Şâmil’in hocası olduğu anlaşılınca Ruslar tarfından hapsedilmiş ancak müritlerinden Şeyh Ahmet El- Ağdâşi kendilerine kefil olmak sureti ile üstadını hapisten kurtararak 1242(1826/27) senesinde Mevlâna İsmâil Şirvâniyi Ahıska’ya sağ salim getirmiştir. Ruslar Ahmet Efendi’yi hapsetmişlerse de bir yolunu bulup hapisten kaçarak oda Ahıska’ya kadar gelip Mevlâna ile bir araya gelmişlerdir. Daha sonra Ruslar’ın Ahıska’yı istila eylemeleri üzerine her ikisi de oradan Amasya’ya hicret edip böylece Amasya’da dört sene kalmışlardır. Amasya’ya gelişlerinden iki sene sonra 1244(1828/29) yılında oğlu Mehmet Rüştü dünya ya gelmiştir(Sadrâzam Mehmet Rüştü Paşa). Mevlâna İsmâil Şirvâni bundan sonra Amasya’dan ayrılarak Sivas’a gitmiş ve dokuz sene Sivas’ta ikamet etmiştir. Diğer oğlu Ahmet Hulûsi (Kadasker), 1249(1833/34) yılında Sivas’ta doğmuştur. İsmâil Şirvâni 1255(1839/40) yılın da tekrar Amasya’ya dönmüş burada 1260(1844) yılında üçüncü oğlu Mustafa Bey doğmuştur. İsmâil Şirvâni Hazretleri 1264(1847/48) tarihinde Ramazan ayını onyedinci günü, vefat ederek Rahmet-i Rahman’a kavuşmuştur. Geçirdiği ömür 67 yıldır. Adı geçene Sirâceddin mahlası Hazreti Mevlâna Halit tarafından verilen bir lakabtır. Alimler arasındaki lakabı, Fakirullah, Kutbu’l-Aktab, Gavsü’l-Enam, Seyyid Ennücebâ, Şah İsmail Şirvâni, Hazreti Mevlâna diye çağrılır. Denizli Kasabası’ndan Şeyh Hacı Ahmet Efendi ve yukarda ismi geçen Mir Hamza Nigâri bu zatın halifelerindendir. Akli ve nakli ilimlerde zamanının emsalsiz bir bilgini olduğu, özel olarak fıkıh ilminde bir kaynak teşkil eder derecede bilgiye sahip olduğu anlatılmaktadır.

İsmâil Şirvâni, gayet alçak gönüllü, iteatkar, saygılı ,Şah Nakşbend meşrep, hikmet sahibi, Hakka ulaştıran, eğitici bir mürşiddi. Kabirleri Amasya’da Şamlar Mahallesinde oğlu Rüştü Paşa tarafından yaptırılan türbededir. Yukarı Türbe denilen yer burasıdır. Mevlâna Sirâceddin İsmail Şirvâni Hazretleri’ne ait terceme-i hali uzun zamandan beri Amasya’da araştırma yaptığım halde elde edilememiş bundan dolayı bu büyük alimin, menkıbesini yazamamıştım. Bu kıymetli kişinin elde mevcut ve mazbut bir terceme-i hali olduğunu hiçte tahmin edemiyordum. Amasya’da birkaç zata yazdığım mektuplarımda muvâfık bir cevap alamadığım için artık bu zatın terceme-i halini bulamadığıma müteessirdim. Bu müşkilimde bana yardımcı olması için son defa da Amasyalı Mir-zâde Mustafa Fahreddin kardeşimize bir mektupla ricada bulunmuştum. Bu kadri şinas, kıymetli arkadaşım, müşârun ileyh’e ait olan bu bilgiyi bana göndermek lutfunda bulunmuştur. Bende aynen dercettim. Kendilerine teşekkürlerimi sunarım.

(Kısmen sadeleştirilmiştir. Amasya Mesâhiri. Osman Fevzi Olcay. T.S.M.K. No: 774 s.86-87-88)

1264(1847-1848) tarihinde ortaya çıkan kolera hastalığına yakalanarak aynı senenin Ramazan-ı Şerif'inin onyedinci günü vefât etmiştir. Mir Hamza Nigâri'nin hocasıdır. Allah rahmet eylesin.

Bu bilgiler, kendi türbesindeki sandukasının baş ucundadır.

88-İZZETTİN MEHMET EFENDİ:

Amasyalı Mehmet Efendi adında bir zatın oğludur. Sekizinci hicri asrın büyük alim ve fazıllarındandır. Kadı Burhaneddin tarafından şehit ettirilen Amasyalı Hacı Şadgeldi Paşa'ya hediye olarak yazdığı "Ed-Dürer el Mensûre" adlı eserin yazarıdır. Bu eserini yazıp, Hacı Şadgeldi'ye armağan eylemiştir. Eser tarafımdan incelenerek, 12 Ramazan 834(24 Mayıs 1430/31) senesi bitirilmiş olduğu görülmüştür.

89-KARA HALİL EFENDİ:

Bu alim Amasya'nın Varay nahiyesine bağlı Kürtler[48] köyünden Mustafa Efendi isminde bir zatın oğludur. 1219(1804/05) tarihinde bu köyde doğmuştur. Tahsil yaşına vardığı vakit Amasya'ya gelerek devrinin alimlerinden ders'e başlamış ve daha sonra Konya'ya gitmiş ve oradan İstanbul'a gelerek Vidinli Mustafa Efendi adındaki müderrisin dersine devam etmiştir.

Bu arada Kürt Hoca adıyla tanınmış olan alimden de tahsil etmek üzere 1250(1834/35) tarihinde icazet almıştır. Bu icazet alma merasiminden sonra da Ruüs imtihanına giren Kara Halil Efendi bunda da Liyâkat ve Ehliyetini ispat eyledikten sonra artık büyük müderrisler sırasında yer almıştır. Bundan sonra şöhreti duyulmaya başlayan üstadın başına bir çok öğrenciler toplanmaya başlamış ve bir müddet ders okutmakla vakit geçirmiştir. 1298(1880/81) tarihinde meşihat makamına getirilmiş olan üstadın şöhreti bundan sonra daha çok artmış; özellikle İstanbul alimleri arasında kadri ve itibarı yükselmeğe başlamıştır. "İlmiye salnamesi", adı geçen hakkında fevkalade övgülü ifadelerle bahsetmektedir.

"Sicill-i Osmani"de üstadın ilk defa, fetvahaneye devam edip, baş müsevvidlik görevinde bulunduğunu, 1280(1863/64) tarihinde Askeri memur, 1282(1865/66) de Yenişehir mollası; Rebiu'l-evvel 1283(Temmuz 1866) de fetva eminliği ve 1284(1867/68) tarihinde Mekke Payesi ile taltif edildiğini; 1285(1868/69) de İstanbul Payesi ile beraber "Meclis-i ahkamı adliyye" üyeliğinde bulunduğunu ve daha sonra Anadolu ve Rumeli payeleri ile taltif edildiğini 1294(Temmuz 1877) Recep ayında meşyihat makamına getirildiğini; 1295(1878) tarihinde de bu makamdan alındığını ve 7 muharrem 1298(10 Aralık 1880) de vefat eylediğini bildirmektedir.

"İlmiye Salnamesi" ise ölüm tarihini 27 Muharrem olarak açıklamaktadır. Cenazesinin de, Fatih Türbesi bahçesi içerisine defnedildiği kaydedilmektedir. Mezarının bulunduğu yerde Fatih

---

[48] Kürtler karyesi Amasya'da ikidir. Birisi Zara nahiyesine tabidir. Diğeride Varay nahiyesine tabidir. Halil Efendinin köyü Varay nahiyesine tabi olan Kürtler köyüdür. Amasya'ya beş saat mesafede olup köyün esas ismine Çerkezoğlu Kürtleri

Cami-i ikinci imamı Deli Bekir Efendi adındaki faziletli kişinin oturduğu odanın sırasındaki demir kafes pencere önünde muazzam bir mezar taşı görülmektedir.

90-KARA İSMÂİL BİN MUSTAFA:

Bu faziletli kişi aslen Çorumlu'dur. Amasya'ya gelip burada yerleşmiştir. Amasya müftülük görevinde bulunmuş ve uzun sürede Sungurlu Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Cömert, iyi ahlaki özelliklere sahip olan bir alim olduğunu "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" övmektedir. 1198(1783/84) tarihinde Berat gecesinde vefat edip cenazesi Cuma günü Şamlılar Kabristanlığı'na defnedilmiştir. Bu zat Amasya hakkında eser yazan tarihci Mustafa Vazıh Efendi'nin babasıdır.

91-KARA MUSTAFA PAŞA

IV. Sultan Mehmet devrinin büyük vezirlerinden olan ve Viyana kapılarına kadar dayanan bu kahraman, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa demekle tanınmıştır. Fakat Merzifonun merkez kasabasından olmayıp kasabaya bir saat kadar mesafede Marınca köyündendir. Köprülü sülalesinden Mehmet Paşa'nın kapı yoldaşlarından Hasan Ağa adında bir zatın oğludur. Babasını küçük yaşta muharebede kaybeden Kara Mustafa, Mehmet Paşa'nın himayesinde büyümüş ve onun terbiyesinde yetişmiştir.

1068(1657/58) tarihinde Mirakur, Muharrem 1070(Ağustos 1659) tarihinde vezirlik rütbesi ile Silistre valiliğine ve aynı senenin Ramazan ayında Diyarbakır valiliğine, 1072(1661/62) tarihinde Kaptan-ı Deryalığa, 1073(Nisan 1663) Ramazan ayında Rikap Kaymakamlığına getirilmiş, 1075(1664/65) tarihinde Kaptanlıktan azledilip ikinci defa Rikap kaymakamı olmuştur. 1086(1675/76) tarihinde Küçük Sultana Namzet olup 1087(Ekim 1676) tarihinin Şaban ayında boşalan Sadrazamlık makamına getirilmiştir. Muharrem 1095(Aralık 1683) tarihinde Viyana'yı feth ve teshir hussundaki başarısızlığı ileri sürülerek IV. Mehmet tarfından başının vurdurulmasına sadır olan ferman Belgırat Kalesi önünde infaz edilmek sureti ile masum vezirin boş yere hayatına kıyılmıştır. Cenazesi Belgrat civarında bir yere defnedilmiştir. Hammer ve diğer tarihlerde büyük kahramanın idamı üzerinde durulup mütealalarında, haksızlığa uğratıldığı teessürle zikredilmekte ve gerekçeli sebeplerde bu eserlerde açıklanmaktadır. Tarihi kaynaklarda merhumun akıllı, tedbirli, cesur ve değerli bir kahraman Türk evladı olduğuna mütealalar tamamen beyan edilmekte ve sadece Ahmet Refik "Târih-i Umûmiyesi"nde aleyhinde kalem kullandığını üzüntüyle görmekteyiz. Allahu teala kusurları varsa af buyursun.

92-KASIM BİN YÂKUP EFENDİ:

---

derler. Bir aileye mahsus müstakil bir çiftlikdir. İşte Halil Efendi burada doğmuş ve büyümüştür. Osman Fevzi Olcay "Amasya Şehri" s.21- İst. Taksim Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları 2 nolu eserin dipnotundan alınmıştır.

Hatip-zadelerden Yakup Efendi'nin oğludur. Kırımlı Ahmet Efendi adındaki alimden okumuş ve ondan icazet almıştır. Bir müddet Amasya medreselerinde ders okutmuş; daha sonra II. Bâyezid'e muallim olmuştur. Bâyezid tahta geçer geçmez üstadına Bursadaki Murâdiye medresesinin müderrisliğini verdirmiştir. Bâyezid'in oğlu Sultan Ahmet'in emir tayin edildiği günlerde Amasya'da vefat etmiştir.

Kıraat, tefsir, usul, furû ilimlerinde geniş bilgisi olup Allah dostu, tasavvuf ehline çok saygılı, onlarla muhabbeti çok seven bir zattır. 895(1489/90) tarihinde vefat ettiğini "Sicill-i Osmani" kaydetmektedir.

93-KEMÂLEDDİN EFENDİ:

Bu zatın şöhretine Kara Dede derler. "Sicill-i Osmani" bu alimin vakti ile Amasya'nın kazası olan Sonusa nahiyesinden olduğunu yazdıktan sonra 7 sene kadar Kûfe müftülüğü görevinde bulunduğunu ve 975(1567/68) tarihinde Bursa'da vefat ettiğini bildirmektedir. Başka eserlerde bu zata dair bir bilgi verilmemiştir.

94-KEMAL PAŞA-ZÂDE:

Künyesine "Müfti'yü's-Sekaleyn"[49] Kemal Paşa-Zade" demekle tanınan bu zatın adı Şemseddin Ahmet bin Süleyman bin Kemal Paşa dır. Babası Osmanlı devleti emirlerindendir. Dedesi de Vezirlerdendir. 873(1468/69) tarihinde Tokat'ta doğmuştur.[50] Tahsilini Akbilek Bahşi Halife'den ikmal ederek ondan icazet almıştır. Rum diyarında müftülükte bulunmuş; 67 yıl yaşayıp hicretin 940(Nisan 1534) tarihine tesadüf eden şevval ayının ikinci günü İstanbul'da vefat edip Edirnekapı'daki mezarına defnedilmiştir. Kâtip Çelebi'nin "Süllemü'l-Vusul ilâ Tabakati'l-Fuhûl" adlı eserinde bu zat hakkında doğumu ve doğduğu yer şöyle tesbit edilmektedir.

---

[49] İnsanlar ve cinler tarafından sorulan fetvalara cevap vediği için bu lakap verilmiştir.

[50] Ahmet Şemseddin İbn Kemal'in doğduğu yer hususunda Tezkere Kitapları'nda ihtilaf göze çarpmaktadır. Bu yerler arasında Amasya, Tokat, Edirne hatta Dimetoka'da doğduğu iddia edilmektedir. Ancak tarihci Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihinde İbn-i Kemal'in Amasya da doğduğuna dair bir çok deliller ortaya koyup Amasya da doğduğunu yazmaktadır. Bilhassa İbn-i Kemal'in doğum yılı olan 873(1468)'de babası Süleyman Bey'in Amasya Valisi olfuğu sicillatta sabit olduğundan, bu görüşü güçlendirmektedir.

Bkz. Amasya Tarihi.
HüseyinHüsameddin c. 6 s.214

[المولى العلامة شمس الدين احمد بن سليمان
بن كمال باشا مفتي الروم المتوفى بقسطنطينية الثاني في شوال سنة اربعين وتسعمائة عن سبع
وستين سنة ولد بتوقات سنة ٨٧٣ وكان والده من الامراء وجده من الوزراء وهو مدفون
بقوريشونلو تربه نشأ صاحب الترجمة بادرنه طالبا وكان من طائفة السپاه حكي عنه
[illegible] ... الخ

El mevlâ el allâme Şemseddin Ahmet bin Süleyman bin Kemal Paşa Müfti'yür-Rûm el-müteveffâ bi-Kostantiniyye essâni fi'ş Şevval sene erbaîn ve tis-i mie an seb'in ve sittîne sene. Vülide bi Tokat sene 873(1468/69) ve kâne vâlidühü minel ümerâ ve ceddühü minel vüzerâ ve hüve medfunun bi Kurşunlu Türbe neşe-e sahibü ettercüme bi-Edirne taliben ve kâne min tâifeti's-sipâh hukiye anhu ennehû kâne Sultan Bâyezid...[51]

95-KEŞFİ MEHMET ÇELEBİ:

Bu zat Sekbanbaşı ve aynı zamanda Amasya valisi olan Hızır Ağa namındaki zatın oğludur. Tahsilini Amasyalı Tâci Bey-zade Sâdi ve Câfer Çelebiler'den okuyup bu iki zattan feyzini tamamlamıştır. I. Selim'in Divan katipliği görevinde bulunmuş; İran ve Mısır seferlerinde de baş katiplik hizmetinde görevlendirilmiştir. 926(1519/20) tarihlerinde Anadolu defterdarlığında bulunan bu zat, bir sene sonra da emekliye ayrılıp, 931(1524/25) tarihinde de İstanbul'da vefat etmiştir. Alim, fazıl, arif, şair bir zat olduğunu Tabakâta dair eserlerde övgüyle bahsedilmektedir. İran ve Mısır seferberliğine dair "Selimnâme" adlı eseri yazmıştır. Bu eserin bir nushası Süleymaniye Esad Efendi Kütüphanesi'ndedir.

96-KUTBUDDİN EFENDİ:

Merzifonludur. Fıkıhcılardan bir zat olup, Zembilli Ali Efendi zamanı alimlerindendir. Şöhretine Kutbi Çelebi derlermiş. Trabzon'da müderrislik yapmış "Şerh-i Sadr-ı Şeria" kitabına

---

[51] Değerli alim, büyük bilgin, Anadolu müftüsü Ahmet bin Süleyman bin Kemal Paşa 873 tarihinde Tokatta doğmuş olup 2 Şevval 940 (1534) tarihinde 67 yaşında iken vefat edip Kurşunlu Türbeye defn edilmiştir. Babası emir dedesi vezir olan Ahmet bin Süleyman tamamen Edirnede yetişen Kapıkulu Sipahi bölüğü efradındandır.

yorumu vardır. “Şakâyıkü’n-Numâniyye” bu zattan bahseylemektedir. 935(1528/29) tarihinde vefat etmiştir.

97-KÜÇÜK MEHMET ALİ EFENDİ:

Kadı-zade şöhreti ile anılan bu zat Amasyalıdır. Zembilli Abdurrahman Efendi adındaki bir müderristen okumuş ve icazet almıştır. Abdulmecit Sivâsi denilen mutasavvıftan manevi feyzini tamamladığını “Osmanlı Müellifleri” yazmaktadır. Bâyezid Cami-i Şerifinin kürsü şeyhliğinde bulunmuş ve 1045(1635/36) tarihinde Amasya’da vefat etmiştir. Cenazesinin Pir İlyas Şücaeddin Halvetî’nin yanına defnedildiği adı geçen eserde bahsedilmektedir. Üstat aşağıdaki eserlerin müellifidir.

1- “El Kitâbü’l-Makbûlü fî Hâli’l-Huyûl” (at yetiştirmekle ilgili önemli bir kitap) bu eseri üç bölüm üzerine türkçe olarak yazmış ve II. Osman’a takdim etmiştir.
2- “Mesmûatü’n-Nekâyıh ve Mecmûatü’n-Nesâyih”
3- “Nushü’l-Hükkam Sebebü’n-Nizam”
4- “Nehru’l-Ashap ve Kahru’s-Siyap”

98-LÜTFULLAH EFENDİ:

Bu zatın Gümüşlüoğullarından büyük mutasavvıflardan Pir İlyas Şücaeddin Rumi’nin oğlu olduğunu “Sicill-i Osmani” 4. ciltte haber vermektedir. Aynı eser, bu zatın müderrislerden olduğunu ve 940(1533/34) tarihinde vefat ettiğini izahdan sonra, 1. “Şerh-i Akâyit”
2. “Şerh-i Âdap”
3. “Hidâyetü’l-Hikme”
gibi eserlere haşiye yazdığını bildirmektedir.

99-MEHMET BİN LÜTFULLAH:

II. Bâyezid’in tabiplerinden olan bu zat Amasyalıdır. Amasya valisi Şehzade sultan Ahmed’e “Müfredat-ı Tıp” alanında eşyanın özelliğine dair Arapça bir eser yazmıştır ki bu eserin Ayasofya Kütüphanesi’nde olduğunu “Kitapü’l-Mecmu fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû” adlı eser de haber verilmektedir. Aynı zamanda bu doktor Amasya’da halen mevcut bulunan Darüşşifa (bimarhane) da doktorluk görevinde de bulunmuştur.

100-MEHMET BİN KÂSIM

Asıl adı Muhammed Muhyiddin bin Kasım bin Yakup Efendi'dir. Bu fazilletli kişi Amasyalı Hatip-zadelerdendir. "Ravzat'ül-Ahyar el-Müntehâb min Rebi'il-Ebrâr" [52]adlı eserin yazarıdır. Bu eserde, hicri 27 Şaban 864(17 Mayıs 1460) tarihinde Amasya'da doğduğunu ve 888(1483) tarihine kadar usül ve furu ile ilgili aklı ilimleri 24 yıl da bitirdikden sonra adı geçen kitabını yazmağa başlayıp bu kitabı da 921(1515/16) tarihinde tamamladığını, kitabının sonunda bildirmiştir. Bu alim hicretin 940(1533/34) tarihinde İstanbul'da vefat edip Eyyüp el Ensari civarına defnedilmiştir. "Osmanlı Müellifleri" bu zatın "Ebnâü'l–Istıfâ fî Hakkı Âbâi'l-Mustafa" adında ayrıca bir eseri olduğunu da bildirmektedir.

101-MEHMET BİN ŞÜKRULLAH:

Yazı üstatlarındandır. Şeyh Hamdullah Efendinin torunu ve Şükrullah Halifenin oğludur. Yazı dersini babasından öğrenmiş ve ondan icazet almıştır. 988(1580/81) tarihinde İstanbul'da vefat ederek Emir Buhari türbesi civarına defnedilmiştir.

102-MEHMET ÇELEBİ

Yeşilce Ramazan-Zade demekle tanınan bu zat Merzifonlu'dur. Tahsilini bitirdikden sonra ilk memuriyet olarak Divan-ı Hümayun katipliğine; 960(1552/53) tarihinde baş defterdarlığa ve bir sene sonra da baş katiplik makamına tayin olmuştur. 965(1557/58) tarihinde Nişancı, daha sonra Irak ve Halep vilayetleri defterdarlık görevine, bundan sonra Mısır muhafızlığına, daha sonra da Mora eyaletinin yazı işleri müdürlüğüne tayin edilmiştir. Hakkında şöyle bir hatt-ı hümayun Padişahca sadır olmuştur. "Mora muharrirliğini Mehmet'e verdim". Hicretin 970(1562/63) tarihinde emekliye ayrılmış ve 979(Eylül 1571) Cemazi'yel-evvel ayında vefat etmiştir. "Nişancı" tarihinin yazarı olan Mehmet Çelebi bu zattır "Sicill-i Osmâni" bu malumatı vermektedir.

103-MEHMET EFENDİ (CANBOLAT İMAM):

Ladik kasabasındandır. Canbolat-zade Hüseyin Paşa'nın imamı olduğu için bu lakap verilmiştir. "Sicill-i Osmani"nin verdiği bilgiye göre, 1082 (1671/72) tarihinde üçüncü imam şehriyari, 1086(1675/76) da ikinci ve 1092(1681) tarihinde İstanbul Payesi ile taltif edilmiş; daha sonra İstanbul kadısı olup, 1094(1682/83) tarihinde görevden alınmıştır. 1095(1683/84) de Anadolu payesi ile taltif edilmiş 1099(1687/88) tarihinde Rumeli kazaskeri olmuştur. 1101(Mart 1690) senesi Cemâzi'yel-âhir ayında tekrar görevden alınmıştır. 1104(1692/93) tarihinde Rumeli Sadrı ile taltif edilmiş, 1106(Mart 1695) senesi Şaban ayında Şeyhulislam olmuş ve aynı senenin Şevval ayında görevden alınmıştır. Rebi'ul-âhir 1115(Ağustos 1703) tarihininde tekrar Meşihat

---

[52] Bu eser meşhur arap bilgini Zemahşeri'nin "Rebiü'l-Ebrar" adlı eserinin özetidir. "Osmanlı Müellifleri" c.2 s.17 İstanbul Âmire Matbası 1338.
Bu eser Süleymaniye Laleli bölümünde 1784 numarada kayıtlıdır.

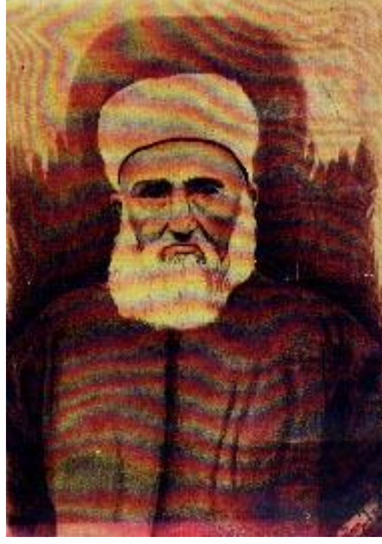
makamına getirilmiş ve daha sonra tekrar görevden alınarak Bursa'ya gönderilmiştir. 1141(Eylül 1728) senesi Sefer ayının sonlarına doğru Bursa'da vefat etmiştir.

104-MEHMET EFENDİ (EVLİYÂ-ZÂDE)

Bu zat Amasyalı Câfer Efendi denilen bir zatın oğludur. Künyesi Câfer bin İlyas Evliya-Zade olarak kayıtlıdır. Kıraat ilmini tamamladıktan sonra bir mescidde imamlık görevine başlamıştır. Bundan sonra 1025(1616) tarihinde Saray imamı olmuş bu hizmetten bir müddet sonra ayrılmıştır. Dört Padişahın hizmetinde bulunan bu zat 1044(1634/35) tarihinde İran seferinde yolda hastalanıp o senenin zi'l-kâ'de ayında vefat ettiğini, cenazesi de tarafından yaptırıldığı bildirilen mescidi şerifin bahçesine defnedildiğini, "Şakayık" kaydetmektedir. Diğer Tabakat kitapları ve Katip Çelebi'nin "Süllemü'l-Vusûl ilâ Tabakâti'l-Fuhûl" ve "Sicill-i Osmâni"deki kayıtlara göre de adı geçenin asrının Şeyhul Kurrası, Kıraat ilminin büyük üstadı, halim, selim, ahlaklı bir zat olduğuna dair hüsn-ü şehadette bulunulmaktadır.

105-MEHMET EFENDİ (İBASYALI)

Sohbetleri ile müşerref olduğum bu zat da son asır alimlerindendir. Aslen Ordu vilayetine bağlı Gölköy kazasının İbasya nahiyesinin Esneli Mahallesi'ndendir. 27 Şubat 1283(12 Mart 1866) tarihinde bu köyde doğmuştur. ilk tahsilini nahiye mektebinde okuduktan sonra Amasya'ya gelerek meşhur Akdağlı Abdulkerim Efendi üstadın mezun ettiği hocalardan Demirci-zade Ali Efendi'nin dersine devam edip bir süre okuduktan sonra 5 Teşrinevvel 1302(18 Ekim 1886) tarihinde kaydını Tuğrakiye Medresesi'ne alıp Canikli Mehmet Efendi'nin dersine devam etmiş ve adı geçenden 1307(1891) tarihinde icazet almıştır. Bundan sonra Mehmet Efendi eski müftülerden Hacı Osman Efendi ile Mecdi-zade, Abdurrahman Kamil ve Diyanet işleri üyelerinden Vezirköprülü Hacı Hafız Tevfik gibi üstatlardan Tefsir ve "Ehadis-i Nebeviyye" okumuştur. Bundan sonra bu zatta diğer alimler gibi 1308(1892) tarihinden itibaren ders okutmaya başlamış, okuttuğu öğrencilerden bir kısmına 1323(1907) tarihinde birinci defa 1329(1913) tarihinde de ikinci defa olarak icazet vermiştir. Son icazetini vermesinden sonra Hicaz'a giderek Hac görevini de ifa etmiştir. Felekiyyat (Astronomi) ve feraiz ilimlerine de vakıf olan bu zat 1336(1920) tarihinden itibaren Amasya fetvahanesine Müsevvid olup 17 yıl bu hizmette bulunmuştur. 7 Teşriyni sani 1941 tarihine tesadüf eden Cuma günü vefat etmiş; Hocası ve aynı zamanda kayınpederi Canikli Mehmet efendinin ayak ucuna defnedilmiştir.

İBASYALI MEHMET EFENDİ

,**106-MEHMET EFENDİ:**

Şeyh Muhammed Efendi denilen bu zat Amasyalı Abdullah Efendinin oğludur. Babalarına Çorumlu Şehzade Abdullah Efendi derler. Amasya'nın tanınmış alimlerindendir. Tahsilini babasından, Kazâbâdi ve Bayramoğullarından Koca Müftü Akif Efendi gibi fazıllardan okumuş ve babasından mezun olmuştur. Amasya müftülüğü görevinde de bulunmuş 4 Şevval 1176(18 Nisan 1763) tarihinde vefat etmiştir.

107-MEHMET EFENDİ:

Amasyalı Hacı Ömer Efendi adındaki bir zatın oğludur. Şöhretine Sarı Ahmet-zade derler. Tahsilini İstanbul'da bitiren bu zat, daha sonra Kastamonu'da müderrislik görevinde bulunmuş; bir müddet sonra da memleketi olan Amasya'ya gelerek hayatı boyunca artık Amasyada kalmıştır. "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" sahibi Bayramoğullarından Abdurrahim Efendi bu zatın ahlaki faziletinden ve ilim sahasındaki kudretinden övgüyle bahsetmektedir.

108-MEHMET EFENDİ:

Bu zat "Yeğen-Zadeler"den Osman Efendi adındaki zatın oğludur. Ümera evladındandır. İlim öğrenmeye karşı duyduğu şiddetli arzu neticesi ders okumaya başlamış, devrinin değerli alimlerinden olan Çorumlu Ali Efendi denilen faziletli kişiden ders okumuş ve tahsilini tamamladıktan sonra bu zattan icazet almıştır. Daha sonra eğitim öğretim ve kitap yazmakla

uğraşmıştır. Hastalığı esnasında aldığı ilacın tesiri ile zehirlenerek 1180(1766/67) tarihinde vefat etmiştir. “Beyzâvi” tefsirine bir haşiye yazdığı “Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû”da bildirilmektedir.

109-MEHMET EFENDİ BİN MUHAMMED EL-PAYÂSİ:

Bu alim soy itibariyle bilginler evladından olup şöhretine Payâsi-Zade denmekle tanınmıştır. Bu zat, Payas Kasabası’ndan Amasya’ya gelerek buraya yerleşmek sureti ile Amasyalılar zümresine karışmış ve devrinin alimlerinden Ürgüplü Hacı Ahmet Efendi hocadan derse başlamış, bir müddet adı geçenden ders okuduktan sonra üstadının ölümü üzerine Şehzade Çorumlu Abdullah Efendi üstadın dersine devam edip bu alimden icazetname almıştır. Bundan sonra alimler zümresine dahil olan bu faziletli kişide emsali alimler gibi müderrislik görevinde bulunmuş ve ilim sahasında öğrenci yetiştirmeğe başlamıştır.

“Kitâbü’l-Mecmû fi’l-Meşhûdi ve’l-Mesmû” sahibi Hacı Bayramoğulları’ndan Abdurrahim Efendi eserinde, bu zatın medrese arkadaşı olduğunu bildirdikten sonra onun belağat ve fasahatından, gayet güzel konuştuğundan, muhatapları üzerinde sözlerinin etkisinden ve en çok zamanını Bayazid Cami-i şerifinde halka dini konularda vaaz verdiğinden ve ahlaki faziletlerinden övgüyle bahsetmektedir. Yine aynı eser üstadın evlat ve torunlarından dünya’ya gelen şahsiyetlerinde, alim, şair, edip olduklarını, özellikle devlete yararlı hizmetlerde bulunan değerli idare adamları zümresine katılan kişilerden olduklarını ifade etmiştir. Adı geçen eser, üstadın 1200(1785/86) sularının değerli alimlerinden olduğunu kaydederek yazısına son vermiştir

(Amasya evkaf baş katibi Hacı Nuri Efendi’nin 1316(1900) tarihli icazetnamesinde “Muhammet el-Payasi el-Müşteher bil Kıyasi” denildikten sonra, Ürgüplüğ Hacı Ahmet Efendi’den okuduğu, hocasının üstadı da Mevlana Hâdimi olup bunun da üstadı Mevlana “Mustafa bin Osman el-Hâdimi” olduğu sırasıyla beyan edilmeketedir)

110-MEHMET FUAT EFENDİ (HAFIZ)

Bu zat devrimizin tanınmış matematikcilerinden olup Amasyalı’dır. Anaç Hoca’nın damadı Mehmet Efendi’nin oğludur. H.1296 R.1294 M.1878 tarihinde Amasya’da doğmuştur. İlk tahsilini veli nimeti babasından okuyup hıfzını bitirdikten sora Çevilce ilk mektebine girip orayı da tamamlayan Fuat Bey Amasya Rüştiyesi’ne girmiş ve bu mektebi de bitirdikten sonra medreseye devam ederek tasavvurata (mantık ilmi) kadar Amasya alimlerinden Mecidi-zade Abdurrahman Kamil Efendi üstatdan okudukdan sonra, İstanbul’a gelerek Darul Muallimin (Öğretmen okulu)e girmiştir. Burayı da birinci derece ile bitirip kıymetli mümtaz hocalar sınıfına dahil olmuştur.

Fuat Bey, soydan gelme ulema evladındandır. İstanbul’da bir çok mekteplerde hocalık yapmış bilhassa Matematik ilminde büyük bir şahsiyet kazanmıştır. İlmi mesleğindeki kudreti ile beraber ahlaki meziyyetlerindeki üstünlüğüne de cidden hayran olmamak mümkün değildir. İyi ahlaklı, alçak gönüllü, cömert, misafir perver, hayır sever, insanlara yardım etmekten zevk alan mükemmel bir zattı. Meclisinde bulunanları tatlı hikayeleri ile taltif etmek adeti idi. Bu aziz

hemşehrim son zamanlarda midesinden şikayetçi olup tedavisine ne kadar dikkat edilmiş olmasına rağmen şifa bulamadı. Nihayet 28 Kanun-i Sani 1937(15 Zi'l-kâ'de 1355) senesi Perşembe günü saat 11.30 da vefat ederek Rahmet-i Rahmana kavuşmuştur. Cenaze namazı Kadıköy Cami-i şerifinde kılındıktan sonra vasiyeti üzerine Sahra'yı Cedit Kabristanlığı'na defnedilmiştir.

111-MEHMET HAMDİ EFENDİ (CANİKLİ HOCA):

Amasyada yetişen, sohbeti ile müşerref olduğum alimlerin en değerlilerindendir. Üstat, aslen Canik[53] vilayetine bağlı Çarşamba kazasının Karamuslu köyündendir. 1256(1840) senesinde bu köyde doğmuştur. İlk tahsilini köyünün hocasından okuduktan sonra yaklaşık 1274(1858) tarihinde Amasya'ya gelmiş ve o zamanın tanınmış alim ve mutasavvıflarından Mevlana el-Hac Mustafa Takiyyüddin Şirvani'nin ders halkasına girerek akli ve nakli ilimleri bu üstatdan bitirmek sureti ile 1285(1869) tarihinde adı geçen hocadan icazet almıştır. Üstadının yetiştirdiği öğrencileri arasında en seçkinlerinden olduğu söylenegelmektedir.

Bundan sonra Mehmet Hamdi Efendi eğitim ve öğretimle uğraşmış ve o da üstadı gibi bir çok öğrenci okutup icazet vermek suretiyle ilim adamı yetiştirmiştir. Üstat, bütün hayatı boyunca eğitim ve öğretimle meşgul olduğu için eser yazmağa zaman ayırmak imkanını bulamadığından dolayı maalesef ilmi sahada bir eser bırakmamıştır. Üstat, Ziraat işleriyle de uğraşırdı özellikle Giresun'dan fındık getirtip Amasya'da bu mahsülün yetiştirilmesinde başarılı olduğu gibi, zirai, ekonomik sahada da memlekete büyük hizmet vermiş halkı daima çalışmaya teşvik etmeyi kendilerine bir vazife edinmiştir. İpek böceği yetiştirme hususundaki bilgi ve ihtisası sayesinde Amasya'ya bu alanda büyük hizmetleri vardır. Üstadın ahlaki faziletleri, her suretle öğülmeye değer. Başta gelen özelliklerinden birisi de kendi el emeği ile geçimini temin edip hiç kimseden menfaat beklemek gibi bir özelliği olmamasıdır. Üstat, orta boylu, kumral sakallı, kırmızı yüzlü, hoş sohbet, çok güler yüzlü, alçak gönüllü ve az konuşan bir zattı. Zamanının büyük bir kısmını Mehmet Paşa Mahallesi'nin Yeşilırmak kenarında bulunan Tuğrâkiye Medresesi'ndeki odasında geçirir yaz mevsimlerinde Ziyere Köprü semtindeki bahcesine giderek meyve ağaçlarını temizler ve buna ait işlerle uğraşırdı. Üstadın bağına gidip gelmesinde de bir özelliği de gözden kaçmazdı: örneğin, her zaman omuzunda zembil bulundurup her şeyini bizzat zembille taşımayı, daima nehrin kenarını takip ederek gidip gelmeyi, kendileri için bir adet edinmişlerdi. Yani devrimizin "Zembilli Ali Efendi"si denilecek müstesna bir hususiyeti vardı. 72 yaşına ulaşdıktan sonra 16 Nisan 1328(29 Nisan 1912) senesi vefat edip cenazesi, üstadı bulunan Mustafa Takiyyüddin Şirvani'nin defnolunduğu Şamlılar Mahallesi'ndeki aile kabristanlığına defnedilmiştir. Allah rahmet eylesin.

---

[53] Canik, Samsun vilayetinin eski adıdır.

112-MEHMET KÂŞİF EFENDİ:

Bu zat Seki köylü(kırkseki) Muhammed Efendi'nin oğludur. Şöhretine Seki köylü oğlu derler. Amasya'nın Akdağ nahiyesine bağlı Kırkseki köyündendir. Tahsilini Hacı Bayramoğlu Müftü Akif'le, Çorumlu Ali Efendi'lerden okumuş ve Çorumlu üstattan mezun olmuştur. Bundan sonra Yörgüç Paşa Cami-i şerifinde ders okutmuş ve bir süre de Amasya'da müftülük hizmetinde bulunmuştur. Sarıkadı demekle tanınmıştır."Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" adlı eser, bu zat önceleri ticaretle meşgul iken daha sonra ticaret işini terk ederek tahsile başladığını ve yüksek zekası sayesinde az müddet zarfında yüksek bir şöhret kazandığını, sözü geçer bir zat olduğunu ve 1187(12 Kasım 1773) tarihine tesadüf eden Ramazan ayının Kadir gecesi İmsak vakti vefat eylediğini bildirmektedir. "Risâletü'l-İstiâre" adlı esere bir haşiye yazmıştır.

113-MEHMET PAŞA

Osmanlı vezirlerindendir. Yörgüç Paşa'nın torunu ve Hızır Beyin oğludur. Fatih Sultan Mehmet devrinin emirlerinden iken vezirlik rütbesine kadar yükselmiş ve Rumeli Beylerbeyi rütbesiyle de taltif edilmiştir. Hersek-Zade Ahmet Paşa ile bir muharebede esir düşmüş; daha sonra esirlikten kurtulmuş ve 889(1484) tarihinde görevden alınmıştır. Şehzade Ahmed'e lala tayin olmuş ve 895(1489/90) tarihinden itibaren Amasya valilik görevinde bulunup 904(1498/99) tarihinde Amasya'da vefat ederek inşa ettirdiği Mehmet Paşa Camisi denilen ibadet hanenin yanıbaşındaki türbeye defnedilmiştir. Eserlerinden, bir cami-i şerif ve avlusunda 14 oda ve bir ders haneyi kapsayan medresesi ile bu medresenin bitişiğinde bir de imaret ve aşhanesi vardır. Medrese binası tamamen yıktırılarak arka semtlerinde bina ettirilen, "Kılıçarslan" adı verilen okulun bahçesine katılmıştır. Camii şerif ise memlekete büyük ölçüde zarar veren bir deprem hadisesi sonucu tamamen harap olmuştur.[54]

114-MİHRİ HANIM:

Fahru'ün-Nisa demekle tanınan bu şaire Fatih Sultan Mehmet ve II. Bâyezid devrinin meşhurlarındandır. Gümüşlüoğullarından Pir İlyas Şücaeddin'in Torunu ve Amasyalı Karabelâ-i Mehmet Çelebi'nin kızıdır. İffet, doğruluk ve güzelliği ile tanımış olan bu şairenin tertiplenmiş Divanından bir nushası Üniversite Kütüphanesi'nde, bir nushası da Ayasofya Kütüphanesi'ndedir. Aşık Çelebi Tezkeresinde bu değerli şairenin pek genç yaşta vefat ettğini bildiriyorsa da vefat tarihinden bahsetmemiştir. Seçilmiş bir kıtası:

Hâbdan açtım gözüm nâgah kaldırdım sırrı
Karşımda gördüm durur bir mâh-çehre dilberi
Nur akar gördüm cemâlinden eğerçi zâhire

---

[54] Bu Camii sonraki yıllarda yeniden restore edilip ibadete açık bir duruma getirilmiştir.

Kendisi benzer müslümana libası kâfire
Erdi çün ab-ı hayata Mihri ölmez haşra dek
Gördü çün zülmeti şebinde ol ayan iskenderi

115-MİR TÂCİ

Bu zat da devrinin kudretli hattatlarından olup Amasyalı'dır. Tahsilini Bağdat'ta tamamlayıp; dönüşünde Şeyh Hamdullah Efendi üstatla birlikte yazı öğrenmiştir. II Bâyezid'in Amasya valiliği zamanında Mir Tacinin maliye defterdarlık görevinde bulunduğu ve 54 yaşlarında iken 890(Ocak 1485) senesi Muharrem ayında Amasya da vefat ettiği haber verilmektedir. Merhumun şiir dünyasında da az çok söz sahibi olduğu şu kasidesinden anlaşılmaktadır:

Göz yaşlı gönül zülfü perişanlar içinde
Kaldım bu şeb-i dârda bâranlar içinde

116-MUİT EL-AMÂSİ:

"Muit" lakabı ile tanınmış olan bu zat, alim ve aynı zamanda mutasavvıflardan olup her sahada seçkin ve çok bilgili bir zat olduğunu "Şakâyıkü'n-Numâniyye" müellifi sena etmektedir.

117-MUHYİDDİN EL AMÂSİ:

Ünlü hattatların büyüklerindendir. Amasyalı Celaleddin Efendi'nin oğludur. Büyük üstad Şeyh Hamdullah Efendi ile birlikte yetişen üstatlardandır. Soyulcu-Zade "Tezkeretü'l-Hattâtin" adlı eserinde bu zatın 100 sene kadar yaşadığını bildirmektir. Ölüm tarihine dair herhangi bir kayıt ve işaret görülmemiştir. Sadece üstadın yazılarını sitayişle öven bir şair bakınız ne diyor.

Celal oğlu ki hattât-ı cihandır
Nazîrı gelmedi nesh-i celîde
Anda hatmoldu bu neshi celî bil
Nitekim küfi hatmoldu alî'de

118-MUHYİDDİN EL-AMASİ:

Bu alimin Amasyalı olduğu ve hadis alimleri arasında ünlenen zatlardan bulunduğu "Şakâyıkü'n-Nûmâniyye" adlı eserde işaret ve kaydedilmektedir. "Ravzat-ı Kasım" [55] adlı eserin müellifidir. Bu eser Süleymaniyye Kütüphanesi Lâleli kısmı 2077 numarada kayıtlıdır. [56]

119-MÜNİRİ İBRAHİM EFENDİ:

"Tezkeret'ül-Vakâi" adlı eserin yazarı olan bu zat, Amasya'nın yetiştirdiği tarihçilerdendir. Hicretin 920(1514/15) tarihinde vefat ettiğini "Osmanlı Müellifleri" kaydetmektedir.

120-MUSLİHİDDİN MUSA EFENDİ:

Şeyh "İmad-zade" olarak bilinmektdir. "Mahzenü'l-Fıkıh" adlı eserin yazarı olan bu zat da Amasyalı'dır. Katip Çelebi, "Süllemü'l-Vusul ila Tabakâti'l-Fuhul" adlı eserinde bu zatın, Arap ve Acem diyarında bir hayli seyahatten sonra memleketine dönüp, ünlü Efdal-zade namındaki alimden feyzini tamamladığını, daha sonra II. Bâyezid zamanında Amasya'da Sübyan Mektebi muallimliğinde bulunduğunu, bir müddette müftülük makamında kaldığını, II. Bâyezid'in kütüphanesinde Hâfızı Kütüp (Kütüphane müdürü) hizmetinde bulunduğunu beyan ederek, 936(1529/30) tarihinde vefat ettiğini kaydetmektedir. Katip Çelebi'nin verdiği malumat doğru olmakla beraber ölüm tarihinin yanlış olduğu ortaya çıkıyor. Zira merhumun eserlerinden olan "Mahzenü'l-Fıkıh fi Furûi'l-Hanefiyye" adlı eserin fihristinde adı geçenin 1101(1689/90) tarihinde Amasya'da vefat ettiği, cenazesinin de Üçler Mahallesi'ndeki oğlu Abdurrahman ve torunu Mehmet Şah Efendi'nin medfun bulunduğu yere defnedildiği "Belâbilü'r-Râsiyye"adlı eserde görülmüştür.

121-MUSTAFA CENÂBİ:

Bu zat da Amasya'nın büyük alimlerindendir. Bursalı Emir Hasan Efendi'nin oğldur. Künyesi, Ebu Muhammed Mustafa bin Esseyyid Hasan bin Esseyyid Sinan bin Esseyyid Ahmet el-Hüseyni'dir. Yüksek tahsilini Mevlana Ebussuud'dan bitirmiştir. Edirne, İstanbul medreselerinde tahsilini tamamlayan üstat, hakimlik mesleğine intisap etmiş; Halep kadılığına tayin edilip Halep'e gitmiş ve bir müddet sonra Halep'te vefat etmiştir. Telifatından "el Uyûnü'z-Zâhira fi Ahvâlii'l-Evâil vel Evâhir" adlı Arapça umumi bir tarihi ile bundan başka ayrıca sekiz kadar eseri olduğunu da "Osmanlı Müellifleri" bahsetmektedir. Müerrih Mustafa Cenabi diye tanınır. Hicretin 999(1590/91) tarihinde vefat etmiştir.

---

[55] Bu eser, ariflerden Muhyiddin El-Amasiye ait olmayıp, daha önce biyoğrafisi geçen Hatip-zâdeler'den Muhammed bin Kasım'a aittir. Süleymâniyye Lâleli bölümü No:1783

[56] Hadâiki'ş-Şekâyık, bu zattan bahsetmektedir. Ancak Ravzat-ı Kasım adında bir eserinin olduğu zikredilmemektedir. c.1 s.17

122-MUSTAFA DEDE

Bu zat, yazı üstadının büyüklerinden Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendinin oğludur. Babası sayesinde yetişen kudretli yazı üstatları arasında tanınmıştır. 945(1538/39) tarihinde Üsküdar'da vefat ederek cenazesi Karacaahmetteki veli nimeti babasının medfun bulunduğu yere defnedilmiştir. "Tabakâtü'l-Hattâtîn" Mustafa Dede'nin pek genç iken vefat ettiğini kaydederek, aynı zamanda onun pek ufak bir yaşta yetim kaldığını, Abdullah Amâsi'nin nezdinde büyüyüp yetiştirildiğinden de bahsetmektedir.

123-MUSTAFA EFENDİ:

Akdağlı Hoca denilmekle tanınmış olan bu zat Allah dostu mutasavvıflardan olup Akdağ köylerindendir. Tahsilini Amasya'da Yakup Paşa (Çilehane) Medresesi'nde bitirmiştir. "Kitabü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" adlı eser de bu zatın abid, salih, bir zat olduğunu, ziyaretine gelenlerden kendisine maddi yardım etmek isteyenlerin bu arzularını kabul etmediğini ve ömrünü mücerred olarak geçirdiğini izah ederek 1160(1747/48) tarihinde vefat eylediğini ve cenazesinin Çilehane Medresesi'nin ön tarafındaki çeşme yanında bulunan kabristanliğa defnedildiğini bildirilmektedir. 'Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû' s.115

124-MUSTAFA EFENDİ:

Bu faziletli kişi Merzifonlu Musluhiddin Efendi'nin oğludur. Şöhretine "Mülakkap" derler. Muharrem 1058(Ocak 1648) tarihinde İstanbul kadısı ve aynı senenin Cemazi'yel-ahir(Haziran) ayında Rumeli kazaskeri olmuş ve Recep(Temmuz) ayında görevden alınmıştır. 1058(1648) tarihinde bir kaza sonucu vefat etmiştir.

125-MUSTAFA EFENDİ:

Memük-Zade lakabı ile tanınmış olan bu zat, Nişancı Mehmet Paşa'nın damadı olup Amasyalıdır. Rebiü'l-evvel 1057(Nisan 1647) senesi İstanbul Kadısı, Cemazi'yel-evvel 1058(Mayıs 1648)'de Anadolu Kazaskeri; 1059(1649) da Rumeli Sadrı ile taltif edilmiş, 1060(1650)'da görevden alınıp 1063(1652/53)'de aynı göreve yeniden getirilmiştir. Cemazi'yel-evvel 1066(Şubat 1656) tarihinde 13 saat kadar Şeyhülislamlık makamında kalmıştır. Bir Çinar olayından dolayı görevden alınmış bundan sonra Hicaz'a giderek orada ikamete mecbur tutulmuştur. Tezkereci Mehmet Efendi'nin, bu zatın kardeşinin oğlu olduğunu "Sicill-i Osmani" kaydetmektedir.

126-MUSTAFA SABRİ EFENDİ:

Çamaşırcı Hoca demekle tanınan bu zat, Amasya'nın ünlü hattatlarından olup Merzifonlu meşhur Musluoğlu adındaki üstadın öğrencilerindendir. Mustafa Sabri Efendi kısmen devrinin alimlerinden okumuş özellikle yazıya olan kabiliyeti onu bu alanda pek güzel layık olduğu bir şekilde değerli bir hattat olarak yetişmesine vesile olmuştur. Yazıdaki kudreti ile beraber aynı zamanda pek kıymetli bir hakkak dı(oymacı). Velhasıl gerek hüsnü hatta ve gerekse hakkaklıkta harıkulade üstattı. Amasya İdadi Mektebinde hat muallimi olan üstattan yazı dersi aldığımı iftiharla söyleyebilirim. Kalender meşrepli, hoş sohbetli bir zat olmakla beraber şaka yapmadan zevk alırdı. Talebeleriyle gayet samimi görüşmekten pek hoşlanırdı. 1934 senesi Eylül ayında o da bu dünya'dan göçüp gitti. Allah rahmet eylesin.

127-MUSTAFA TEVFİK EFENDİ (HACI, HAFIZ):

Bu zat eskiden Amasya sancağına bağlı bulunan Vezirköprü Kasabasının Yeni camii Mahallesinde tüfekçilik sanatında Mahir olan Hüseyin usta demekle tanınmış bir salih kişinin oğludur. Rumi 1274 miladi 1858 tarihinde bu mahallede dünyaya gelmiştir. Mustafa Tevfik Efendi tahsil çağına ulaştığı zaman adı geçen kasabanın "Abdulgani" zâde mektebinde muallim bulunan salih kişilerden Alnıdelik zâde demekle tanınmış Ömer Efendi'nin mektebine devam ederek on yaşına kadar Kur'an-ı Kerimi öğrenip ezberlemiştir. Ergenlik yaşına kadar da yine bu üstattan ilmihal, tecvit, sarf ve nahiv gibi dersleri okumuştur.

Mustafa Tevfik Efendi Şevval 1290(Kasım 1873) tarihinde yani onbeş yaşında iken ilim öğrenmek maksadıyla adı geçen kasabayı terk edip Amasya'ya gelmiş burada Sultan Bâyezid hazretlerinin medresesinde devrinin en faziletli bilginlerinden sayılan Harput'lu merhum Ali Efendi'nin eğitim ve öğretim halkasına devam edip 1299(1883) tarihinde üstadından icazet almıştır. Bu süre zarfında Amasya bilginlerinin çoğundan da istifade eden Mustafa Tevfik Efendi Vezirköprü Müftüsü Mehmet Emin ve İbrahim Efendi'lerle İstanbullu meşhur Atıf Efendi merhumdan akli, nakli ve şeri ilimleri tahsil edip her birinden ayrı ayrı icazet almıştır.

Bundan sonra müderrislik vasfını kazanan üstat Amasya'nın Sofular Medresesi'nde fahri olarak ilim öğretmeye başlayıp, tefsir ilminden "Beyzavi"nin bazı bölümleriyle, "Celâli"nin tamamını, hadisi şeriften "Meşarık", "Mesabih", "Buhâri-yi Şerif" ve "Cami'üs-Sağir"i okutup aralıksız üç defa icazet vermeye muvaffak olup ilmi sahada oldukça değerli şahsiyetler yetiştirmiştir. Yetiştirdiği değerli kişiler arasında özellikle Merzifonun Marınca köyünden olan Merzifonda müftülük hizmetinde bulunan Vehbi Efendi'yi göstermek yeterlidir.

ÜSTADIN ESERLERİ:

Üstadın bir takım ilim ve fenle ilgili şerhleri, haşiyeleri, yorumları ve bazı meselelerle ilgili eserleri olup, bunların tamamı da henüz basılmamıştır. Eserleri şunlardır:

1) Fethü'l-Meliki'l-Kavi fî Haşiyeti Şerhi Usulü'l-Birgivi

2) Câmiü'l-Hadâyık fî Şerhi Mecamii'l-Hakâyık (iki cilt)

3) Kevâşifü'l-Meân alâ Hakâikü'l-Beyan
4) Şerh-ü Şerh-i Risaleti'l-Adudiyye
5) Feyzü'l-Feyyaz el Müteâli bi Şerhi Haşiyeti'l-Hayâli
6) Tahrirü'l-Medâmîn Şerhü Takrirü'l-Kavânin
7) Tefsîrü's-Sûreti'l-İnşirah
8) Şerhu'n alâ Şerhi'l-Vâdiyye li-Ali el-Kûşi
9) İnâyetü'r-Rabbi'l-Kavi fî Hâşiyeti'l-Kelembevi
10) Türkçe üçyüz hadis tercemesi
11) Türkçe ikiyüz yetmiş hadis tercemesi

ÜSTADIN BULUNDUĞU DEVLET HİZMETLERİ:

Üstat 1315(1899) tarihinden itibaren vefatına kadar bulunduğu memuriyetler aşağıda sırasıyla gösterilmiştir:

Amasya Bidayet Mahkemesi üyeliği: 15 Mart 1315(28 Mart 1899) tarihinden 28 Şubat 1319(13 Mart 1903) tarihine kadar.

Amasya Milletvekilliği görevi: 5 Nisan 1328(18 Nisan 1912) den 23 Temmuz 1328(5 Ağustos 1912) tarihine kadar.

Amasya Sultani'si Arapça öğretmenliği: 1 Eylül 1331(14 Eylul 1915) den 1 Kânûn-ı evvel 1331(14 Aralık 1915) tarihine kadar.

Amasya müftülük görevi: 11 Teşrinisani 1331(24 Kasım 1915) den 1 Teşrîn-i sâni 1334(1 Kasım 1918) tarihine kadar. (Mahreç Pâyesi tevcih edilmiştir)

Dar'ül-Hikmet'il-İslamiye üyeliği: 1 Teşrîn-i sânî 1334(1 Kasım1918) den 16 Kanûn-ı sânî 1335(16 Ocak 1919) tarihine kadar.

Fetvahanei âli Îlâmat müdürlüğü: 16 Kânun-ı sâni 1335(16 Ocak 1919) den 11 Mayıs 1336(11 Mayıs 1920) tarihine kadar.

Fetva emaneti âliyesi yardımcılığı: 11 Mayıs 1336(11 Mayıs 1920) dan 17 Şubat 1337(17 Şubat 1921) tarihine kadar.

Fetva emaneti îlâmâtı şeriyye müdürlüğü: 17 Şubat 1337(17 Şubat 1921) den 15 Teşrîn-i evvel 1338(15 Ekim 1922) tarihine kadar.

Heyeti iftâiyye üyeliği: 21 Teşrîn-i evvel 1338(21 Ekim 1922) den 13 Şubat 1340(13 Şubat 1924) tarihine kadar.

Heyeti İftâiyye başkanlığı: 13 Şubat 1340(13 Şubat 1924) dan 1 Mayıs 1340(1 Mayıs 1924) tarihine kadar.

Diyanet işleri başkanlığı müşaver heyeti üyeliği: 1 Mayıs 1340(1 Mayıs 1924) den 8 Haziran 1930 tarihine kadar.

Çeşitli hizmetlerde bulunan üstat, 1 Haziran 1930 tarihinde emekliye ayrılıp bundan sonra ailesiyle birlikte bütün hayatını Amasya'da geçirmiştir. Uzun müddet mübtela olduğu

rahatsızlıktan şifa bulamayarak ikamet etmekte olduğu Yakutiye Mahallesi'ndeki evinin üst katında 11 Mayıs 1931 tarihinde henüz 73 yaşında olduğu halde bu mihneti çok dünyaya veda ederek ebediyet alemine intikal edip, Rahmeti Rahman'a kavuşmuştur. Cenaze namazı kılındıktan sonra Şamlar Mahalleşi'ndeki kabristanlığa defnedilmiştir. Allah rahmet eylesin

MUSTAFA TEVFİK EFENDİ

128-MUSATAFA VÂZIH EFENDİ:

Bu zat, bilginlerden Amasya Müftüsü Çorumlu İsmail Efendi'nin oğludur. 1177(1764) tarihinde Amasya'da doğmuştur. Tahsilini Gümüşhaneli Ebu Bekir Efendi ve Şehzade gibi alimlerden okuyup bitirmiştir. İcazet aldıktan sonra Sungurlu Medresesi'ne müderris olmuştur. Şair, edip, faziletli bir zat olduğu, şiirde Mithat veya Vazıh mahlasını kullandığı görülmektedir.

"El-Belâbilü'r-Râsiye fî Riyâdı mesâili'l-Amâsiyye" adlı bir eseri vardır. Uzun zaman Amasya Müftülük görevinde bulunan bu zat, Rumi 1247(1831) tarihinde vefat edip Şamlar Kabristanlığı'nda babalarının yanına defnedilmiştir. Sultan Mahmut bu faziletli kişinin şöhretini haber alarak bunu meşihat makamına geçirmek üzere bir mektupla İstanbul'a davet eder. Fakat üstat bu davet-nameye şöyle bir beyitle ile cevapta bulunur.

Edemem çarha mudâra bozamam unvânım
Şimdi küskünlüğümüz var feleğe Sultanım

Hacı Bayramoğullarından Abdurrahim Efendi, Vazıh Efendi'nin ders arkadaşı olduğunu beyan ederek üstadın ahlaki özelliklerinden övgüyle bahsetmektedir.

129-NÂMİ EFENDİ:

Bu zat bilginlerden Amasyalı Hacı Halil Efendi'nin oğludur. 11 Zi'l-hicce 1285(25 Mart 1869) Cumartesi günü Amasya'nın Darüsselam Mahallesi'nde doğmuştur. İlk tahsilini Acem Ali Mahallesi'nde Balcı Mektebi denilen sübyan mektebinde veli nimeti babasından okumuş, Kur'ân-ı Kerimi hıfzedip Kıraat ilmini tahsil ettikden sonra Benderli Medresesi'ne kaydolup burada zamanında okunan kitapları okuyup bitirerek babalarından icazet name almıştır. 1 Mayıs 1301(1885/86) tarihinde Amasya Şeriyye Mahkemesi'ne mülazemetle devam edip 5 yıl hizmetten sonra 9 Kanun-ı evvel 1306(1890/91) tarihinde mahkeme kayıt memurluğuna aidatla tayin edilmiştir. 26 Haziran 1309(1893/94) tarihinde adı geçen mahkemenin zabıt katibi(yazı işleri müdürü) olmuştur. 7 Kanun-ı evvel 1325(20 Aralık 1909) tarihinde Şer-i mahkemenin ikinci katipliğine ve 28 Eylül 1331(11 Ekim 1915) tarihinde de Baş katipliğe terfi ettirilmiştir. Bu arada Amasya Darü'l-Hilâfe el Aliyye Medresesinde yazı hocalığı yapmıştır. Şer-i Mahkemeleri'nin kaldırılmasıyla mahkeme baş katiplik yardımcılığına naklolup, bir sene kadar bu hizmette çalıştıktan sonra emeklilik talebinde bulunmuş ve böylece devlet hizmetinden ayrılmıştır.

Kendilerini şahsen tanıdığım muhterem bir zattı, sakin ruhlu alçak gönüllü hoş sohbet olup şiirle de iştigal ederdi 26 Şubat 1943 tarihinde Cuma günü sıkıntısı bol bu dünyadan göçerek Rahmet-i Rahmana kavuşmuştur. Cenab-ı Hak arik Rahmet eylesin.

NAMİ EFENDİ

130-NİŞÂN-İ EVVEL:

Amasyalı şairlerdendir. Ümmet Çavuş adındaki bir zatın oğludur. “Katip Çelebi” bu zatın Kanuni Sultan Süleyman’ın bölüğüne dahil olup padişahın özel hizmetlerinde bulunduğunu, hizmetinden memnun olan padişah, Nişani’yi her seferde beraberinde bulundurduğunu bildirmektedir. Kanuni Süleyman Manisa’da iken bu zata Nişancılık rütbesi vermiş ve tahta oturduktan sonra da kapıcıbaşı hizmeti ile taltif edilmiştir. Kanuni’nin Nişâni’yi sevmesi ve ona iltifatta bulunması veziri İbrahim Paşa’nın kıskançlığına mucip olup, bundan dolayı padişahın yakınlığından uzaklaştırılmıştır.

İbrahim Paşa’nın ölümünden sonra Nişan-i tekrar iltifata mazhar olmaya başlayıp Maraş vilayeti Emirü’l-Ümera görevi ile taltif edildiğini “Tezkere” sahibi Katip Çelebi beyan etmektedir. Katip Çelebi, Nişâni ile Bursa da gürüştüğünü onun ahlâki meziyyetlerinden bahsettikten sonra yazı ayzmaktaki yeteneğinin fevkalâde olduğunu, yazı sanatında “Katip Celal”ın öğrencisi olduğunu beyan ettikten sonra Nişânî’nin 948(1541/42) tarihinde vefaat ettiğini bildirmiştir.

131-NUH EFENDİ:

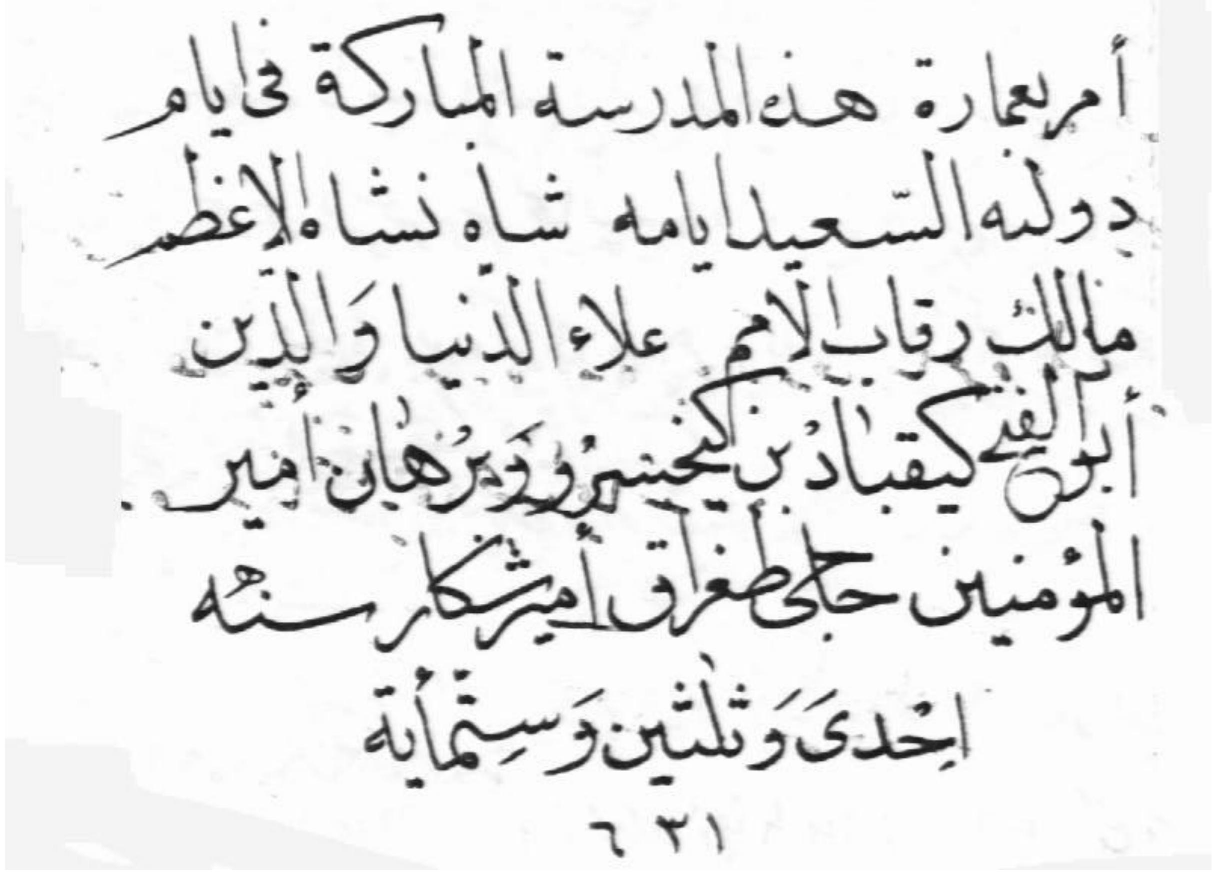
İmam Efendi namı ile tanınan Şeyh Mehmet Efendi'nin oğludur. Tasavvuf ehlindendir. Amasyalı Şeyh Abdurrahim Efendi'nin de kardeşidir. Zâhir ilimleri tahsil edip bitirdikten sonra tasavvufa heves ederek Merzifonlu Şeyh Abdurrahim Efendi'ye intisap eylemiş ve o büyük mürşitten manevi feyzini tamamlamıştır. Hicretin 977(1569/70) tarihinde vefat etmiştir. Adı geçen hakkında "Şerh-i Şakâyık"ta şöyle bir rivayet mevcuttur.

Kanuni Sultan Süleyman, Nahcivan seferine giderken bin lira kadar ihsanda bulunarak bu üstatla görüşmek ricasında bulunur. Nuh Efendi ise şöyle mukabelede bulunmuştur:

"Şimdilik benim bu gibi maddi ihsana ihtiyacım yoktur, bunu başka ihtiyacı olanlara versinler. Eğer bu ihsandan maksat, bizden bir dua talebi ise biz hizmetimizi biliriz" tarzında cevap vererek, padişahın bu yardımını kabul etmemiştir. Değerinden Sitayişle bahseden bu eserde cömert, temiz ruhlu, itaatkar, çok sabırlı ve kanaatkar bir zat olduğu da açıklanmaktadır.

132-NÛREDDİN TUĞRAK BİN İBRAHİM BİN SADEDDİN TÛLİ:

Selçuk Türkleri hânedanından Sivas hükümdarı Sultan Alâe'd-Din Keykubat bin Keyhüsrev'in vezirlerindendir. 627(1229/30) tarihinden 632(1234/35) tarihine kadar Amasya valiliğinde bulunmak suretiyle memleketin idari işlerinde hayli başarılar göstermiş olan bu zat, devletin ölçüsüz teveccühünü kazanan değerli şahsiyetlerdendir. 647(1249/50) tarihinde Amasya'da vefat edip, Yeşilırmak kenarında Tuğrakiye Medresesi bitişiğindeki Kümbet altına defnedilmiştir. Maalesef bu gün bu değerli tarihi şahsiyetin mezarından eser kalmayıp yeri tanınmış bir şahsın mülkiyetine intikal etmiştir. Vakti ile tarafımdan okunup kaydedilen kitabesi buraya alınmıştır.

Emere bi imarti hâzihi el medresete el mübarekete fi eyyâmi devleti es Said eyyâmühü Şahinşah el âzam mâliki rikâbil ümem alâüddünya ve eddin ebu'l fetih Keykubat bin Keyhüsrev ve burhanü emirül müminin Hacı Tuğrak emiri şikar senete ihda ve selasin ve sitte mêe [57]

133-NURİ EFENDİ (HAFIZ)

Nuri Hafız denilmekle tanınan bu alimin şöhretine Zarali-Zâde derler. Zamanını idrak eylediğimiz bu faziletli kişi de Amasya bilginleri arasında tanınmış şahsiyetlerdendir. Özellikle kıraat ilminin büyük üstatlarındandı. Mükemmel bir şekilde okuyan bu zat Ramazanı Şerif ayında ikindi zamanında Mehmet Paşa Camii şerifinde mukabele okur dinleyicileri meftun ederdi. Kur'anın bazı surelerini okuduğu zaman kendisini tutamayarak ağladığı kimi zaman da müjdeleyici surelerde ise ruhen neşe duyarak güldükleri görülürdü.

Çok temiz ahlak sahibi, alçak gönüllü, duygusal, ağır başlı, kamil bir insandı. Cennet mekan pederimin aziz dostlarından olup onu görmek üzere Mehmet Paşa Camii şerifi harimindeki

---

[57] Bu mübarek medrese, müminlerin emiri, milletlerin yöneticisi, yüce sultan, Keyhüsrev'in oğlu Alaedin Keykubat'ın hükümranlığı zamanında av emiri Hacı Tuğrakın emri ile yapılmıştır. Yıl 661(1262/63)

medrese'ye gelir, ilmi sohbetlerde bulunurlardı. Ben fakirde, onların sohbetlerinden yararlanır hizmetlerinde bulunurdum. Yetmişaltı yaşını idrak eden bu üstadımız da, ebediyet alemine intikal eyleyip Allahın rahmetine kavuşmuştur. 1329(1913)

134-OSMAN EFENDİ (GÜRCÜ HACI OSMAN EFENDİ):

Zamanını idrak eylediğim bu alim aslen Batum'un Maradit nahiyesindendir. 1255(1839/40) tarihinde orada doğmuştur. 1274(1857/58) tarihinde göç etmek sureti ile Amasya'ya gelmiş; devrinin alimlerinden İpekli Hacı Hasan Efendi denilen zattan derse başlamış, iki sene kadar bu zattan ders gördükten sonra hocasının müderrisliği bırakması üzerine Takıyyüddin Mustafa Şirvani namındaki faziletli kişinin dersine devam ederek 1285(1868/69) tarihinde adı geçen hocadan icazet almıştır. Bundan sonra ilim öğretmeye başlayan üstat, bir taraftan Bâyezid Cami-i Şerifinde de ders okuturken 1302(1884/85) tarihinde de Amasya'ya Müftülük görevine tayin edilmiştir. 1304(1886/87) tarihinde birinci defa olarak yirmi öğrencisine icazet vermiştir. Bu mezunlar arasında veli nimetim babam da dahildir. Büyük üstat emsali alimler arasında olgunluğuyla tanınmış aynı zamanda hadis ve tefsir ilimlerine vakıf olanlardandır.

Bu alim 13 yıl Amasya müftülüğünde kaldıktan sonra, Amasya'da ikamete zorunlu tutulan Topal Kemal Paşa adındaki mutasarrıf tarafından Müftülük hizmetine son verilmiştir. Bundan sonra inzivaya çekilen üstat ilmi araştırmalarla zamanını geçirmeye başlamıştır. Hacı Osman Efendi; ehli Sünnet bilginlerinin en kudretlilerindendir. Adı geçen Osman Efendi'nin Amasya müftülük görevinden alınmasının birinci sebebi, mutasarrıf Kemal Paşaya fazla iltifat etmemiş olması, diğer bir sebep de Mir Hamza Nigâri ile Hacı Osman Efendi'nin aralarında geçen bir münakaşanın Kemal Paşa'ya kadar ulaştırılmış olmasıdır. 66 yaşını tamamladıktan sonra nihayet Rahmet-i Rahman'a kavuşan üstat Halifet Alp Gazi türbesi karşısındaki kabristanlığa defnedilmiştir. 1321(1903/04)

135-OSMAN FÂİK EFENDİ:

Kürt Hafız-Zade demekle tanınan Ali Efendi'nin oğludur. Alim, faziletli, edip bir zat olduğunu "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" bildirip meth etmektedir. "Osmalı Müellifleri" bu zatın 1151(1738/39) tarihinde vefat ettiğini kaydetmekle beraber Burmalı Minare Camii[58] şerifi yanındaki kabristanlığa defnedildiğini kaydetmiş ise de Mahkeme Camii adı verilen yerin ön tarafına defnedidiğine dâir de bir kayıt konulmuştur. Buna göre defnedildiği yer hususunda tereddüt meydana gelmiştir.

136-PİR MEHMET ÇELEBİ:

“Sicill-i Osmâni”deki kayda göre bu zat, Amasya âlimlerinden olup 1005(1596-1597) senesi Rebiulevvel ayında İznik’te vefat ettiği bildirilmekte ise de Süleymaniye’deki Bağdatlı Vehbi Efendi Kütüphanesi’nin 1232 numarada kayıtlı bir eserde 998 (1589-1590) tarihinde öldüğü kaydedilmektedir.

137-PİR ŞÜCÂEDDİN İLYAS:

Adına Gümüşlüoğlu denilen bu büyük mürşidin halk arasında bilinen ismi “Pir İlyas-ı veli Hazretleri” dir. Asrının alimlerinden ilmini tamamladıktan sonra Timur’la beraber Şirvan’a gitmiş ve orada “Şeyh Sadrettin Şirvâni”den feyzini aldıktan sonra Amasya’ya dönüp, tasavvuf alanında feyz yaymakla uğraşıp, kalplerdeki manevi hastalıkları tedâvi etmeye başlamıştır.

Timur’la karşılaşan bu mürşit, Timur’un huzurunda büyük bir imtihan devresi geçirdikten sonra, onun her konudaki sorularını cevapsız bırakmamıştır.Büyük mürşidin kemal derecesi Timur tarafından fakdiredilip, onun şanı hürmetine Amasya halkına yapmak istediği kötülükten vazgeçmiştir.

Hicretin 886(1481-1482) yılında Amasya’da vefât edip “Saray Düzü” eteğindeki halen medfun bulunduğu yere gömülmüştür. II. Bâyezid tarafından üzerine bir türbe yaptırılmış ve Merzifon’un “Kara Mağara” adlı köyün hasılatı da bu türbeye meşruta olarak vakfedilmiştir.

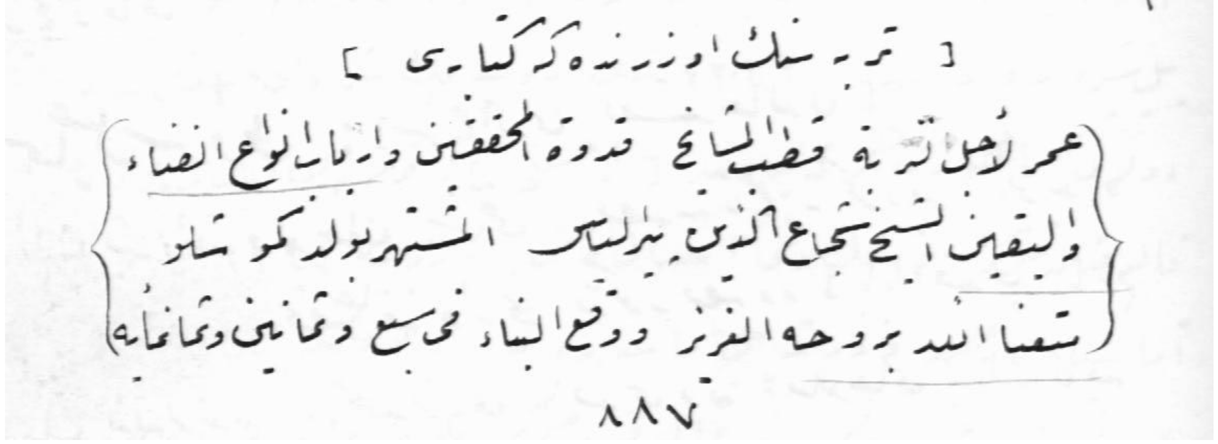
“Belâbilü’r-Râsiyye fî Riyâd-ı Mesâili’l-Amâsiyye” adlı bu eserdeki bilgiye göre, bu büyük mürşidin pederine Gümüş kasabasından Pir Muhammed Efendi denildiği ve Gümüş’ten Amasya’ya gelerek burada oturduğu ve şöhretine bundan dolayı Gümüşlüoğlu denildiği beyan edilmektedir.

“Nefahat “, “Şerh-i Şakâyık” ve diğer biyografik bilgilere dair eserler bu büyük mutasavvıfın, tasavvuf ilmindeki kudretinden övgüyle bahsederler. Sülâlesinden erkek evladından kimse kalmamıştır. Amasyalı şaire Mihri Hanım, bu büyük pirin torunudur.

Türbesinin üzerindeki kitabesi

---

[58] Burmalı Minare Camii’ne, Mahkeme Camii adı verildiği bilinmektedir. Buna göre Osamn Fâik Efendi Burmalı Minare Camii’nin yanındaki kabristanlığa defnedilmiştir.

Ummire li ecli türbeti kutb'il meşâyih. Kutvet'il muhakkıkîn.
Ve erbâbı envâ'il fenâ ve'l yakîn. Eşşeyhu Şücaüddin Pir İlyas el müşteher bi veledi Gümüşlü. Metteanallahu bi rûhuhi el azizi. Ve vekaa el binâu fî sebin ve semânin ve semâni mêe. [59]

Umûmi bir ziyâret yeri olup şehre hâkim bir yerde bulunmaktadır. Türbenin bahçesindeki ahşap ilave kısmı Hamamcı Hacı Ali Hafız Ağa tarafından uğur sayılarak yaptırılmıştır.

138-PİRİ MEHMET PAŞA (CEMÂLİ-ZÂDE):

Bu zâtın biyografisine dâir en doğru bilgi Türk Târihi Encümeni mecmualarına yazı yazan aziz dost ve kıymetli meslektaşlarımdan Kadıköylü tarihçi Mehmet Zeki Bey tarafından verilmektedir.

Piri Mehmet paşa hakkında beni külfetten kurtaran dostuma şükran borcumu öderken başka bir kaynağa dayanmadan aynen onun verdiği bilgiyi buraya yazıyorum. Piri Mehmet Paşa nerelidir ve kime mensuptur?

Piri Mehmet Çelebi, Cemâleddin Aksarâyi'nin[60] torunlarındandır. Babası ve dedesi gibi Konya'nın Aksaray âlimlerinden olduğunu kabul etmemiz lâzımdır. Konya ve Konya'ya bağlı olan yerler 817(1414-1415) tarihinde diğer fetholunan memleketlere katıldığı zaman devletin başına belâ olan Karamanoğulları'nın saltanatına son vermek için ahâlisinin İç Anadolu'ya göçe tâbi tutulmaları zorunlu ve gerekli görüldüğünden o sırada Piri Mehmet Paşa'nın babası ve hattâ bütün akrabâsı dahi Konya'dan Amasya'ya göç edip Amasya'da iskan edilmişlerdir.

İşte Muhyiddin Pir Mehmet Çelebi pek küçük yaşta Amasya'da yetişmiş olduğundan kendisine "Amasyalı" denilmesi bundan ileri gelmektedir. Piri'nin nerede doğduğuna dâir kesin bir

[59] Bu türbe, şeyhlerin ulusu, araştırıcıların önderi, maddi varlığından sıyrılan, inançlı, Gümüşlüoğlu lakabı ile tanınmış şeyh Şücaeddin Pir İlyas için imar edilmiştir. Yapılış tarihi 887(1442/43) Allah-ü teala bizleri feyzinden yararlandırsın.

bilgi olmadığından bâzı eserlerde Konya'da ve bazısında da Amasya'da doğduğu rivayetleri mevcuttur. Bununla birlikte Amasya, vakti ile bir ilim merkezi ve özel olarak şehzadelerin burada eğitim ve öğrenimlerini tamamlayıp yetiştirildiğini kabul ettiğimiz taktirde Piri Mehmet Çelebi'nin de Amasya'da yetişmiş olması bakımından onu Amasya meşhurları arasında kabul etmek doğru olur.

Piri Mehmet Paşa devrinin en değerli âlimlerinden eğitim ve öğrenimini tamamlamladıktan sonra icazetini almış ve ilk memuriyet olarak da Amasya şer'i mahkeme[61] başkatiplik görevine tâyin edilmiştir.

II. Bâyezid, babasının tahtına oturduğu zaman, Amasya'dan sevdiklerini İstanbul'a dâvet ettiğinde, aralarında Piri de vardı. Bu arada Ladik'te medfun Seyyid Ahmet Er-Rufai torunlarından Seyyid Ömer Efendi'yi de İstanbul'a dâvet etmiştir. Böylece Amasyalılar için İstanbul'da büyük bir ilgi ve himaye tesis edilmiştir. Bu durumu fark eden Pir Mehmet Çelebi de günün birinde İstanbul'a gidip Seyyid Ömer Efendi'nin kızı ile evlenmek suretiyle bu zâta dâmat olup mevkini daha da güçlendirmiştir.

Piri Mehmet Paşa, bundan sonra Sofya, Silivri, Galata kadılık görevlerinde bulunmuş; daha sonra da Fâtih Mehmet Han'ın imaretine yönetici olmuştur. Daha sonra meslek değiştirerek Defterdarlık[62] görevine tayin edilmiştir.

"Şiilik"i ileri sürerek Osmanlı memleketlerini bu vesile ile ele geçirmek isteyen Şah İsmail-i Safevi'nin bu hareketine ders vermek isteyen Yavuz Sultan Selim, Üsküdar yolu ile Anadolu'ya geçip İran üzerine yürüdüğü zaman, Piri-Zâde de beraberinde olup Rumeli Defterdarı rütbesiyle, ordunun mühimmat, yiyecek ve giyecek işleriyle görevlendirilmişdi.

Bu harpte İranlılar'ın yenilgisinden sonra "Dukakinoğlu" ile birlikte Tebriz'in alınması ve korunmasıyla görevlendirilmiştir. Yavuz Sultan Selim, harpteki arzu ve maksadına ulaşıp zaferi temin ettikten sonra artık dönmeye karar vermiş ve Recep ayının sonlarına doğru Tebriz'den hareket edip Revan civarında vakti ile Mora Beyi bulunan Mustafa Paşa'yı görevden alıp yerine

---

45Cemaleddin Aksarayi: İmam Fahreddin Razi'nin kardeşinin oğullarından Mehmet oğlu Mehmet adındaki zatın oğludur. Bu zat, Konya'nın Aksaray(o devirde Konya'ya bağlı bir ilçe idi) kasabasında Zincirli Medresesi müderrisi olup, başına toplanan öğrenciler arasında Şemseddin Fenari gibi meşhur zatlar da, bu zattan tahsil görmüşlerdir. Cemali-zade evladı denilen Zembilli Ali Efendi de bu aileye mensuptur. Bu bilgiyi Katip Çelebi, "Süllemü'l-Vusul ilâ Tabakâti'l-Fuhul" adlı eserde haber vermektedir. (Müellif)

[61]Şer'i Mahkeme: Piri Mehmet Paşa'nın Şer'i Mahkeme başkatipliğine tayin edildiğine dair 900(1494-1495) tarihli şeriyye sicillatında imzasını gördüğünü meslektaşım Hüseyin Hüsameddin Efendi eserinde beyan ediyor. Siroz kadılık görevinde iken 904(1498-1499) tarihinde düzenlenen Koca Mustafa Paşa'nın Siroz'a aittir Huccetinin başlığında "Nemekahu Pir Mehmet el-cemali el-kadi bi-Siruz el-mahruse" diye böyle bir kayıt mevcut olduğunu da ilave etmektedir. (Müellif)

47 Defterdarlık: Piri Mehmet Paşa Defterdarlık görevinde bulunduğu sırada bu görevinde de dikkat ve gayretli olduğunu "Şakâyık" bahsetmektedir. Aynı zamanda "Sicill-i Osmani", bu zatın Silivri, Galata ve Sofya kadılık görevlerinde bulunduğunu beyan edip, yine II. Bayezit'ın Baş Defterdarı olduğunu açıklamaktadır. Yavuz Sultan Selim zamanında Vizâret makamında bulunup aynı zamanda İstanbul kaymakamlık görevinde dahi bulunmuştur. 922(1516) senesinde Sadrazamlığa geçmiş ve 929(1522-1523) tarihinde Anadolu'dan Rodos'a gönderilen ahalinin iskan ve nakil işlerindeki meseleden dolayı istifa ettiğinden de bahs edilmektedir. (Müellif)

Piri Paşa'nın gayretine ödül olarak 25 Şaban 920(15 Eylül 1514) tarihinde "İrki Suyu" yakınında bu görevide Piri Paşa'ya vermiş ve iki gün sonra da zâhire (tahıl) toplamak üzere Amasya'ya gelmesi için görevlendirilmiştir.

6 Şevval 920(24 Kasım 1514) senesinde Amasya'ya gelen Yavuz, Dukak'ın oğlunu sadrazam tayin edip, İskender Paşayı'da vezirlikle taltif eylemiştir. Yavuz artık Amasya'da yerleşip, gelen elçileri huzura kabul ile uğraşırken bir gece yani 8 Muharrem 921(22 Şubat 1515) tarihinde Yeniçeriler isyana başlayıp Dukakin Ahmet ve Piri Mehmet Paşa ile saray imamı Hilmi Çelebi'nin evlerini basmışlar; bunlar ise isyancıların ellerinden güçlükle kurtulmuşlardır. Âsilerin isteklerine kavuşamadıkları Yavuz'a haber verilmiştir.

Yavuz, derhal soruşturmaya başlamış soruşturma sonucu bu işte sadrazamın eli olduğunun anlaşılması üzerine bizzat hançeri ile sadrazamın hayatına son verip, Kethuda ile birlikte taraftarlarını da öldürtmüştür. Bu olayda başkalarının da elleri olup onların da cezalarını başkente dönüşüne ertelemiştir.

921(1515) tarihinde İstanbul'a varan Yavuz, birkaç gün sonra Yeniçeriler'in ileri gelenlerini huzuruna çağırtarak İran seferine gitmek istemeyen ve Piri Paşa ile Hilmi Çelebi'nin evlerini basmak üzere Yeniçeriler'in tahrikine sebep olanların meydana çıkarılmasını emretmiştir. Yavuz'un verdiği bu şiddetli emirden ürken ocak ağaları suçlarını itiraf edip padişahtan affetmesini istemişler ve birbirini tutmayan çelişkili ifadeler vermişlerdir. Bunun üzerine Yavuz, bunları tekrar yüzleştirmiş ve sonunda işin mahiyeti ortaya çıkmıştır.

Fakat bu olayda Piri Paşa görevden alınmakla kurtulup çok zaman geçmeden tekrar vezirliğe getirilmiştir,12 Recep 921(22 Ağustos 1515). Bir süre sonra sadrazamlık makamı değişikliğe uğrayıp Hersek-zade Ahmet Paşa sadrazamlık makamına getirilmiş ve Piri Paşa ile birlikte el ele vererek devlet işlerini ortaklaşa idare etmeğe başlamışlardır.

O sıralarda Diyarbakır çevresinde bazı olaylar olduğu Yavuz'a haber verilmiş; Yavuz'un bu meseleye canı sıkılıp hiddetinden her iki vezirin ellerini bağlatarak Yedikule Zindanı'na gönderip hapsettirmiştir. Aynı zamanda her ikisi de görevden alınmıştır. Birer gün hapiste kaldıktan sonra Sadrazam Sinan Paşa'nın padişaha ricası ile affedilmişlerdir. Sinan Paşa'nın selefine karşı gösterdiği bu insani hareketine halefi'de bilakis küçüklükte bulunmuştur.

Yavuz, bir ay sonra Piri Paşa'nın vezirlik görevini iade ederek kendisi Mısır seferine hazırlandığı sıralarda 200 bin akça ile Piri Paşa'yı İstanbul'un korunması için görevlendirmiştir, 28 Rebiu'l-ahir 922 (31 Mayıs 1516). Yavuz, Halep Seferi'nden dönüşünden sonra bir buçuk sene kadar devam eden saltanatında Piri Paşa yine sadrazamlık makamında kalıp, Kanuni'nin saltanatlarının ilk üç senesine kadar sadrazamlık koltuğunda kalmıştır.

Piri Paşa, devletin tüm işlerinde isabetli tedbirleri ve özel olarak harp zamanlarında gösterdiği başarısıyla diğer vezirlere göre müstesna denecek kadar değerli şahsiyetlerdendir. Hele Kânûni'nin Belgrat Seferi'ndeki çalışmaları, cidden takdirle şayan olarak bahsedilmektedir.

En son, sadrazamlık makamından ayrıldıktan sonra artık İstanbul'da oturmak istemeyen Piri Paşa, Silivri'de oturmayı tercih etmiş ve oradaki çiftliğinde vakit geçirmek sureti ile geri kalan

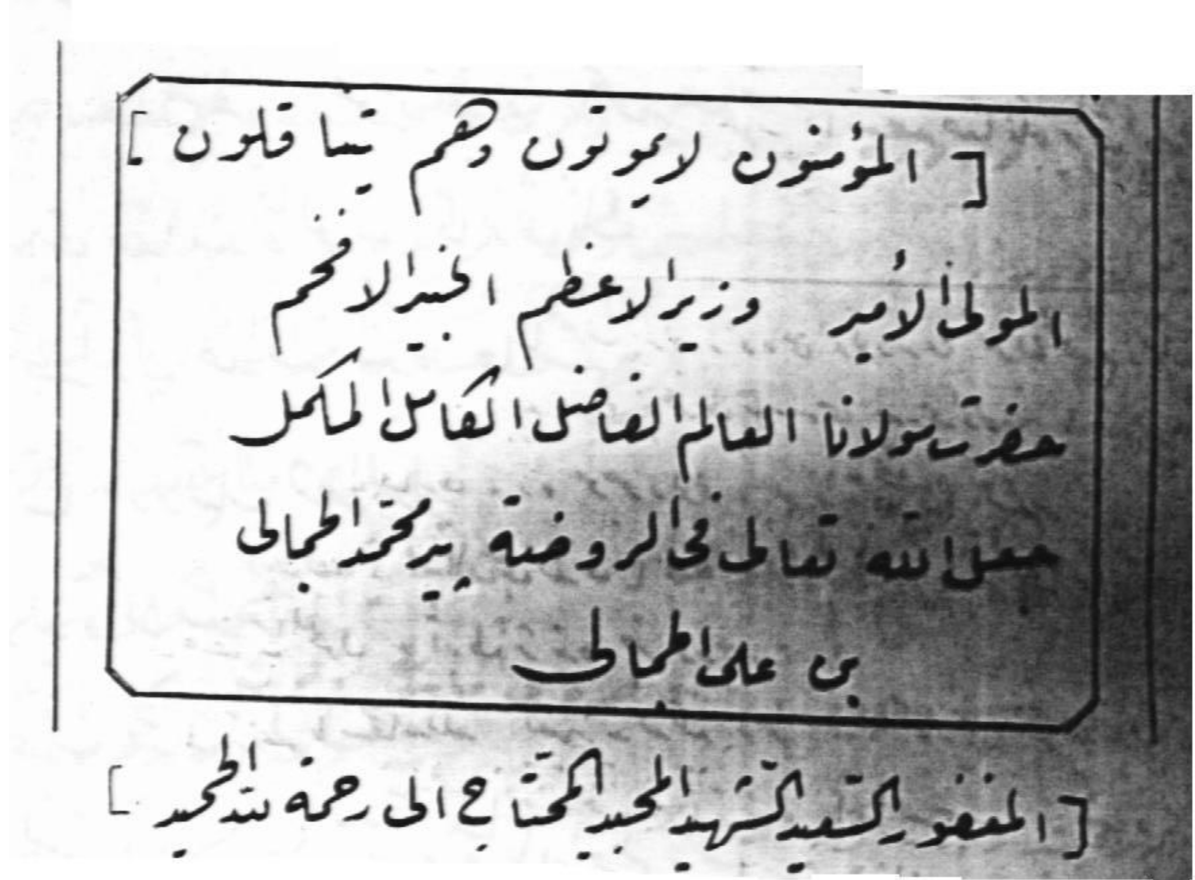
ömrünü bu suretle istirahate ayırmıştır. Piri Paşa, günün birinde macununa zehir konularak bunun tesiri ile ölmüştür. Ölüm tarihi, 939(1532-1533) dur.

“Camiu’n-Nazâir” yazarı Edirneli Mevlânâ Nazmi tarafından ölümüne (ebced hesabı ile) şöyle bir tarih söylenmiştir:

“Piri Paşa’nın mekanını Aden ede Hayy-ı vedud” 939(1532)

Cenazesi Silivri’de yaptırdığı câmi-i şerifin kıble tarafına bakan pencerenin önündeki bahçede medfundur.

Mezar taşına yazılan kitâbe aynen tarafımdan okunarak buraya alınmıştır.

(El mü’minun lâ yemütün vehüm yetenakalun)

El mevlâ el emir vezirü’l azam el habir el efham hazreti Mevlana el âlim el fâzıl el kamil el mükemmel ceale-alllahu teala fi er ravzati. Pir Muhammed el Cemali bin Ali el Cemali. [63]

---

[63] (Müminler ölmezler, onlar ancak fani dünyadan ukbaya göçerler)

Değerli komutan, yüce vezir, liyakatlı, ilim ve fazilet sahibi, mükemmel insan, büyüğümüz, şanlı şehid, yüce Allah(cc)’ın rahmet ve mağfiretine muhtaç Ali el Cemâli oğlu Mehmet Çelebi’nin yeri ravza cenneti olsun.

İbaresinden sonra, “Rihlet etti fenâdan” Türkçe ibâreli 14 mısra girift bir hatla son bulan bu kitâbedeki metin okunamamıştır. Ancak ayak taşındaki Arapça yazıya göre Piri’nin eceli ile ölmeyip zehirlenme yoluyla öldüğüne işaret edilmektedir. Bununla birlikte “Hadikat’ül-Vüzerâ” adlı kitap zehirlenme olayını ele alırken, oğlu Mehmet’in bu suçu İbrahim Paşa’nın vaadlerine aldanarak işlediğini kaydetmektedir. Atâi, bu olayı Kanuni’nin vezirleri konusunda bahsederken doğrulamaktadır. Piri Mehmet Paşa aynı zamanda şâir olup “Remzi” mahlasını kullandığını “Osmanlı Müellifleri” yazmaktadır. Şu kıta merhumundur:

Şeb-i zulmette kalanlar zulumât ile yürür
İrişen lebleri âyine-i hayat ile yürür
Zâhid-i hasret mi şöyle zâif eylediğim
Elde tesbih ve asâsı salavât ile yürür
Hüsn-i sernâmesine kaşları olalı nişan
Hükmeder aşığına sanki berât ile yürür

139-RAHÎMİ ÇELEBİ (TAYYİP-ZÂDE):

Esas ismi, Abdurrahim olup Rahimi mahlası ile anılan bu zat, Amasyalıdır. Aşık Çelebi Tezkeresi’nde bu zatın Şeyh Abdulmümin adındaki bir mürşitten el aldığını; bundan sonra Amasya’yı terk edip Bursa’ya yerleştiğini yazıp, daha sonra bir hayli Riyazat ve Erba’in de kaldığını, özel olarak yazı yazmadaki yeteneğini, talik hattının tanınmış üstadı olduğunu işaret edip tüm hayatını yazı yazmakla geçirdiğini beyan etmektedir. Ayrıca 940 (1533/34) tarihinde vefat ettiğini de ilave etmiştir. Fatih Ali Emiri Kütüphane’si Nadir eserler kısmı.
Bu kıta merhumundur:

Safa gitti gönül ayinesinden jeng-i gam kaldı
Gül-i şad açılmaz sinede hâr-ı elem kaldı
Nesimâ-âsan güzer kıl ey gönül bu bezm-i alemden
Nediminde nedâmet her deminde bir nedem kaldı
Dayanma hüsn-i bi bünyadına kim ey gonca-i leb gör kim
Ne mir’ât-ı İskender’den nişan ne câm-ı Cem kaldı[64]

---

[64] Gönül aynasından, duruluk gidip gam izi kaldı.
Gönülde neşeli gül açılmaz elem dikeni kaldı.
Ey gönül bu dünya meclislerine rüzgar gibi uğra.
Çünkü dünya’ya dostlukta boşa geçen zamandan, sadece pişmanlık kaldı.
Ey gonca dudaklı, görki bu dünyanın kalıcı olmayan güzelliklerine güvenme.

140-RAMAZAN-ZÂDE MEHMET ÇELEBİ:

Bilginler sınıfından iken daha sonra katipliğe heves ettiği anlaşılan bu zat, Merzifon kazası halkındandır. İlim ve irfana çalışarak büyük şahsiyetler sırasına geçip baş Katiplik makamına kadar yükselen bu bilgin daha sonra İran ve Arap defterdarlıklarında ve Mısır'ın sancak muhafızlığı gibi mühim devlet hizmetlerinde bulunmuştur.

Daha sonra "Mora eyaleti muharrirliğini Mehmet'e verdim" diye hakkında padişahtan ferman çıkmıştır. Böylece Mısır'dan dönen Mehmet Çelebi bundan sonra Divan-ı Sultani de Tûrakeşlik ve Kitabet-i Sultan-i hizmetinde kaldığı, daha sonra 50 bin akçe ile emekliye ayrıldığı "Cevâmiü'r-Rüesâ" adlı eserde görülmektedir. Hicretin 731 (1330/31) tarihine tesadüf eden Zi'l-hicce ayının başlarında Amasya'da vefat edip; Burmalı Minare Cami-i Şerifi bahcesindeki pencere önüne defnedilmiş ollduğu "Kitabeler" adlı eserde görülmektedir.

141-REFÎKİ ÇELEBİ (ALİ):

I.Selim'in devlet erkanından aynı zamanda devrinin ünlü şairlerinden olan bu zat, Amasyalı'dır. Hüsnü hat dersini Şeyh Hamdullah üstat'dan aldığına göre üstadın öğrencilerinden olduğunu kabul etmek lazımdır. Refiki, Divan-ı Hümayun Katipliğinde bulunmuş daha sonra Müftiyü'l-Enam Ahmet bin Kemal Paşa'ya intisab eylemiş ve 939 (1532/33) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Buna dair bilgi Katip Çelebi'nin

"Süllemü'l-Vusul ilâ Tabakâti'l-Fuhul" adlı eserinden alınmıştır. Bununla birlikte "Meşahirü'ş-Şuera" adlı eserin 623. numarasında bu zat hakkında ayrıca bahsedildiği görülmüştür.

142- RIZÂİ ALİ ÇELEBİ:

Bu zat, Amasyalı Pir Mehmet Efendi'nin oğludur. Matarü'l-Kahire Mevleviyeti'nde iken 1039 (1629/30) tarihinde vefat etmiştir. Edip, faziletli, alim ve aynı zamanda tarihçi olduğunu "Osmanlı Müellifleri" bildirmektedir.

"Naktü'l-Mesâil fî Cevâbi's-Sâil" adlı eserin yazarıdır. Bundan başka Kâtib Isfıhani'nin "Haridetü'l-Kasr ve Ceridetü Ehli'l-Asr" adlı bu tarihi eserini "Avdü-Eşşebab" adını vererek özetlemiştir. "Dağ-ı dil" ölüm tarihidir. (yani 1039) Kıtalarından bir kaçını buraya alıyorum

Medh ile Cenab-ı Mustafa yı

Ne İskender'in aynasından ne de Cem'in camından bir eser kaldı.

Evladını Âli Mürtezayı
Geldik çün tenkena-yı dehre
Mahlas ede gör Ali Rıza'yı

Her sene bir na'tı şerif yazmayı alışkanlık haline getiren bu üstadın şu kıtası da çok değerlidir.

Saffet-i dil eyleyip peyda rızâyı kesb eyledik
Gerçi yok bir kârımız amma safayı kesb eyledik
Nice, nice kerem ve serdiyle görüştük alemin
Gerçi gurbet çektik amma biz âşina kesb eyledik
Daima derkâr-ı aşk olup misal-i kuhken
Bi-sütün şevkte hayli hevâ kesb eyledik
Ey Rızai Şükrü bari kim ganidir kılınmaz
Biz fakiriz gerçi amma kim gınâ kesb eyledik[65]

143-RÜŞTÜ MEHMET PAŞA (ŞİRVÂNİ-ZÂDE):

Osmanlı devletinin değerli vezirlerinden olan bu zat, Nakşibendi şeyhlerinden Sirâcüddin İsmail Şirvani'nin oğludur. 1245 (1829/30) tarihinde Amasya'da doğmuş eğitim ve öğretimine devrinin en büyük alimlerinden olan Anaç Hoca denilen zattan başlamış ve yine bu alimden dersini bitirerek icazetini almıştır. Bundan sonra 1267 (1850/51) tarihinde Amasya'dan ayrılarak İstanbul'a gelen Şirvan-i-zade bir süre Sultan Bâyezid Cami-i Şerifinde ders okutmaya başlayıp eğitim ve öğretimle uğraşmıştır.

Daha sonra Muaccelat nazırlığı görevi ile tekrar Amasya'ya dönmüş ve Meşrep-zade Arif Efendi dairesine intisap ederek; artık büyük şahsiyetlerle düşüp kalkmağa başlayan bu zat, özellikle Sadrazam Fuat Paşa'nın da iltifat ve teveccühünü kazanmıştır. Bundan sonra kademe kademe ilerleme yolundaki talihi açılan Şirvan-i-zade 1278 (1861/62) de Meclis-i Vala üyeliğine Şevval 1279 (Mart 1863) tarihinde müderrislikten vezirlik rütbesi ile Şam valisi olmuştur. Zi'l-kâ'de 1280(Nisan 1864) de Şam ve Sayda eyaletlerinden oluşan Suriye vilayeti ile kayrılmıştır.

---

[65] Kalbimizi temizleyip, Allahın rızasını kazandık
Gönlümüze huzur veren neşeden başka karımız yoktur
Dünyanın nice nazik ve kaba adamlarıyla görüştük
Gerçi biz gurbet çektik ama dost kazandık
Sürekli, dağları yaran Ferhat gibi aşık olup
Coşkun luk dağında bir hayli arzular ve neşe kazandık
Ey Rızai, bizim gönlümüz Allah-u tealaya şükürle zenginleşmiştir
Biz gerçi fakiriz fakat böylece zenginlik kazanmış olduk

1282(Eylül 1865) Cemazi'yel-evvel'inde görevine ilaveten Evkaf Nazırı ve aynı senenin Şaban ayında Maliye Nazırı ve 1284 (Mart 1868) Zi'l-hicce'sinde Hazine-i Hâssa Nazırlığına ve 5 Zi'l-kâ'de 1285 (17 Şubat 1869)te bu memuriyetlere ilaveten Dahiliye Nazırlığı makamına getirilmiştir.

24 Şevval 1287(17 Aralık 1871)de tekrar Maliye Nazırlığına getirilen bu zatın, 29 Rebiul evvel 1288 (18 Mayıs 1871) tarihinde görevine son verilmiştir. Fakat bu görevden alınma durumu uzun müddet devam etmeyerek tekrar 1288 (1871)de Nâfia Nazırlığına tayin edilmiş ve aynı sene içinde Adliye Nezareti makamına getirilen Rüştü Mehmet Paşa, bu senenin Recep ayının onuncu günü (25 Eylül 1871) tekrar görevden alınmış, beş gün sonrada Amasya'ya sürülmüştür. Bundan sonra 2 Recep 1289(5 Eylül 1872) da tekrar Orman ve Meâdin Nazırlığına ve 26 Şaban 1289 (29 Ekim 1872) tarihinde Evkaf Nazırlığı ile Maliye Nazırlıkları görevine getirilmiştir. (Maliye Nezâretine getirilişi 18 Zilhicce 1289(16 Şubat 1873)'dür).

17 Safer 1290 (16 Mart 1873) da tekrar Sadrazamlık makamına getirilen Rüştü Mehmet Paşa 26 Zi'l-hicce 1290 (14 Ocak 1874) da bu makamdan ayrılmıştır. 10 Rebiu'l-ahir 1291 (27 Mayıs 1874) de Halep valiliğine 17 Cemazi'yel-evvel 1291 (2 Haziran 1874) de Hicaz valiliğine getirilmiş, on gün sonra da 11 Şaban 1291(23 Eylül 1873) Taife gönderilip Tâif de vefat etmiştir.

Rüştü Paşa Osmanlı Devleti zamanında ilmiyeden vezirlik makamına yükselen ender Vezir ve Sadrazamlardandır. Fazıl, edip, şair, zarif bir zat olmakla beraber cömert ve iyilik sever bir kişi olduğu bu hususta yazılan eserlerde görülmekte ve övgüyle bahsedilmektedir. Hastalığında dostlarını davet edip öldükten sonra cenazesinin Peygamberimizin amca'sı ibni Abbas Hazretleri'nin kabrinin ayak tarafına gömülmesini vasiyet etmiş ve mezarının taşınada şu ayetin yazılmasını rica eylemiştir.

"VE KELBÜHÜM BÂSİTÜN ZİRÂ AYHİ BİL VASîT" [66]

Merhumun bir kıtası:

Helâk eylersen elbet yok yere lutfet itâb etme
Nedir bâis-i tekellüf bî-taraf söyle hicâb etme
Benim nemdir ey padişahım kendi tahtındır
Yıkıp dilhânemi dest-i sitemle gel harâp etme
Kızarma gül gibi seyreylesinler rûy-i pür-tâbın
Nigâh-ı ehl-i aşka perde-i şermin nikâb etme
Yine bir taze gam peydâ edersin ey dil-i nâ-şâd
Ferâmuş et geçen nakd-i gam-ı dehri hisâb etme
Şarab-ı câm-ı lâ-linden beni çün eyledin mahrûm
Yakıp nâr-ı fırâkınla dilim bâri kebâp etme
Ferâmûş eyledin mi bahr-i lutfu Hakkı ey vâiz

[66] Meali: Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. "Kehf Suresi" ayet 18

Bize vasfeyleyip nâr-ı Cahimi gel azâp etme
Şehid-i tiğ-i aşk-ı yâr olursam câna minnetdir
Helak eylerse ey Rüşdi sen andan ictinâp etme [67]

RÜŞTÜ MEHMET PAŞA

[67] Elbet helak eylersin ama lutfet boş yere azarlama.
Bu zorlamayı gerektiren nedir? tarafsız söyle çekinme.
Ey padişahım! Benim bir şeyim yoktur senin kendi tahtındır.
Gel sitem edip gönlümü yıkıp, harap etme.
Gül gibi kızarma, parlak yüzünü seyretsinler.
Aşk ehline utanma perdeni örtü yapma.
Ey neşesiz gönül, yine bir gam ateşi ortaya çıkarırsın.
Tez geçen gamlı zamanı hesap etmeyip unutmaya çalış.
Ey vâiz! Cenabı Hakkın lûtuf denizini unuttun mu?
Bize bahseyleyip nâr-ı Cahimi gel azap etme.
Ey Rüştü, sevgilinin aşk kılıcıyla ölüp şehit olursan,
Canına minnettir, sen ondan çekinme.

144-SÂDIK EFENDİ (HACI, HÂFIZ)

Bu alim aşağıda biyoğrafisi yazılı olan Amasya Müftüsü Abdurrahman Kamil Efendinin kardeşidir. Şöhretine Mecdi-zâde derler. Kıraat [68] ilminin büyük üstatlarından olup biraderleri gibi varlığıyla övünülen Amasya bilginlerinin en değerlilerindendir. Ahlaki meziyyetleri gerçekten övülmeye değer, faziletli bir kişidir. Alçak gönüllü iffetli kibar hoş sohbet bir alimdi. Kıraat ilminde bir hayli hafız yetiştirerek icazet vermek sureti ile mezun etmiştir. Zamanını idrak eylediğim bu faziletli kişi 1329(1913) senesi vefat edip cenazesi aile kabristanlığına defnedilmiştir. Allah (cc)'ın rahmeti onun üzerine olsun.

145-SÂDULLAH EFENDİ BİN HALİL BİN ABDULLATİF EFENDİ:

Bu zat, Amasyalıdır. Tahsilini Ürgüp'lü Hoca Ahmet Efendi ve Şeyh-Zade Abdullah Efendi adlarındaki alimlerden okumuş ve icazetini aldıktan sonra eğitim ve öğretimle uğraşmıştır. Bir süre Amasya'daki II. Bâyezid tarafından yaptırılan cami-i şerifte imamlık görevini de yürüten bu değerli zat 1213(1798/99) tarihinde vefat etmiştir.

146-SAFİYYÜDDİN(MUSA ÇELEBİ):

Halveti tarikatı şeyhlerinden olan bu zat, halk arasında "İğneci Baba" demekle tanınmıştır. Şeyh Zekeriyya el-Halveti'nin halifelerinden olup, Amasya'da vefat ederek "Mahkeme Çarşısı" adı verilen ve halen medfun bulunduğu türbeye defnedilmiştir.

147-SÂLİH EFENDİ BİN CELALEDDİN:

"Cildî" lakabı ile tanınan bu âlim, Kadı Celaleddin Efendi adındaki bir zatın oğludur. 13 Şevval 951(28 Aralık1544) tarihinde Halep vilayetine Kadı tayin olmuş ve aynı senenin 20 Zi'l-kâ'de'sinde her nedense görevden alınmıştır. Bu zat hakkında "Halep Tarihi"indeki kayıta göre, Nişancı Celaleddinoğlu Mustafa Çelebi'nin kardeşi olduğu kaydedilmektedir (Târih-i Halep)

148-SÂRIM MUSTAFA EFENDİ

---

[68] Kur'anı Kerimin ayetlerini nakledenlerinin muhtelif anlayış ve rivayetlerine göre Kur'anın kelimelerinin nasıl eda edileceğini bildiren bir ilimdir. (Kur'anı Kerimin Nuzûlü ve Kıraatı) İsmail Karaçam s. 235 Nedve Yayınları

Bu zat, Amasyalı olup Amasya Kütüphanesi'nin Hâfızü'l-Kütüp(kütüphane müdürü) hizmetinde iken 1259 (1843) tarihinde vefat ettiğini "Sicill-i Osmani kaydetmektedir.

149-ŞEMSEDDİN:

Molla Şems Pir demekle tanınan bu zat, Amasyalı olup ünlü ve tanınmış hattatlardandır. Hattat Abdullah Efendi'den yazı öğrenmiştir. Ölüm tarihi tesbit edilememiştir.

150-SEYYİDİ HALİFE:

Bu zat, Amasyalı büyük mutasavvıflardan olup Şeyh Habip Ömer Karamani'nin halifelerindendir. Mürşidinin ölümünden sonra yerine "Meşihat" makamına geçmiş ve tasavvuf alanında irşatla uğraşmıştır.

Allah dostu bir zat olduğunu "Sicill-i Osmani", "Şakâyık" fevkalade bahsetmektedir. Hicretin 940 (1533/34) tarihinde vefat etmiştir.

151-STRABON:

Bu zât da Yunan bilginlerinden olmakla beraber, Amasyalı'dır. Milattan elli yıl önce Amasya'da doğmuş ve burada büyümüştür.

O devirde öğretilen ilmi alanlarda çalışma ihtiyacı ve zevkini Amasyada tatmış olan olan Strabon, esaslı bir şekilde, çeşitli ilimlerde eğitim ve öğrenimini bitirdikten sonra özel olarak felsefe ilmine kendini fazlaca kaptırmış olmalıdır ki, bu duygu ile eğitim görmek ve feyzini tamamlamak üzere Amasyadan ayrılmıştır. Bunun gereğine inanan Strabon, önce Mısır'a, buradan da İtalya'ya geçmiş ve bir hayli memleket gezdikten sonra Roma şehrine dönerek orada coğrafya ilmine âit meşhur bir eser kaleme almıştır. Roma hükümdarı Pether'in saltanatının sonuna doğru Roma'da ölmüştür.

Bu büyük hemşehrimizin Amasya şehrine dâir verdiği önemli ve esaslı târihi bilgiye göre, bu kasabanın milattan önceki tarihlerde var olan bir memleket olduğu açıklanmaktadır. "Kâmusü'l-Âlam", s. 886

152-SUNULLAH EFENDİ:

Amasya mutasavvıflarından olan bu zat Atpazarlı Şeyh Osman Efendi'nin müritlerindendir. Memleketini terk edip Bursa'ya gelerek buraya yerleşmiş, Nalbantoğlu tekkesinde şeyhlik postuna oturup bir süre tasavvuf alanında çalıştıktan sonra 1095(1683/84) tarihinde vefat edip cenazesinin Pınarbaşı semtine defnedildiğini "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Memû" adlı eser kaydetmektedir.

153-SÜLEYMAN EFENDİ:

Uzun Süleyman Efendi demekle tanınmış olup, Mustafa Efendi adındaki bir Amasyalı'nın oğludur. Bayram-Zade Koca Müftü Akif Efendi'den okumuş ve bu alimden mezun olmuştur. Bundan sonra ders okutmakla ilmi sahada hayatı geçen bu faziletli kişinin 80 yıl yaşadıktan sonra hicretin 1193 (1779) tarihinde vefat ettiği "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû" adlı eserde görülmektedir.

154-SÜLÛKİ:

Ünlü şairlerimizden olan bu zatın ismi Mehmet olup, Sülûki demekle tanınmıştır. Kâtip Çelebi, "Şuarâ Tezkeresi"nde bu zatın Amasyalı olduğunu, hoş sohbet, ilim ve marifet sahibi aynı zamanda güzel bir sese de sahip olduğunu kaydetmektdir. Bir sevgiliye gönül kaptıran Süluki sevda yüzünden yurdunu terk etmiş ve Rumeli diyarına göç edip o civarda hayli gezmiş ve uzun zaman seyahatle vakit geçirmiştir. Katip Çelebi, bu zat hakkında bu bilgiyi verirken onun her gördüğü sevgiliye aşkını dile getirdiğini ilave etmektedir. Onun bir kıtası.

Çun tâcir-i hazân irişüp çözdü bağrını
Döktü zerin aldı o bağın baharını
Sus çün erdi hâleti neza(can çekiştirme hali) Ali Saffet
Bahri fenâya saldı revân züfikarını
Çündü şitâ herâs ile cûyi sen ki dil
Yapmaya başlamıştı demirden hisârını
Gördüm ki birden berki hazandan biri yatur
Rifatta ol geçirmişken rüzgârını
Düşmüş turâba ruyin zehreylemişti zert
Aşk eylemişti niceki âşık gadârını
Mahbus kalmasın kafes fakr-u fâgada
Kurtar bu bâğı medhatının gül hezârını
Bir çeşmi dil beste şahine döndü kapında dil
Visâl-i desti lutufla kim ala ol şikârını
Sürme kapında kühül safâhâne vermeyen
Ehli nazarların ol ayağın gubârını [69]

[69] Sonbahar tüccarı gelip yükünü çözdü.
O bağın baharını alıp, altınlar döktü.
Kavga zamanı değil, çünkü;
Ali Saffet can kılıcını alıp yokluk denizine saldı.
Acımasız kış korkusuyla, demirden kale yapmaya başlamıştı.

155-ŞADGELDİ ŞEMSEDDİN ÇELEBİ PAŞA:

Emirlerden olan bu zat, Amasyalı'dır. Tahsilini Mevlana Abdulmelik'ten tamamlamıştır. 782-783 (1380/81-1381/82) tarihlerinde Sivas hakimi olan Kadı Burhaneddin tarafından şehit edilmiştir. Cenazesi'nin Pir İlyas Şücaeddin Türbesi'nin civarında olduğunu "Tabakat" kitapları kaydetmektedir. Abdul Aziz-i İstirabâdi tarafından kaleme alınan "Bezm-ü Rezm" adlı tarihde bu zata dair ayrıntılı bilgi verilmektedir. "Kitabeler" adlı eserde vefat tarihi 783(1381/82) olarak gösterilmektedir. Adı geçen eser Şadgeldi Paşa'nın "Ed Dürerü'l-Mensûre" adında bir eseri olduğunu bildiriyorsa da, bu eser Şadgeldi namına Amasyalı İzzettin Mehmet bin Mehmet el-Amâsi tarafından kaleme alınıp, 834 (1430/31) tarihinde yazılmıştır. Yazar, kitabının başında Şadgeldi Paşa'ya şöyle bir dua ile başlamıştır:

[كتاب الدرر المنثورة تأليف العبد الفقير الى لطف الله الغني المرسوم بعز الحنفي
عفا الله عنه وعن اسلافه برسم الخزانة المعمورة للجناب العالي المولوي العاملي
ملك الملوك والسلاطين الحاج شادكلدي باشا اعز الله تعالى انصاره ودولة

Kitab'ü Ed-Düreri'l-mensûre'ti têlifü'l-abdi el fakiri ilâ lutfi'llâh el gani el mersum bi izzi el hanefi afallâhu anhü ve an eslâfihi bi resmi el hazâne el mâmur lil cenâbi el ali el mevlevî el

---

Günlerini izzet ve şerefle geçirmişken,
Sonbaharda toprağa düşüp yatmaya başlamıştır.
Toprakta yetişen sarı çiçek,
Zalim aşığın bile gönlünü çekip aşık olmasına sebeb olmuştur.
Yoksulluk kafesinde hapis kalıp,
Bu bağın yüzlerce gülleri solmasın, kurtar.
Gönül, kapında bir tutkun şahin gibi bakmaya başladı.
Ki o iyilik elinin kavuşmasıyla avını ala.
Ayağının tozları, seyredenlerin,
Kapında gönle sefa verici,
Sürme gibi gözlerine sürme sayılır.

âmilîn. Mürabbi el mülûk ve essalâtîn el Hac Şadgeldi Paşa eazzallâhu teâla ensarahû ve devletehû[70]

Bu eseri hicretin 834(1430/31) senesine rastlayan Ramazan-ı Şerif'in 12. günü bitirmiştir. Şadgeldi Paşa'nın tarihi eserlerinden olmak üzere Recep mahallesinde şöyle bir kitabesi olan çeşmesi vardır.

Ammere ve benâ hâzihî el ayne el mübareke fi eyyâmi ed devleti el emir el kebir Şadgeldi Paşa dâme devletühû el abdu ed-daîfu Muhammed bin İmad bin Muhammed el kâdı bi Amasya ahsenallahu ileyhim fî şuhuri senete tis'in ve seb'in ve seb'a mêe[71]

---

[70] Ed Dürerü'l Mensûre kitabı, Allah(cc)ın lütfuna muhtaç, zayıf kul İzz'ul Hanefi'nin kalemi ile (Allah onu ve ecdâdını bağışlasın) sultanların şahı yüce sultan Hacı Şadgeldi Paşa tarafından kurulan devlet kitaplığı için telif edilmiştir. Allah-u Teala taraftarlarını aziz devletini ebedi kılsın.

[71] Bu bereketli çeşme, yüce komutan Hacı Şadgeldi Paşa'nın emirliği zamanında(Allah devletini ebedi kılsın) zayıf kul, Amasya Kadısı Mehmet oğlu İmad oğlu Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Allah (cc) amellerini kabul buyursun. Yıl 779(1377/78) .

Asırlardan beri yerinde durup, gelip geçtikçe okuduğumuz bu tarihi çeşmenin kitabesi esefle belirteyimki bazı eski eser kaçakçıları tarafından yerinden alınarak kayıplara karışmıştır. (Mütercim)

156-ŞEHRİ MUHAMMET ÇELEBİ:

Fâtih devrinin büyük şâirlerinden olan bu zat, Amasyalıdır. Fâtih'in fetihlerini şiirle açıklamak maksadı ile ünlü Firdevs-i Tûsi'nin "Şeh namesi"ne benzeyen kırk bin beyitlik bir Osmanlı tarihine başlamış; ancak bunu tamamlamaya ömrü yetmeyip, sadece onbin beyitini bitirebilmiştir. Amasya'da vefat ettiğini "Osmanlı Müellifleri" kaydetmektedir.

157-ŞEMSEDDİN AHMED EFENDİ:

Osmanlı devleti'nin 16. Şeyhulislamı olan bu âlimin şöhreti, Kadı-zâde demekle tanınmıştır. Bedreddin Mahmut Efendi adındaki bir zatın oğludur. 918(1512/13) tarihinde doğmuş 988(1580/81) tarihinde vefat etmiştir. "Müftü Ahmet efendi eyledi ukbâya azm" ölümüne tarih düşürülmüştür. (988)

158-ŞEMSEDDİN AHMET MÂŞİ:

Bu alim ünlü fıkıhcılardan, aynı zamanda müderrislerden olup Amasya Müftülüğü görevinde bulunmuştur. 909(1503/04) tarihinde vefat ettiğini "Sicill-i Osmani" kaydetmektedir.

159-ŞEMSEDDİN BİN HAMZA ŞÂMİ:

"Akşemseddin" demekle tanınan bu zat, zâhir ve bâtın ilimlerinde müstesna bir varlık sahibi olup, yüce soyları Hazreti Ebu Bekir (r.a)'e ulaşmaktadır. Hicretin 792(1389/90) tarihinde Şam'da doğmuştur. 7 yaşına ulaştığı zaman pederiyle birlikte Şam'dan Anadolu'ya göçerek Amasya'ya gelmiş; Kavaklı denilen yere yerleşmişlerdir. Okuma çağına gelince Amasya'da eğitim ve öğrenimini görüp, tahsilini bitirdikten sonra Osmancık kazasına giderek orada müderrislik görevi ile uğraşmıştır. Fakat bu tahsil onu tatmin etmeyip tasavvuf vadisindeki manevi ilimlerden zevk almaya niyet eden Akşemseddin, müderrislik görevinden ayrılarak kendine bir mürşit aramaya başlamış ve nihayet Ankara'da bulunan Hacı Bayram-ı veliye intisap ederek bu zattan manevi feyzini tamamlamak sureti ile isteğine kavuşmeştur. Bu büyük sûfi sadece tasavvuf alemindeki ulaştığı mertebe ile kalmayıp tıp ilminde de büyük bir şöhret kazanmıştır.

Üstat, İstanbul'un fethinden önce, halifelerinden Mısırlıoğlu Şeyh Abdurrahim ile beraber Edirne'ye gidiyor; o sırada Sultan Murad'ın kazaskeri olan Süleyman Çelebi hastalanmış, padişahın özel doktorları bir araya gelerek Çelebi'yi tedavi etmeğe başlamışlardır. Bu arada Akşemseddin'i de davet etmişler ve hastanın genel bir muayeneden geçirilmesini istemişlerdir. Akşemseddin diğer doktorların koydukları teşhisin yanlış olduğunu, bu hastalığa "maraz-ı sersam" adı verildiğini söylemiştir. Diğer doktorlar her ne kadar bu teşhis'in isabetli olmadığı üzerinde ısrar ve itiraz eylemişlerse de, üstat tarafından konulan hastalığın teşhisine göre

tedaviye devam edilmiş ve hakikaten kısa bir müddet sonra hasta bu hastalıktan yakayı kurtarmak suretiyle iyleşmiştir.

Ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in hasta olan kızını da tedavi eden üstadın bu hizmetlerine ödül olarak Beypazarı'ndaki pirinç tarlaları padişah tarafından üstada hediye edilmiştir. Üstat Akşemseddin vaktini riyazat ve taatla geçirdiğinden dolayı bir gün mürşidi Hacı Bayram-ı Veli "Ey köse ne kadar fazla riyazat edersin, akibet nur olursun vefat ettikden sonra seni bulamazlar" buyurmuştur. Yaptığı riyazatın fazlalığından yüzü ve sakalı beyazlayan üstat, aynı zamanda beyaz elbise giymek adeti olduğu için Akşemseddin lakabının verilmesi bundan ileri gelmektedir. Tasarruf sahibi, Allah dostu bir zat idi. "Çok sevdiğim küçük oğlum Mehmet Hamdi, yetim ve zelil kalmayacağını bilsem şu mihneti bol dünya'dan şimdiye kadar göçerdim" sözlerini sık sık tekrar eden üstat, yine bir gün bu sözleri söyleyince muhterem eşleri "Be sultan deyip deyip göçmüyorsun" der. Buna karşı büyük mürşit "öyleyse göçelim" der ve Göynük'teki yaptırdığı mescidde hemen dostlarını toplayıp vasiyyet ve helallık diledikten bir süre sonra vefat eder. Üstat 71 yıl yaşayıp 863 (1458/59) tarihine rastlayan Rebiü'l-âhir ayının sonlarına doğru vefat etmiştir. Üstadın esas ismi Mehmet olup Arap diyarında Ahmet Şemseddin, Muhammet Şemseddin diye tanınmaktadır.

857(1453) tarihinde yani İstanbulun fethinden önce Sultan Mehmet, veziri Veliyyüddin oğlu Ahmet Paşa'yı üstadın yanına gönderip İstanbul'un fethini başarıp başaramayacağını sordurmuş, Büyük mürşit bir müddet murakabeden sonra başını kaldırarak "İş bu senenin Rebiü'l-evvel ayının 20. günü Seher vaktinde Sıdk ve ihlasla falan taraftan yürüyün Alahın izniyle fetih başarıla" buyurmuştur. Hakikaten aynı günde İslam ordusu zafere ulaşıp Allahın yardımıyla İstanbul'un fethine muvaffak olunmuştur.

Fatih Sultan Mehmet Han bu zatı çok sever ve fazlasıyla hürmet ve riayet ederek sık sık ziyaretine giderlerdi. Bir gün veziri Mahmut Paşa ile birlikte üstadın ziyaretine giderek çadırından içeri girip selam vermiş ve padişahın selamını almakla yetinen büyük mürşit ayağa kalkmamıştır. Bu durum ise vezirin dikkatini çekmiştir. Yine bir gün Hz. Fatih Akşemseddin'i yanına davet ediyor. Davetine icabet eyleyen koca Pir sarayda halifenin odasına girince Fatih, üstadı görür görmez derhal ayağa kalkarak üstadını tam bir hürmetle karşılıyor. Bu durumu gören veziri Mahmut Paşa misafiri gittikten sonra padişaha bunun sebebini sorar. Buna karşı vezir'e şu cevabı verir "Benim bu Pîre saygım ve onu yüceltmem kendiliğimdendir". Diğer şeyhler, sohbet etmek üzere yanıma geldiklerinde onların elleri titrer; oysaki ben bu pir ile görüşürken benim elim titriyor" demiştir.

Bütün kitaplarını ve sâir malvarlığını vakfeden üstat "kainata çıplak geldim bunun için çıplak olarak gideceğim" demiştir.

160-ŞEMSEDDİN EL ĞÛLAM:

Bu zat, Amasya'nın yetiştirdiği büyük şahsiyetlerdendir. Künyesi, Şemseddin bin Abdullah'dır. Amasya'nın Yenice köyünden Küçük Emir demekle tanınan Seyyid İbrahim Efendiye bağlanıp tasavvuf alanında ondan feyz almıştır. Bundan sonra Amasya'ya gelerek bir müddet müderrislikde bulunan bu zat, tekrar İstanbul'a dönmüş ve Eyyüp el Ensari medresesi'nde müderris olup eğitim ve öğretimle uğraşmış ve daha sonra kadılık görevi ile Şam'a gitmiş ve Hicretin 942 (1535/36) tarihinde Şam'da vefat etmiştir. Edip, ağır başlı ve halim bir zat olduğunu "Şekâyıkıü'n-Nûmâniyye" yazmaktadır. Süleymaniye Laleli kısmı 151 numaralı esere bakınız.

161-ŞERÂFEDDİN BİN ALİ (SABUNCU OĞLU):

Amasyalı Ali Efendi adındaki bir zatın oğludur. Amasya'da Tatar hükümdarı Sultan Olcayto Mehmet Han tarafından 708 (1308/09) tarihinde yaptırılan Dârü'ş-şifa (Bimarhane) da 14 yıl doktorluk görevinde bulunan değerli bir doktordur. 874 (1469/70) tarihinde yazdığı "Cerâhiyye-i İlhâniyye" adlı eseri Fatih Millet Kütüphanesi'nde[72] olup çok değerli bir kitaptır. Bu eserinde Amasya'da uzun süre doktorluk yaptığından bahsetmiştir. Ölümüne dair malumata rastlanamamıştır.

162-ŞERİF HAFIZ (KAPANCI ZÂDE):

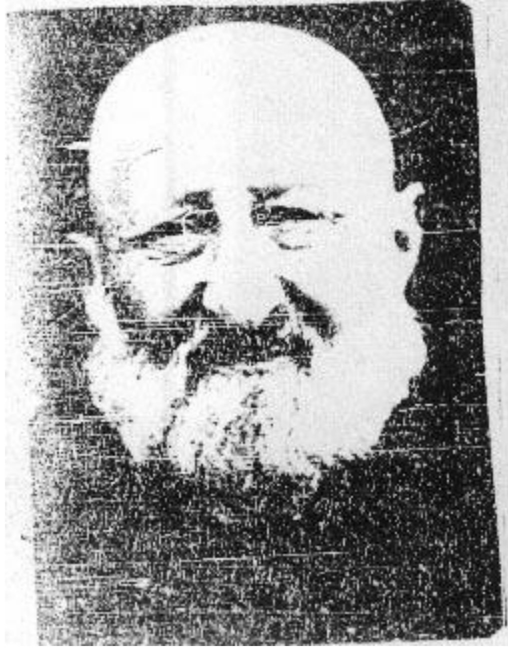
Amasya alimlerindendir. Kapancı-zade Ahmet Kamil Efendi'nin oğludur. Amasya'nın eski Kethüda Mahallesi'nde 1283(1866/67) tarihinde doğmuştur. 8 yaşında Kuran-ı Kerimi ezberden bitirmek sureti ile hafız olduktan sonra medreseye girmiş ve ilk tahsilini Amasya'da bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek Alemdarhane Medresesi'ne kayıt olmuştur. O zamanın en güçlü tanınmış alimlerinden Kazasker Tokâd-i zâde Ahmet Şâkir Efendi'nin dersine devam ederek zamanında okutulan bütün derslerini üstadından bitirmiş ve 1319 (1901/02) tarihinde icazet almıştır.

Şerif Hafız, bu mezuniyetten sonra hocasının izniyle Amasya'ya dönmüş ve bundan sonra Alçakköprü başındaki Bekir Paşa Medresesi'nde ders okutmağa başlayıp 1326 (1908) tarihinde birçok talebeye icazet vermek şerefini kazanmıştır.

Üstadın eserleri yoksa da ferâiz ilminin tanınmış müstesna bir hocası idi. astronomi ilmine'de vakıf olup irtifa ve zaman belirlemesinde ihtisas sahibi idi. Ecdadı tarafından yaptırılan II. Bâyezid Cami-i şerifi bahçesinde medrese karşısındaki muvakkithane'de muvakkit olup burada feraiz dersi okuturlardı. Üstat gayet hoş sohbet, latifeci, çok temiz ahlaklı bir zat idi. Hayatının son devrelerinde böbreklerinden rahatsız olup 73 yıl yaşadıktan sonra Miladi 1939 tarihinde vefat edip, cenaze namazını Amasya müftüsü Abdurrahman Kamil Efendi kıldırdıktan sonra aile makberesi olan Memi Dede Kabristanlığı'na defnedilmiştir.

---

[72] Bu eserin Fatih millet Kütüphanesi Tıp 79'da orjinali, Süleymaniye Kütüphanesi 154 numarada mikro filmi kayıtlıdır.

ŞERİF HAFIZ

163-ŞÜKRULLAH BİN ŞİHÂBÜDDİN:

“Ahmet Rûmi” lakabı ile tanınmış olan bu zat II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet devirlerinde geniş bilgisi ile tanınmış bir zattır. Her iki hükümdarın da özel danışmanlık görevlerinde bulunmak suretiyle büyük bir şeref kazanan Amasyalı faziletli bir kişidir.

Şükrullah bin Şihabüddin ünlü Şeyh Yâr-ı Ali’nin kardeşinin oğludur. “Osmanlı Müellifleri” bu alimden bahsederken bu alimin, tıp ve musiki ilimlerine de vakıf olduğunu da bahsetmiştir. Hac görevini ifa etmek üzere Mekke-i Mükerreme’ye giderken Mısır’a uğramış ve Mısır alimlerinden de yararlanmıştır. Bu zat, aynı zamanda tarihci olup, 861 (1456/57) tarihinde “Behçetü’t-Tevârih” adlı meşhur eserini yazmış ve Hicretin 869(1464/65) tarihinde vefat etmiştir. “Behçetü’t-Tevârih” adlı bu eseri, kitap tasnif komisyonunda bulunduğum zaman bizzat inceledim. Bu eser, Hz. Adem’in yaratılışından itibaren Fatih Sultan Mehmet devrine kadar olan olayları kapsayıp onüç bölüm olarak düzenlenmiştir. Eski coğrafya’dan, yeryüzünde meskun olan muhtelif kavimlerle, dokuz kabileden ibaret olan Türklerden, Hz. Muhammed (s.a.v) ile onun yüce soylarından, Kur’an da adı geçen Peygamberlerle, Aşere-i Mübeşşere, (cennetle müjdelenen on kişi) Eshâb-ı Kiram, Eimme-i Kiram (değerli imamlar) şeyhlerden, Kaynan ibnü’r-Rüşden beri gelen padişahlardan, Fatih Sultan Mehmet Han zamanına kadar olan hükümdarlardan bahsetmektedir. Bununla beraber

eserin genel konuları, hikmet, astronomi, geometri, matematik ve fen bilimleri gibi çeşitli ilimlerden bahsetmektedir. Bu eser Bâyezid Veliyyüddin Kütüphanesi 2343 numarada kayıtldır.

164-ŞÜKRULLAH HALÎFE:

Bu zat, Amasyalı yazı üstadı Hamdullah Efendi'nin hizmetlisi iken görevindeki dürüstlüğünden memnun olan üstat, kızını vermek sureti ile kendine damat edinmiştir. Kayın pederinden yazı öğrenmeye başlayan Şükrullah Halife, gün geçtikçe yazısını üstadına beğendirmek hususundaki gayreti sayesinde iyi bir hattat olarak yetişmiştir. 950 (1543/44) tarihine kadar yaşayan Şükrullah, bu tarihde vefat edip cenazesi kayın pederi Şeyh Hamdullah'ın medfun bulunduğu Karacaahmet'teki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

165-TÂCEDDİN İBRAHİM:

"Küçük Tâceddin" demekle tanınmış olan bu zât, Amasyalı'dır. 16 yıl Amasya müftülüğü görevinde bulunmuş ve daha sonra istifa edip bu görevden ayrılmıştır.

Bundan sonra Amasya'yı terk edip İstanbul'a giden bu alim 973(1565-1566) tarihine rastlayan Rebiu'l-evvel ayında vefat edip; cenaze namazı Ebussûd Efendi tarafından kıldırıldıktan sonra Emir Buhâri'ye defnedilmiştir. "Sicill-i Osmâni"

166-TÂCEDDİN İBRAHİM HIDIR:

"Ahmedî" mahlası ile tanınmış olan bu zat, "İskendernâme" adlı eserin yazarı ve Amasya'nın yetiştirdiği büyük şahsiyetlerdendir. II. Murad devrinin alim ve güçlü şairlerinden olup 815 (1412-1413) tarihinde vefat ettiğini "Osmanlı Müellifleri" bahsetmekteyse de nereye defnedildiğine dair bilgi vermemiştir.

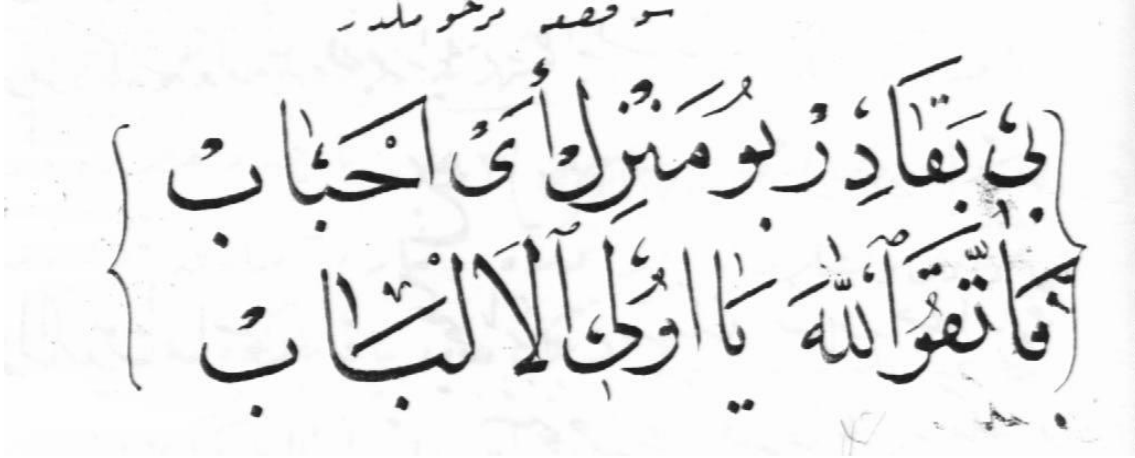
Ahmedî'nin eserleri arasında en çok göze çarpan değerli eseri "Tefrihü'l-Ervah"tır. Bu eser, manzum olarak yazılmış olup, bir nüshası Revan Kütüphanesi'ndedir. Bu şaheserin diğer bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hekimoğlu Ali Paşa bölümünde olup, nefis bir talik yazı ile yazılmıştır. Beş bin beyti içeren "İskendername" adlı eserin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nin, Lâleli kısmında 1995 numarada kayıtlıdır. Bu eserin ihtiva ettiği konular şöyledir:

İskender'in Dâra ile muharebesi, Hindistan'a kadar olan seyahati, ölümüne kadar yaşanan olaylar ve sair serüvenlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca Asr-ı Saadet'te fetholunan Hayber kalesi, Mekke-i Mükerreme'deki olaylar, Emevi, Abbasi ve Cengiz'in soyundan gelen hükümdarlar ile I.Murad'ın zamanına kadar Osmanlı hükümetinde yaşanan tarihi olaylar da ele alınmıştır. Eser şu beyitle sona erdirilmiştir.

Hayr ile olsun dünya vü ukbâda şâd

Ahmedi her kim hayr ile kılalar yâd
Hem iki yüz elli ânun ile
Rahmet ana kim güher kadrin bile

Tasavvufa ait “Esrar-Nâme-i Attâri” adlı eseri tercüme etmiştir. Bu eser Ali Emiri Kütüphanesi’nde 914 numarada manzum eserler arasında kayıtlıdır. Şu kıta merhumundur:

Bî bekadır bu menzil ey ahbap
Fettekullâhe yâ ü’lil elbab [73]

167-TÂCİ BEY-ZÂDE CÂFER ÇELEBİ

Amasyalı’dır. II. Bâyezid’in Amasya’da şehzadeliği zamanında onun lalası olup Bâyezid’in tahta çıktığı tarihten sonra da defterdar olmuştur. Tâci Bey’in iki oğlu vardır birinin adı Câfer, diğerinin adı da Sâdi Çelebi’dir. Bunların her ikisi de yazar olup Osmanlı tarihinde devletin ölçüsüz güvenini kazanan yüksek şahsiyetlerdendir.

Câfer Çelebi, babasının sayesinde ilmi sahada lâyık olduğu mertebeyi kazanmış ve Kazasker Hacı Hasan-zâde’nin yanına giderek ondan ders almış ve bu suretle feyzini tamamlamıştır. Müderrislik şerefine kavuşan Câfer Çelebi, Mahmud Paşa Medresesi müderrisliğine getirilmiş; aynı zamanda Divan-ı Hümayun’a Nişancı tayin edilmiştir 904(1498-1499).

II. Bâyezid, Taci Bey’e olan sevgi ve hürmetinin bir belirtisi olarak, oğlu Câfer Çelebi’ye de aynı hürmet ve iltifatı göstermiş; hatta bununla da yetinmeyip, onu defterdara tercih ederek sağ tarafındaki koltuğa oturtmalarını ve aynı zamanda “Nişancı Paşa” unvanı verilmesini de

[73]Ey dostlar bu dünya baki değildir
Ey akıl sahipleri Allah’tan korkun.

emretmiştir. Her hangi bir sefere çıkıldığında, Câfer Çelebi'ye de vezirler için kurulan çadır gibi, çadır kurulmasını ferman buyurmuştur.

Bâyezid, saltanatının sonlarına doğru şehzadelerden Sultan Ahmet'in tahta çıkarılması görüşünde bulunan devlet erkanının bu hareketlerine Câfer Çelebi'nin de katıldığı duyulmuş; bundan dolayı diğer vezirlerle beraber Câfer'in konağı da Yeniçeriler tarafından yağma edilmiş ve bu sebepten Câfer Çelebi görevden alınıp emekliye ayrılmıştır 918 (1512-1513). Yavuz Sultan Selim tahta çıktıktan sonra, ikinci defa, Yavuz'un emriyle Câfer Çelebi'ye "Nişancılık" makamı verilmiş ve aynı zamanda Anadolu Kazaskerliği göreviyle de taltif edilmiştir.

Câfer Çelebi, devletin sınırsız güvenini kazanan bir şahsiyet olmakla beraber siyasi, askeri bakımdan da yetenek ve zekaya sahipti. Onun fikir ve görüşlerinden yararlanılmıştır. Özellikle siyasi meseleleri çözmekdeki başarısı taktire şayandır. Hatta büyük İran seferinde Mevlânâ İdris-i Bitlisi ile Hilmi Çelebi'lerle birlikte Yavuz'un yanında bizzat bulunmuştur.

"Çerh-i felek bir ahenkte devran etmez" denildiği gibi günün birinde teveccühün zirvesinden düşüp parçalanmak da mukadderdir. Nitekim Câfer Çelebi de talihin bu acı tecellisiyle karşılaşmış, bol iltifatını gördüğü Yavuz'un günün birinde gazabına uğramıştır. İran seferinden dönüşünde, "Karabağ'da kışlamayız." diye isyan eden Yeniçeriler'in bu kötü hareketlerinde Câfer'in eli vardır diye iddia edilerek idamına hüküm verilmiştir. Câfer, bu meselede bir günahı olmayıp habersiz olduğuna Yavuz'u ne kadar ikna etmeye çalışmış ise de, düşmanları tarafından Yavuzun fazlaca körüklenmesi ile hüküm maalesef infaz edilmiştir. Yavuz, bu zavallının günahsız olduğunu sonradan öğrenmiş ise de bir kere iş işten geçmiştir. 8 Recep 921 (18 Ağustos 1515) de cenazesi kardeşi Sâdi Çelebi tarafından kaldırılarak Balad semtinde yaptırmış olduğu mescidin bahcesine defnedilmiştir.

Câfer Çelebi âlim, faziletli, şair, edip ve siyasi bir zattı. Devlet kanunlarını düzenlemede bir çok hizmeti olmakla beraber aynı zamanda Osmanlı yazarlarının en güçlülerindendir. Padişahın vezirlik, müşirlik gibi görevlendirme yazıları, ferman ve müslüman krallarına padişah tarafından yazılan mektuplar ve resmi yazıların tamamı Câfer'in kaleminden çıkardı. Câfer Çelebi aynı zamanda güçlü bir hattat olup, yazı dersini, meşhur Amasyalı Şeyh Hamdullah'tan öğrenmiştir. Karşılaştığı olayları anlatan "Hevesname" adlı bir eseri ile Ayasofya Kütüphanesi'nde gayet nefis bir de "Divan"ı vardır.

"Vah gitti bu cihandan Câfer" mısrası Yavuz tarafından ölümüne tarih düşürülmüştür. 8 Recep 921 (18 Ağustos 1515).

Şu mısra merhumundur:

Ben şehid-i tiğ-i aşk oldukta râh-ı yarda
Yumadan defneyleyin tenden gubârım gitmesün

Yavuz, Şah İsmail Safevi'nin karısı Tâcan Hanım'ın nikahını feshettirmek suretiyle Tâci Bey-Zâde'ye verdiği rivayet edilmektedir.

168-TÂCİ BEY-ZÂDE SÂDİ ÇELEBİ:

Bu zat, yukarıda biyografisinden bahsedilen Câfer Çelebi'nin kardeşidir. Bu da kardeşi gibi şair ve değerli hattatlardandır. Kardeşinin haksız yere uğradığı acı felaketin tesiriyle çok yaşamayıp 922(1516) tarihinde vefat etmiş ve kardeşinin medfun bulunduğu Nişancı Mescidi bahçesine defnedilmiştir. Arapça, manzum olan:

1-"Akâid-i Nesefiyye"

2-Seyyit şerifin; "Şerh-i Miftah"ına "Hâşiye"

3-"Müennesat-ı Semâviyye" adlı eserleri çok ünlüdür.

169-TAHSİN EFENDİ:

Bu zat, Amasya'nın Merzifon kazasına bağlı Marınca köyü halkından olup 1265(1848-1849) tarihinde bu köyde doğmuştur. Bilginlerden, Hoca Mehmet Efendi'nin oğludur. Amasya'da "Mir Hamza Nigâri" adındaki faziletli kişiden ders almış ve daha sonra İstanbul'a giderek meşhur Şevket Efendi adındaki alimin dersine devam etmiştir. Daha sonra üstadının ölümüyle bir yandan Tigveşli Yusuf Efendi adındaki alimin dersine, bir yandan da Hafız Galip ve Hafız Şakir adındaki hocaların derslerine devam ederek öğrenimini tamamlamıştır.

Tahsin Efendi, ayrıca "Mesnevi-Şerif" dersini de Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Osman Selahaddin Dede Efendi'den okumuştur. Üstat, Numûne-i Terakki, Dabistan-i İraniyyan, Mühendis-hâne-i Berr-i Humâyun, Eyyüp Askeri Rüştiyesi, Daruşşafaka gibi kurumlarda öğretmenlik görevinde bulunmuş; aynı zamanda Fatih Medresesi ders hocalığı görevini de yürütmek sureti ile bir çok değerli şahsiyet yetiştirip icazet vermiştir.

MARINCALI TAHSİN EFENDİ

Devamlı ilmi sohbetleri seven bu zat, 1338(1919-1920) tarihinde vefat edip Marınca köyüne defnedilmiştir. Biyografisi ile ilgili bu bilgi değerli oğlu Muallim Fuat Bey'den öğrenilerek buraya yazılmıştır.

170-TAKIYYÜDDİN MUSTAFA ŞİRVÂNİ

Bu zat Şirvan'ın Çayarkı köyünde 1198(1783/84) tarihinde doğmuş ve 18 yaşına ulaşınca memleketinde bulunan zamanın bilginlerinden ilim tahsiline başlayıp, daha sonra Mevlâna İsmâil Şirvâni ile Sivas'a hicret etmişlerdir(1228)(1813). Sivas'ta da İsmâil Şirvâni'den ilim tahsiline devam eden Mustafa Şirvâni bundan sonra Mevlâna İsmâil Şirvâni Hazretleri ile birlikte Amasya ya gelerek tahsilini bitirip icazet almıştır(1241)(1825/26). Bundan sonra ders okutmaya başlayan Mustafa Şirvâni eğtim ve öğretimle meşgul olmuş iki defa Bursa'da, beş defada Amasya'da icazet vermek suretiyle bir hayli ilim adamı yetiştirmiştir. Mustafa Şirvâni 1298(1880/81) tarihine vefat edip, vasiyeti üzerine Amasya'nın Şamlar Kabristanı'nda kendi tarafından imar ettirdiği bağının içine gömülmüştür. Bazı telifatı varsada henüz basılmamış olduğunu oğlu Ahmet Nuri Efendi bildirmiştir. Zahir ve Batın ilimlerde tanınmış bir zattır.

171-TENNÛRİ İBRAHİM EFENDİ:

Şeyhlerden, Allah dostu bir zattır. Babası, Sivaslı'dır. Annesi Amasyalı olup Tennuri de Amasya'da doğmuştur. Eğitim ve öğrenimini Sarı Yakup denilen hocadan tamamlayıp icazet almıştır. Bundan sonra bir süre eğitim ve öğretimle uğraşıp, daha sonra da Akşemseddin Hazretleri'nden el alıp tasavvuf alanına girerek bu büyük mürşitten feyzini tamamlamıştır. Tennûri İbrahim 887(1482-1483) tarihinde Kayseri'de vefat etmiştir. "Gülzâr-ı Mânevi" adlı eserin yazarıdır. Bu eserin bir nüshasının Nûruosmaniye Kütüphanesi'nde olduğu "Osmanlı Müellifleri"nde beyan edilmektedir.

172-TEVFİK MEHMET EFENDİ:

Abdulmecid ve II. Mahmut devrinin değerli şahsiyetlerinden olan bu zat, Amasyalı olup kırk beş sene çeşitli yerlerde niyâbet (kadı vekilliği) görevinde bulunduktan sonra 1285(1868-1868) senesi Zi'l-kâ'de ayında İstanbul'da vefat edip Eğrikapı Kabristanlığı'na defnedildiğini "Sicill-i Osmâni" kaydetmektedir.

173-TOKÂDİ EFENDİ (İBRAHİM TÂCEDDİN ÇELEBİ):

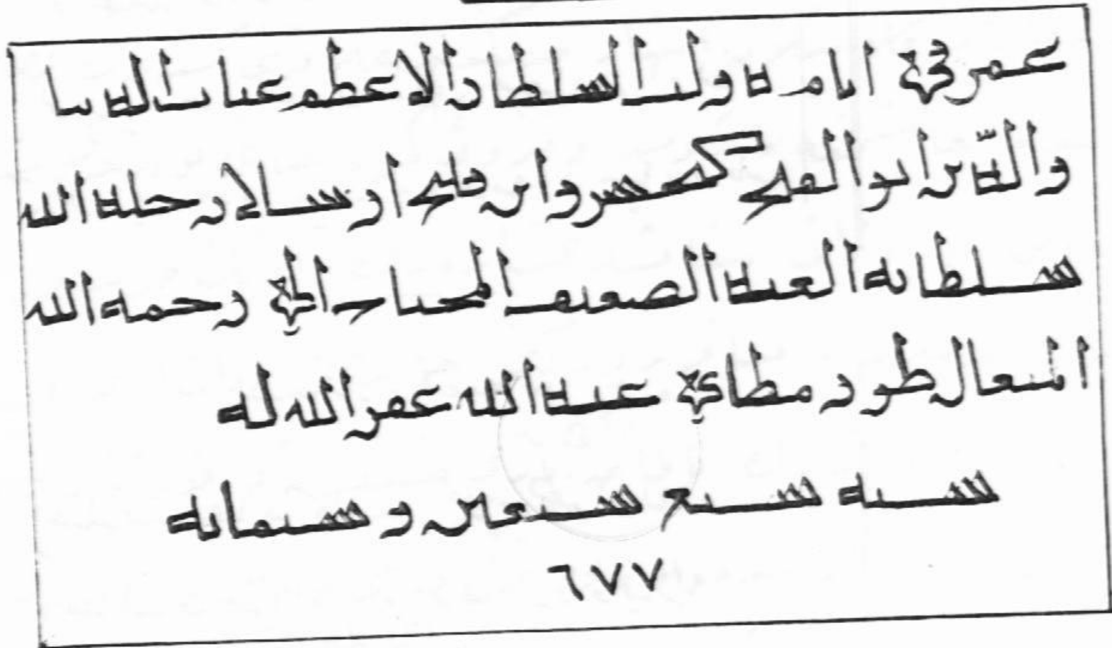
I.Sultan Süleyman devrinin âlimlerinden olan bu zatın Amasyalı olduğunu “Sicill-i Osmani” beyan etmekte ve “Şakâyıkü’n-Nûmâniyye” de bu bilgiyi doğrulamaktadır. Amasya’da vefat etmiştir.[74] “Şakâyıkü’n-Nûmâniyye fî Tarihi Ulemâ-i İslamiyye

174-TORUMTAY BİN ABDULLAH: (Beylerbeyi Emir Seyfeddin Torumtay)

Bu zat, Şelçuk Türkleri hükümdarlarından Sultan Alâe’d-Din Keykubat’ın yetiştirdiği vezirlerdendir. Amasya’daki Harşene Kalesi’nin Dizdarlığı baş muhafızıdır. Bahsi geçen hükümdar zamanında Malatya emiri hizmetinde bulunmuştur. III. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında da emir idi. Şehzadeler arasında meydana gelen muharebeler de Sultan, Rüknüddin’i fazlasıyla desteklediği için onu Malatya’ya Emir tayin eylediğini “Kitâbeler” adlı eser bahsediyorsa da, “İbni Bîbi Târihi”nde, Torumtay’ın özellikle Sultan Alâe’d-Din Keykubat taraftarı olduğunu, aynı zamanda hakkında değerinden bahsedilerek övüldüğü görülüyor.

“İbni Bîbi”, Torumtay’ın temiz ahlaklı, cesur, kahraman, devlet işlerinde güzel idare sahibi ve işin ehli olan bir şahsiyet olduğunu kaydedip, III. Gıyâsüddin Keyhüsrev zamanına kadar, devlet işlerini bu suretle idaredeki başarısından da övgüyle bahsetmektedir.

675(1276/77) tarihinde Celâleddin-i Mâh-ı Âlem adlı birisinin Amasya’yı zapt eylediğini haber alan Torumtay, bu adamın elinden Amasya’yı geri alarak bundan sonra ölümüne kadar Amasya valilik görevinde bulunmuş ve Hicretin 679(1280/81) senesi Rebiu’l-ahir ayında vefat ederek cenazesi Gök Medrese Cami-i Şerifi karşısındaki Kılıç Aslan türbesine defnedilmiştir. Memleketi kurtaran bu büyük kahramana ulu Tanrı’mızdan rahmet dilerim. Türbenin tarihi kitabesi aynen tarafımdan okunmak suretiyle böylece tesbit edilmiştir.

[74] Ölüm tarihi 831(1427/28)’dir. Amasya Tarihi, Hüseyin Hüsâmeddin c. 6 s.61

Ammara fî eyyami devleti es sultan el âzam Gıyâsüddünya ve'd-Din ebu'l fetih Keyhüsrev ibni Kılıç Arslan halledallahu sultânehû. El abdu ed dâif el muhtaç ilâ rahmetillahi el müteâl Torumtay

Ammara fî eyyami devleti es sultan el âzam Gıyâsüddünya ve'd-Din ebu'l fetih Keyhüsrev ibni Kılıç Arslan halledallahu sultânehû. El abdu ed dâif el muhtaç ilâ rahmetillahi el müteâl Torumtay Abdullah ğaferallahu lehû senete seb'in ve seb'în ve seb'i mêe.[75]

175-UBEYDİ:

Amasyalı'dir. Müeyyet-zadeler'den Abdurrahman Efendi'nin kardeşi olup şairlerdendir. Katip Çelebi bu zatı ziyadesiyle överek zarif, latif, arif bir zat olduğundan bahsetmektedir. Cemâli-zade Piri Paşa'nın vezirliği zamanında adı geçenin kızıyla evlenmiş ve ona damat olmuştur. Sofya, Üsküp, Siruz kadılık görevlerinde bulunmuş ve hicretin 961(1553/54) tarihinde Sofya'da vefat etmiştir. Merhumun şiirlerinden:

Şerh eder derdin dehânı açmış dil-i sâd pârenin
Bağladım ol dem ağzın muhkem yârenin
Katı gönlün, boştur cân'a benim zarlığım
Kûhen zoruna dönmez gerçi seng-i hârânın
Gün yüzünde benleri denli safâdan oluna
Gökyüzünde zînet-i mihr-û mah-ü seyyârenin [76]

Merhumun diğer bir kıtası:

Açıldık fezâ'yı gülşene pür hünerlerle
Ne salındık murad üzere boyı serv ü semenlerle
Fakir oldukça istiğnâ ederler bilinmez yâ Rab

---

[75] (Bu türbe) Yüce Sultan (Fetihler babası) Kılıç Arslan oğlu Gıyasüddin Keyhüsrev'in Hükümranlığı zamanında, zayıf kul Allahın rahmetine muhtaç Torumtay bin Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Allah (cc) devletlerini daim günahlarını mağfiret etsin. Yıl 677(1278/79)

[76] Gönül parça parça olan derdi açıklar.
Gönlün katılaşmıştır, yumuşamaz.
Ağlayıp inleme boşunadır ;
Çünkü sert taşa dağcı etki edemez.
Gök yüzünde gezegenler ay ve güneş,
Gün yüzündeki benlerin safasından zinet ve süslerini almışlardır.

Neye varır bizim ahvâlimiz sîmîn bedenlerle
Gidüp aklile can zülf-i yâre kaldılar gördüm
Veli gönderdim anlara o da kaldı kalanlarla
Gam ile lâle veş pür-hûn ederler kalb-i uşşâkı
Hatâdır aşkı meşk etmek hatt-ı meşk-i suhanlerle
Vefâ ile incinirler velî bilmezler hiç
Ubeydî söylemiş hak budur gonca dehenlerle [77]

176-UZUN SÜLEYMAN EFENDİ:

Amasyalı'dır. Mustafa Efendi adındaki bir zâtın oğludur. Bayramoğulları'ndan Koca Müftü Âkif Efendi'den eğitim ve öğrenimini bitirip icâzetini aldıktan sonra Yâkup Paşa (Çilehâne) Camii'nde ders okutmaya başlamıştır.

80 yıl yaşadıktan sonra 1193(1779) târihinde Amasya'da vefat etmiştir. "Kitâbü'l-Mecmû fi'l-Meşhûdi ve'l-Mesmû", s. 30

177-YAVUZ SULTAN SELİM

Yavuz Sultan Selim[78]'in zeka kudretini takdir eden veli nimeti pederi II. Bâyezid, onu tahsil çağına geldiği zaman çok dikkat ve ihtimamla yetiştirilmesine gayret etmiş ve Küçük Selimi bu suretle devrinin en kudretli alimlerinden ders aldırmıştır. Bir rivayete göre Şehzadelere mahsus olarak yaptırılan ve adına "Şehzadeler Dershanesi" denilen Amasya'nın Selağzı mevkiinde düne kadar varlığını korumakta iken bu güzel ilim yuvasını bozarak umumi helaya (WC) çeviren Amasya Belediyesini lânetle yad edip geçmekte elbette kimsenin beni muaheze edemeyeceğini tahmin ederim. Bu dersaneninin kurucusu İskender Çelebi'dir. İşte bu küçük Selim, mütevazi bu Şehzadeler dersanesinde arkadaşları Tacibey-zâde Câfer, Tacibey-zâde Sâdi ve Cemali zâde Pir i Mehmetle birlikte ilmi sahada yetişmişlerdir. Yavuz Sultan Selim, 918(1512/13) tarihine tesadüf eden 7 Sefer 918(1512) tarihinde Perşembe günü babasının hükümdarlık tahtına geçmiştir. Tahda oturduğu vakit 43 yaşını tamamlayıp 44 yaşına girmiş bulunuyordu.

---

[77] Biz gül bahçesinin boşluğuna açıldık.
Biz servü yasemin kokularıyla isteğimizce gezemedik.
Hey Allahım fakir oldukça neden aza kanat ederler bilinmez.
Bizim gümüş bedenlerle durumumuz neye varır.
Akıl ile can zülfü yare gidip kaldılar gördüm.
Dost gönderdim onlara, o da kaldı kalanlarla.
Gamla aşıkların kalbi lale gibi kana boyanır
Aşk kavramını söyleyenlerin sözleriyle ifade etmek hatadır.
Ubeydinin söylediği bu şiirler doğru ve gonca gibi güzeldir.

[78] Yavuz Sultan Selim 1467 yılında Amasyada doğmuştur.

Yaradılışı itibariyle gayet zeki gayyur(gayretli) aynı zamanda sert meşrepli olup daima kaşlarının arası çatıktı. Bir gün göbeğini silkerek gülmesi vârid olmadığı gibi bir şeye de teessür hissi ile ağlaması asla görülmemiştir. Yavuzluğunun kendine izafe edilmiş olması bu gibi vasıflara sahip olmasındandır. Cömertlik ve fakirleri fazlasıyla himaye etmek en yüksek meziyetlerindendi. Fevkalade dindar fakat mutaassıp değildi. Fevkalade cesurdu. Cesaretini iştirak ettiği savaşlarda fiilen gösterirdi. Adaletle hükmetmeden zevk alır, düşmanlıkta bulunanların cezasını vermekten de neşe duyardı. Beşeriyet tarihinde anı sanı dünyayı tutan bu kahramanın hayatı zaferden zafere bütün fütühatla geçmiştir. Özellikle Şii'ik mezhebi diye Dünya Müslümanlığının ruhi iman akidesini bozmak ve İslam birliğini parçalamak arzu ve emelinden başka bir şeyi olmayan İran Hükümdarı Şah İsmail üzerine yürüyüp onu mağlup ederek taç ve tahtını parçalayan bu kahraman, hatta hükümdarın karısının nikahını fesh ettirmek sureti ile tacibey-zâde Câfer Çelebiye nikah eylemiş olması da düşünmeye değer mühim meselelerdendir.

Bu muharebeden zaferle dönen Yavuz Sultan Selim, güzergahında bulunan Diyarbakır ve Kürdistanı da itaatına aldıktan sonra doğruca memleketi olan Amasya' ya gelip bir sene kadar burada kışlamıştır. Daha sonra Kemah tarafındaki zuhur eden düşmanları da yola getirdikten sonra Halep yolu ile Şam'a kadar uzanıp bir müddet Şam'da kalmış ve oradan Mısır üzerine yürüyerek burayı da fethetmiştir. Bu seferden dönüp İstanbul'a geldikten sonra Şevval 926(1520) tarihinde vefat ederek Manisa'dan gelen oğlu Süleyman'ında katılmasıyla kılınan cenaze namazına mütakip halen medfun bulunduğu haziresine defnedilmiştir.

178-YUSUF SİNÂNEDDİN BİN HÜSÂMEDDİN BİN İLYAS BİN HASAN:

Türk alimleri arasında seçkin bir yere sahip olan bu zat "Muhaşşî Beydâvi" demekle tanınmıştır. Halveti şeyhlerinden Hüsameddin Efendi'nin oğludur. "Esâmiü'l-Ulemâ" adlı eser bu zatın Taşova'nın Bedevi[79] köyünden olduğunu ve orada doğduğunu beyan ediyor.

Adı geçen eser bu zatın, tahsil çağına geldiği zaman, emir kulu Şemseddin Efendi'ye intisap eylediğini; 919(1513/14) tarihinde Bursa'ya giderek orada kaldığını, üstadı Muhyiddin Fenâri ve taşköprülü Musluhiddin efendilerden beş sene kadar ders okuduğunu ve uzun süre seyahatten sonra İstanbula gelerek buraya yerleştiğini Sarıkerz(sarı güzel) adındaki zatın kızı ile evlenip, bu zata damat olduğunu beyan etmektedir.

"Şerh-i Şakâyık" ise, bu alimin babasına Şeyh Hüsameddin denildiğini, Amasya da Mehmet Paşa Cami-i Şerifi bahçesinde medfun olan Habib-i Ömer Karamaninin halifelerinden olduğunu izah ettikten sonra, bu fazılın 928(1521/22) ile 940(1533/334) tarihleri arası Gelibolu Davut Paşa Medresesinde, 951(1544/45) tarihinde Bursa ve Ayasofya Medreseleri müderrislik görevlerinde bulunduğunu beyan ederek, Hicretin 1000(1591/92)[80] tarihinde vefat ettiğini, cenaze

[79] "Tufetü'l-Hattâtîn"e göre Sonusa köyünde doğmuştur. s.589

[80] "Osmanlı Müellifleri"nde ölüm tarihi 986 olarak kaydedilmektedir.

namazının da ünlü müftü Kadı-zade tarafından kıldırıldığını açıklamaktadır. “Esamiü’l-Ulemâ” no 7340 Fatih Millet Kütüphanesi, “Şerh-i Şakâyık” s. 250

179-YÖRGÜÇ PAŞA:

Bu zat Fatih Sultan Mehmed’in babası II. Murat’ın Şehzâdeliği sırasında Lalası olup Hicretin 826(1422/23) tarihinde Amasya ve Tokat’ta valilik yapıp devletin ölçüsüz güven ve itimadını kazanmış büyük vezirlerdendir. 845(1441/42) tarihinde Amasya’da vefat edip, yaptırmış olduğu Camii şerifin bahcesindeki türbesine defnedilmiştir.

180-ZEKERRİYÂ EL HALVETÎ:

Halveti şeyhlerinin büyüklerinden olan bu zat, Pir İlyas Şücaeddi’nin halifelerindendir. Amasya’daki zaviyesinde şeyhlik görevinde bulunup sonra vefat etmiştir. Kabri Saraçhane Cami-i şerifi bahcesinde kıble tarafına bakan pencerenin solundadır.

181-ZEMBİLLİ ALİ EFENDİ:

Osmanlı devrinin büyük alim ve şeyhulislam’ı olan bu zat, İmam-ı Fahreddin Râzi’nin öğrencilerinden, Aksaraylı Cemal Halife’nin torunu ve Kemaleddin Ahmet’in oğludur. “Osmanlı Müellifleri” ile en kuvvetli kaynak olarak kullandığımız Kâtip Çelebi’nin “Süllemü’l-Vusûl İlâ Tabakât’il-Fuhûl adlı eserler ise Ali Efendi’nin, eskiden Lârende denilen Konya’nın Karaman kasabasından olduğunu ve orada doğduğunu ifade etmektedirler.

Ali Efendi Karaman’da büyümüş ve tahsil çağına ulaşınca ilk öğrenimini bitirdikten sonra yüksek tahsilini ünlü Hamza Karamani’den bitirerek icazet almıştır. Amasya tarihcisi meslektaşım Hüseyin Hüsameddin Efendi Amasya tarihinde bu zatı Amasya’ya maletmek istemişse de bu yoldaki delilleri zayıf olmakla beraber bir kaynak gösterememiştir. Bununla beraber Fatih Millet Kütüphanesi’nde 3627 sayıda kayıtlı Hayrullah Nedim tarafından yazılan menkıbelerinde, adı geçen Ali Efendi’nin Karamanlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Adı geçenin ünlü Mevlana Molla Hüsrev’den okuduğu ve bu zatın tavsiyesi ile Bursa’ya gönderilip orada ünlü Muslihiddin Efendi’den tahsilini bitirerek bu zattan icazet name aldığı bildiriliyor.

Hocasının güvenini kazanan Ali Efendi sonunda hocasının kızı ile evlenerek üstadına damat olmuştur. Ali Efendi’nin bundan sonra ilmi sahada günden güne itibar ve şöhreti artmağa başlamıştır. İlk memuriyet olarak 30 akçe ile Amasya Müftülüğü görevine tayin edilmiş ve bu suretle dokuz yıl Amasya’da kalmıştır

---

1000 tarihinde Amasya’da vefat eden “Tebyinü’l-Mahârim” ismindeki eserin sahibi şeyhul harem Yusuf Sinâneddin Halveti Amâsi başka bir zattır. “Osmanlı Müellifleri c.2 s55 Bursalı Mehmet Tahir. İst. Âmire Matbası 1338 / El Âlam c. 2 s. 11 c.8 s.233 Hayrettin Zerekli.

II. Bâyezid zamanında Şeyhulislam rütbesi ile “Meşihat” makamına getirilmiş, Yavuz Sultan Selim ve Sultan Süleyman zamanlarında da “Meşihat” makamında kaldığı, kitabesinden anlaşılmaktadır. 932(1525/26) tarihinde vefat eden üstadın cenazesi Fatih’te Zeyrek yokuşundaki Şehzadeler Dershanesi binasının bahçesine defnedilmiştir.

182-ZEYNEP HANIM:

Fatih Sultan Mehmet devri şairelerinden olan bu hanım, Amasyalı’dır. Karabelai Mehmet Çelebi’nin kızı ve Kadı İshak Fehmi’nin de eşidir. Amasyalı şaire Mihri ile aynı asırda yaşayıp şiirde ise Fitnat ile aynı seviyede denecek kadar kudretlidir. 879 (1474/75) tarihinde Amasya’da vefat edip Amasya’nın Selamet Hatun civarına defnedilmiştir. Şiirlerinden bir parçası:

Âb-ı hayat olmayacak kısmet ey gönül
Bin yıl gerekse hızr ile seyr-i sikender et
Zeynep ko meyli ziynet-i dünya’dan zen gibi
Merdâne var da sade dil olup terk-i zîver et[81]

63 Ey gönül âb-ı hayat nasip olmadıktan sonra,

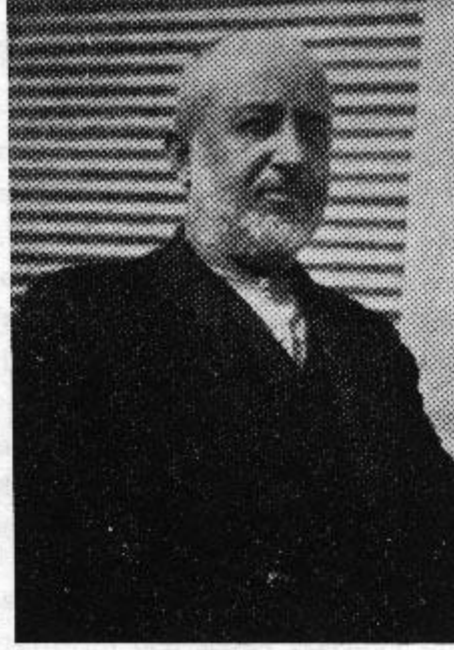
İstersen bin yıl Hızırla İskender gibi dolaş dur.

Zeynep, bu dünya süslerine kadın gibi meyletmeyi bırak.

Mertçe git, saf gönüllü ol, süsten vazgeç.

KAYNAKLAR:

1-Süllemü'l-Vusul ilâ Tabakati'l-Fuhul : Katip Çelebi
2-Ceritedü'l-Kasr ve Feridetü Ehlil-Asr : Katip Isfahâni
3-Kitabü'l-Mecmû fil Meşhûdi vel Mesmû : Bayramoğlu Amasyalı Abdurrahim Efendi
4-Osmanlı Müellifleri : Bursalı Tahir Bey
5-Tabakâti'l-Ulema : -
6-Şakâyıkı Numâniyye fî Tarihi Ulemâi İslâmiyye : Taşköprülü
7-Hadâyıkü'l-Hakâyık fî Tekmileti'ş-Şekâyık : İbrahim bin Ahmet el-Amâsi
8-Belâbilü'r-Râsiye fi Riyadı Mesâili'l-Amâsiye : Çorumlu Mustafa Vazıh Efendi
9-Tercüme-i Vefiyyat : Baldır-zâde
10-VefiyyÂtü'l-Ayan : İbni Hallikan
11-Sicilli Osmâni : -
13-Revâmizü'l-Âyan fi Merâtibi'l-Uhûdi vel Ezman -
14-Ahbâri'l-Ulemâ bi Ahbâri'l-Hukemâ : -
15-Tuhfetü'l-Httatîn : Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin
16-Hat ve Hattâtan : -
17-Tabakatü'l-Hattâtîn : -
18-Tezkiretü'l-Hattâtîn : Soyulcu-zâde Mehmet Necip
19-Kâmusu'l-Âlam : Şemseddin Sami Bey
20- Kitâbeler : İsmail Hakkı Uzun Çarşılılı
21-Meşâhirü'n-Nisâ : -

Ahmed Emrî Yetkin

MEHMET SABRİ EFENDİ

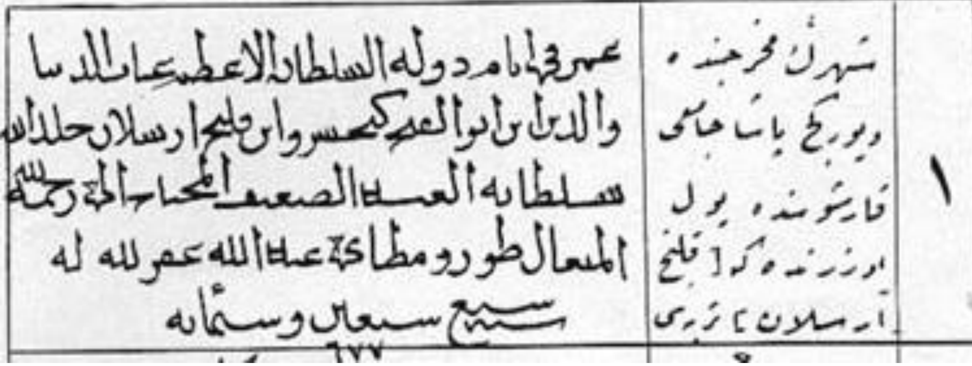
HAFIZ MEHMET TEVFİK EFENDİ

MUSTAFA NİYAZİ EFENDİ

KİTABELER

Şehrin Tokat yolu çıkışı üzerinde Yörgüç Paşa Camii karşısındaki Kılıç Arslan Türbesi kitâbesi:

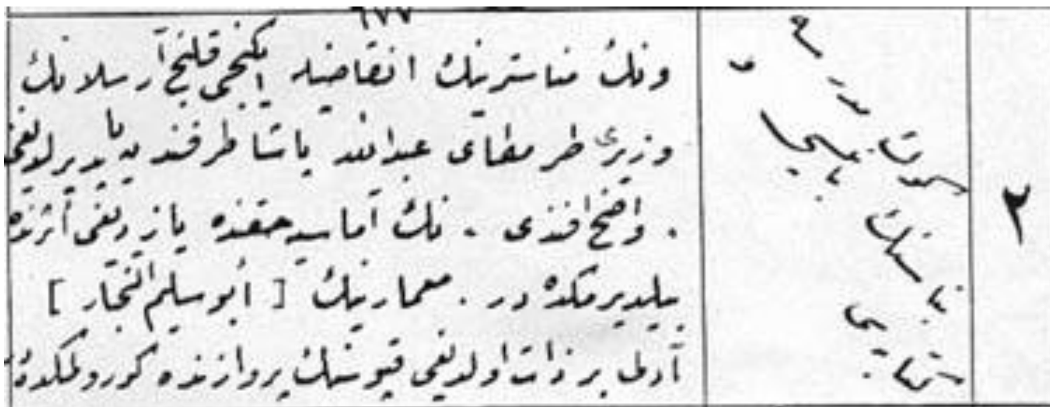

Ammara fî eyyâmi devleti essultan el âzam Gıyâsü'd-dünya ved'dîn Ebul-Fetih Keyhusrev bin Kılıç Arslan Halledallahu sultânehû. El-abdu ez-zâif el-muhtaç ilâ rahmetillâhi el-müteâl Torumtay Abdullah Gafarallâhu lehû. Yıl 677(1278-79).

Tercümesi:

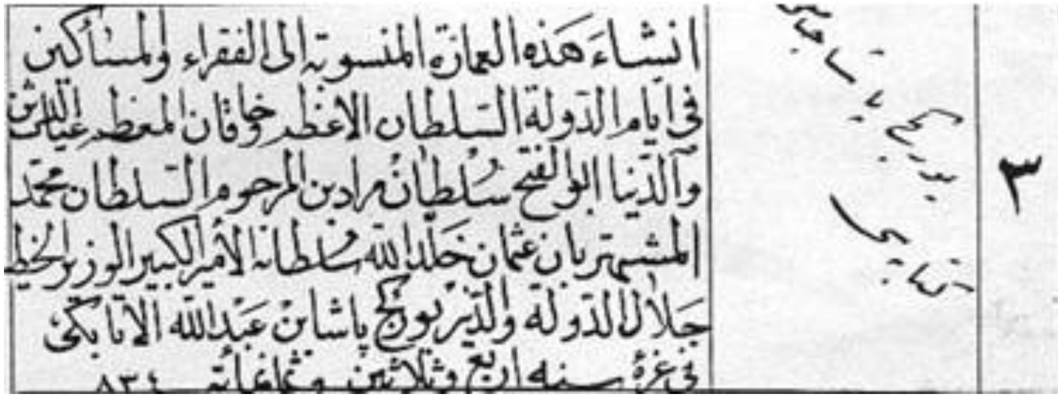
Bu türbe yüce Sultan, fetihler babası, Kılıç Arslan oğlu Gıyâsüddin Keyhüsrev'in hükümdarlığı zamanında, zayıf kul, Allah'ın Rahmetine muhtaç, Torumtay Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Allah(c.c.) devletini dâim, günahlarını mağfiret etsin.

Gök Medrese binasının bânisi ve kitâbesi

Venk Manastırı'nın enkazı ile II. Kılıç Arslan'ın Veziri Torumtay Abdullah Paşa tarafından yaptırıldığını, Vazıh Efendi, Amasya hakkında yazdığı eserinde bildirilmektedir. Mimarının Ebû Selim En-Neccar adlı bir zat olduğu kapısının pervazında görülmektedir.

Yörgüç Paşa Camii Kitâbesi

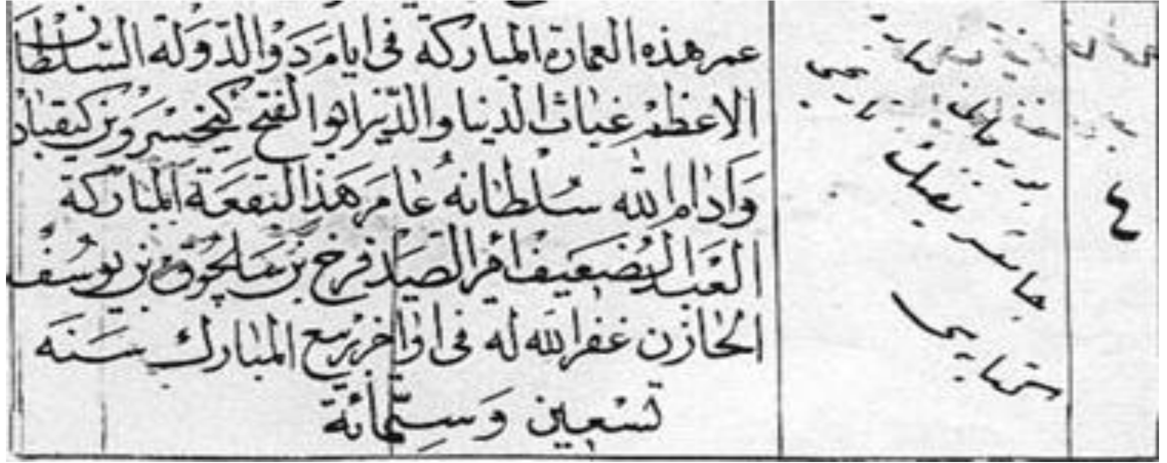

انشاء هذه العمارة المنسوبة الى الفقراء والمساكين
في ايام الدولة السلطان الاعظم خاقان المعظم غياث الدين
والدنيا ابو الفتح سلطان مراد بن المرحوم السلطان محمد
المشتهر بابن عثمان خلد الله سلطانه الامير الكبير الوزير الخطير
جلال الدولة والدين يورگچ پاشا بن عبد الله الاتابكي
في غرة سنة اربع وثلاثين وثمانمائة ٨٣٤

Enşee hazihi el-imârete el-mensûbete ile'l-fukâra-i ve'l-mesâkîni fî eyyami ed-devleti es-sultâni el-âzâmi ve hâkâni el-muazzami Gıyâsüddîn ve'd-dünya Ebul'fetih Sultan Murad bin el-merhum Sultan Mehmet el-müşteher bi ibni Osman Halledallahu sultânehû. El-emîrü'l-kebîrü vel'vezirü'l-hatîru Celâlü'd-devleti ved'din Yörgüç Paşa bin Abdullah El-Atabeyi. Fî ğurreti sene erbaîn ve selâsîn ve semâni mâe 834(1430/31).

Tercümesi:

Bu imâret fakir ve miskinlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, fetihler babası, din ve dünya işlerini yürüten, Osmanlı Sultanlarından Sultan Mehmed'in oğlu(I. Mehmed), yüce Sultan, ulu Hakan, Sultan Murad zamanında(II. Murad) büyük Emir hatırlı Vezir, din ve devlet işlerini gözeten Atabey Abdullah oğlu Yörgüç Paşa tarafından Muharrem ayı başlarında 834(1430/31) yılında inşa ettirilmiştir.

Burmalı Minâre Camii Şerifinin tarihi Kitabesi.

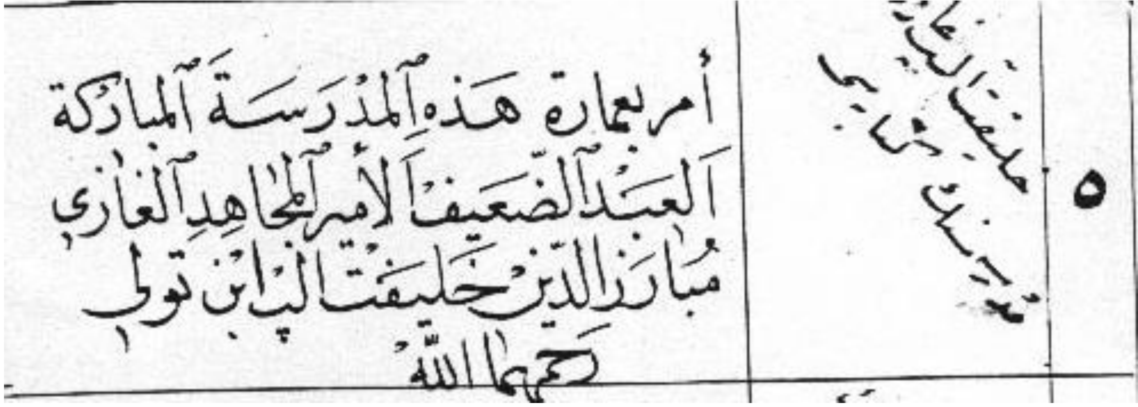
عمر هذه العمارة المباركة في ايام الدولة السلطان
الاعظم غياث الدنيا والدين ابو الفتح كيخسرو بن كيقباد
وادام الله سلطانه عامر هذه البقعة المباركة
العبد الضعيف امير الصيد فرخ بن سلجوق ويوسف
الخازن غفر الله له في اواخر ربيع المبارك سنة
تسعين وستمائة

Ummire hazihi el-imâret el-mübârekete fî eyyâmi devleties-Sultâni el-âzami Gıyâsüddünya ved'din Ebul Fetih Keyhüsrev bin Keykubat (Edâmallahu Sultanehü). Âmirü hazihi el-buk'ate el-mübârekete el-abdu ez-zaif Emîru es-sayt Ferah bin Selçuk ve ehûhu Yusuf el-Hâzin (Ğaferallahu lehüma). Fî evâhiri rebîi el-mübârek sene tis'în ve sitti mie.

Tercümesi:

Bu mübarek imaret, fetihler babası, din ve dünya işlerini yöneten, Keykubat'ın oğlu Keyhüsrev zamanında (Allah devletini dâim eylesin), zayıf kul, Av Emiri Selçuk oğlu Ferah ve kardeşi Haznedar Yusuf tarafından yaptırılmıştır. Allah onları ve bütün müslümanları bağışlasın. Rebî'ul-evvel ayının sonları. Yıl 690(1291)[82]

Halifet Alp Gazi Medresesi'nin Kitâbesi:

أمر بعمارة هذه المدرسة المباركة
العبد الضعيف الأمير المجاهد الغازي
مبارز الدين خليفت الب ابن تولي
رحمهما الله

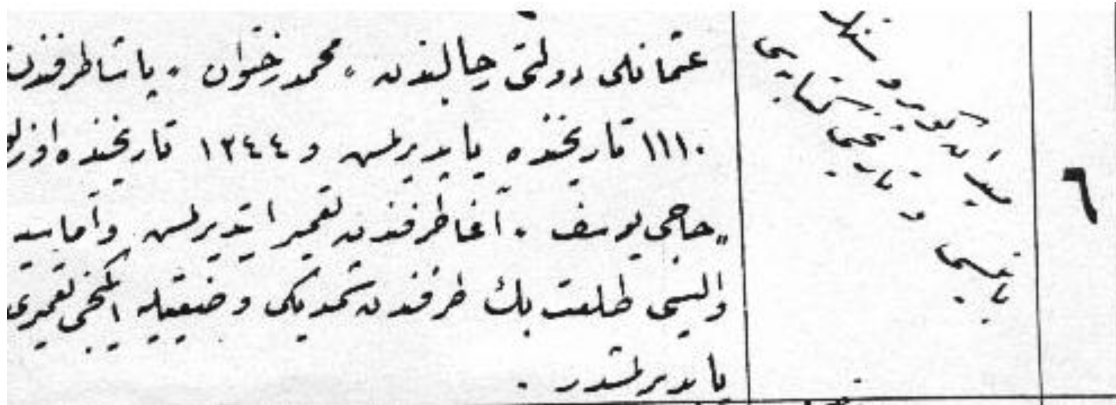
٥

Emere bi imâreti hazihi el-medresete el-mübarekete el-abdu ez-zaifü el-emirü el-mücahidü el-gâzi Mübârizüddin Halifet Alp bin Tûli Rahimehumullah.

Tercümesi:

Bu mübarek Medrese zayıf kul, mücâhit komutan, Tûli oğlu Gazi Mübârizüddin Halifet Alp'in emri ile yaptırılmıştır.

Meydan Köprüsünün bânisi ve tarihi kitâbesi:

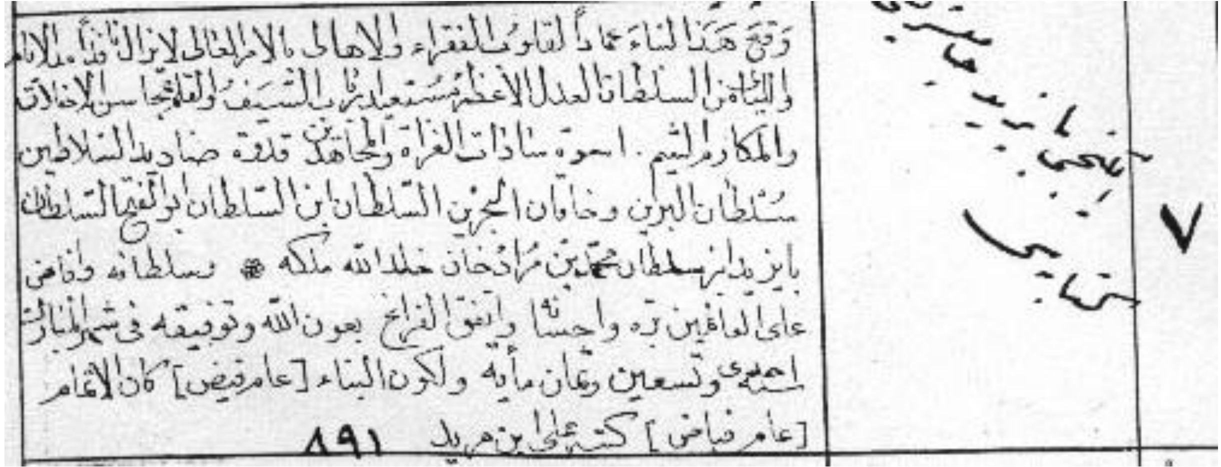

عثمانلى دولتى رجالندن . محمد رحدوغان . پاشا طرفندن
١١١٠ تاريخنده ياپدرلمش و ١٢٤٤ تاريخنده اوزلو
حاجى يوسف . آغا طرفندن تعمير ايتدرلمش و آماسيه
واليسى طلعت بك طرفندن شمديكى وضعيله ايكنجى تعميرى
ياپدرلشدر .

٦

Osmanlı devleti ricâlinden Mehmet Rahdoğan Paşa tarafından 1110(1698/99) tarihinde yaptırılmış ve 1244(1828/29) tarihinde Özlü Hacı Yusuf Ağa tarafından tamir ettirilmiş ve Amasya Valisi Talat Bey tarafından da şimdiki vaziyeti ile ikinci tamiri yaptırılmıştır.

82 İ. Hakkı Uzunçarşılı'ya göre bu kitabenin tarihi 634(1236)-644(1246) yılları arasında olması gerekmektedir. (bkz. Kitâbeler s. 100)

II. Bâyezid Camii Şerifi kitabesi

وقع هذا البناء عمارة لقلوب الفقراء والأهالي بالأمر العالي لا يزال نافذا مدى الأيام
والليالي من السلطان العادل الأعظم مستعبد ارباب السيف والقلم بمحاسن الأخلاق
والمكارم الشيم اسوة سادات الغزاة والمجاهدين قدوة صناديد السلاطين
سلطان البرين وخاقان البحرين السلطان ابن السلطان ابو الفتح السلطان
بايزيد ابن سلطان محمد بن مراد خان خلد الله ملكه وسلطانه وافاض
على العالمين بره واحسانه واتفق الفراغ بعون الله وتوفيقه في شهر المبارك
احدى وتسعين وثمان مائة ولكون البناء [عام فيض] كان الاتمام
[عام فياض] كتبه علي بن مزيد ٨٩١

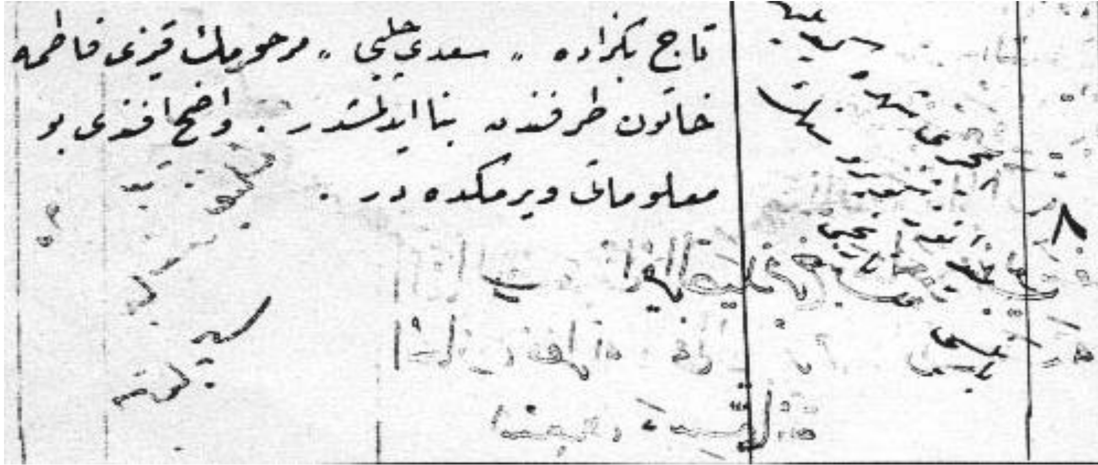
Vakaa hâzel-binâü imâretel'li kulûbi'l-fukarâi vel ehâli bil emril-âli lâyezâlü nâfizen medâ el-eyyam vel'leyâli min'es-sultâni'l-âdeli el-âzami müstâbede erbâbi's-seyfi vel kalemi bi mehâsini'l-ahlaki veş'şiyemi üsvetü sâdâti'l-ğuzâti vel'mücâhidîn. Kudvetü sanâdîdi's-salâtîn Sultânül-berreyni ve Hâkani'l-bahreyni es-Sultanü ibnü's-Sultan Ebul-fetih es-Sultan Bâyezid ibn Sultan Muhammed bin Murad Han Halledallahu mülkehu ve sultânehu. Ve efâza alel âlemîne birrehû ve ihsânehu. Vet'tefeka'l-ferâğu bi avnillahi ve tevfîkihî fî şehri recep el-mübârek sene ihdâ ve tis'în ve semâni mâe. Ve likevni'l-binâi (âme feyzin) kâne'l-itmâmü (âme feyyâzin). Ketebehû Ali ibn Mezid 891 (1486)

Tercümesi:

Bu bina, ahâli ve fakirlerin gönüllerini şenlendirmek için, mücâhit, gazilerin önderi, bilgin insan, büyük Padişah, karaların ve denizlerin Sultanı, fethin babası, güzel ahlâkı ile kalem ve kılıç erbâbının gönüllerini feth eden, milletleri egemenliği altına alan, en âdil Padişah, Sultan oğlu Sultan, Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed oğlu, yüce Sultan Bâyezid'in emri ile yaptırılmıştır. Buyruğu günler ve geceler devam ettikçe geçerli olsun. Allah onun mülkünü ve hükümranlığını dâim eylesin. İhsan ve iyiliğini bütün aleme yaysın. Bu binanın yapımı Allah (c.c.)'ın yardım ve tevfîki ile Recep 891(1486)'de tamamlanmıştır.

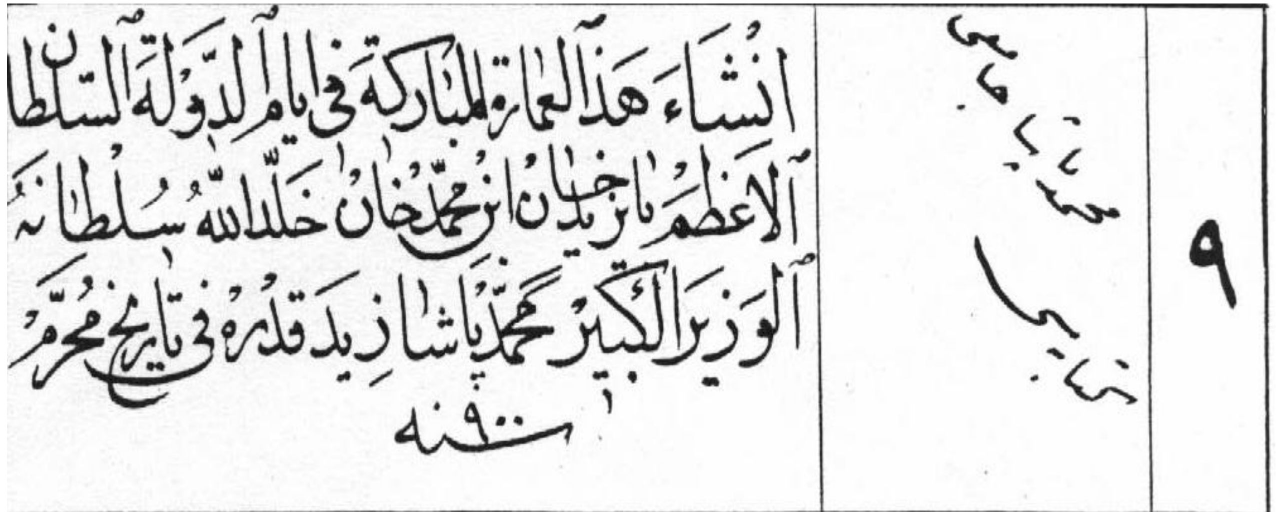
Binanın yapımına feyz (ebcet hesabı ile 890(1485)'nın karşılığıdır) yılında başlanıp bitimi de, feyyaz (ebcet karşılığı 891(1486)'dir) yılında tamamlanmıştır. Bu yazıyı Mezid oğlu Ali yazmıştır.

İçeri Şehir'e giden Maydanuz köprüsünün bânisi ve tarihi:

تاج بکزاده سعدی چلبی مرحومك قیزی فاطمه
خاتون طرفندن بنا ایدلمشدر. واضح افندی بو
معلوماتی ویرمکده در.
٨

Taç Bey zâde Sâdi Çelebi'nin kızı Fatma Hatun tarafından bina ettirilmiştir. Vazıh Efendi bu malumatı vermektedir. [83]

Mehmet Paşa Camii kitabesi:

انشاء هذا العمارة المباركة في ايام الدولة السلطان
الاعظم بايزيد خان ابن محمد خان خلد الله سلطانه
الوزير الكبير محمد باشا زيد قدره في تاريخ محرم
سنة ٩٠٠
٩

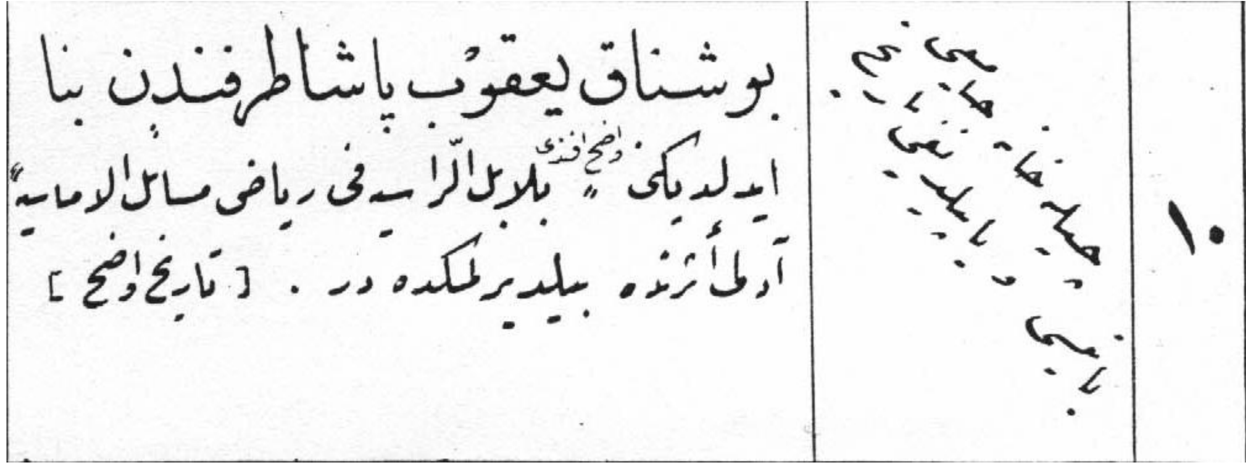
Enşee hâzihi'l-imârete fî eyyâmi ed-devleti es-sultâni'l-âzami Bâyezid Han İbn-i Mehmet Han Halledallahu Sultânehu. El-Vezîrü'l-kebîru Mehmet Paşa zîde kadrihû. Fî tarih Muharrem sene 900(1494/95)

[83] Halk arasında Tahta Köprü adı ile tanına bu köprü Yeşil Irmağın hırçın sularına dayanamayıp tamamen yıkılmış, yerine beton bir köprü inşa edilmiştir.

Tercümesi:

Bu mübarek imaret, Sultan Mehmet Han oğlu Sultan Bâyezid Han zamanında(Allah mülkünü ebedi kılsın) yüce Vezir, Mehmet Paşa tarfından inşa ettirilmiştir. Allah kadrini artırsın. Muharrem ayı yıl 900(1494/95)

Çilehâne Camii bânisi ve yaptırldığı tarih.

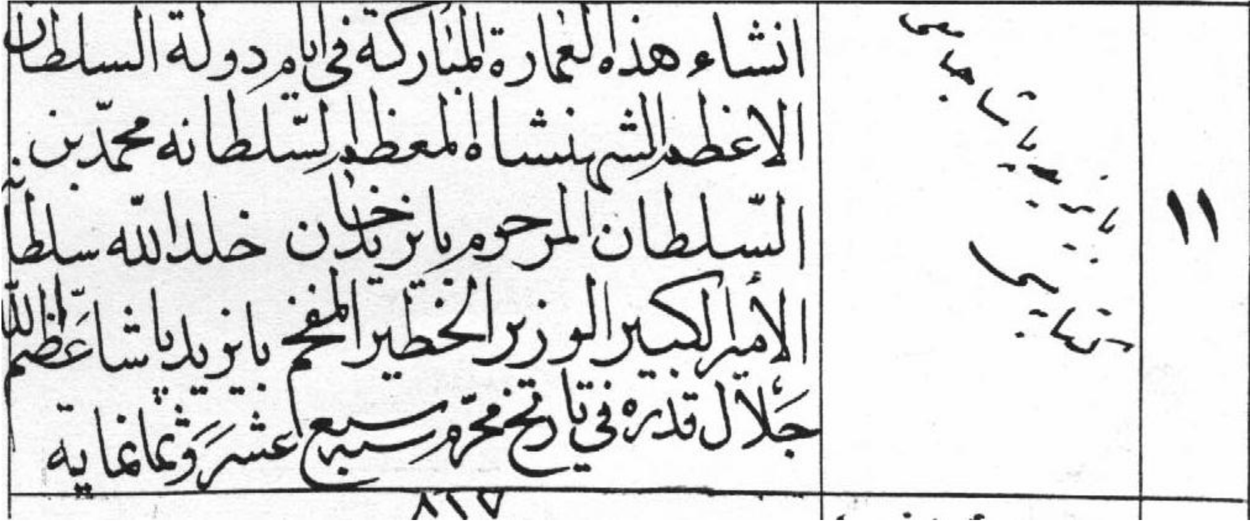

بوشناق یعقوب پاشا طرفندن بنا
ایدلدیکی واضح افندی بلابل الراسیه فی ریاض مسائل الاماسیه
آدلی اثرده بیلدیرلمکده در . [تاریخ واضح]

١٠

Boşnak Yakup Paşa tarafından bina edildiğini Vazıh Efendi Belâbilü’r-Râsiyye fî Rîyâzı Mesâili’l-Amâsiyye adlı eserde bildirilmektedir.

Bâyezid Paşa Camii kitâbesi

انشاء هذه العمارة المباركة في ايام دولة السلطان
الاعظم الشهنشاه المعظم السلطان محمد بن
السلطان المرحوم بايزيدخان خلد الله سلطانه
الامير الكبير الوزير الخطير المفخم بايزيد باشا عظم الله
جلال قدره في تاريخ محرم سنة سبع عشر وثمانمائة
٨١٧

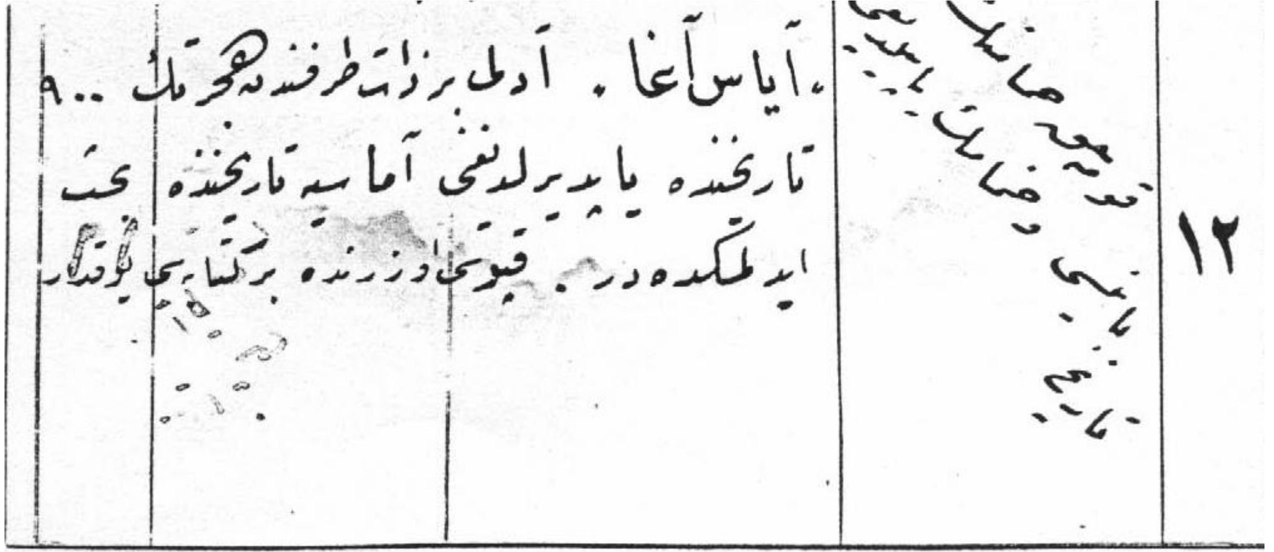
١١

Enşee hâzihi'l-imârete el-mübârekete fî eyyami devleti's-Sultâni el-âzami eş-sehinşâhi'l-muazzami es-Sultan Mehmet bin es-Sultan el-merhum Bâyezid Han Halledallahu Sultânehu. El-Emirü'l-kebîru el-Vezîrü'l-hat'iru el-mufahhamu Bâyezid Paşa. Azzamallahu celâle kadrihi. Fî tarih Muharrem sene seb'a aşere ve semâni mâe 817(Mart 1414)

Tercümesi:

Bu mübarek imâret merhum Sultan Bâyezid'in oğlu yüce Sultan, ulu Hakan Sultan Mehmet zamanında(Allah hükümranlığını ebedi kılsın) fehâmetli Vezir, yüce Emir Bâyezid Paşa tarfından yaptırılmıştır. Allah-u Teâla devletini yüceltsin. Yapılış tarihi Muharrem ayı. Yıl 817(Mart 1414).

Kumacık Hamamı'nın bânisi ve yapıldığı tarih:

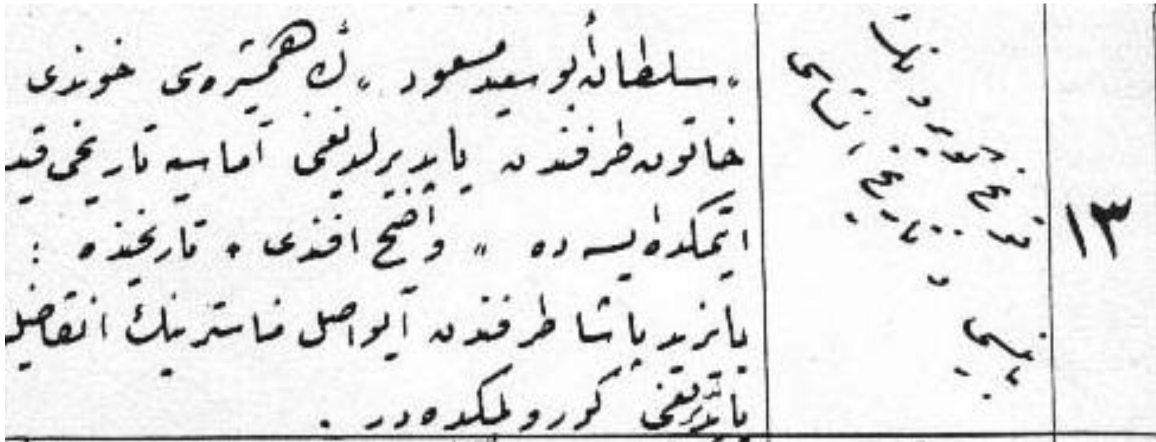

ایاس آغا . آدلو بر ذات طرفندن هجرتک ۹۰۰ تاریخنده یاپدیرلدیغی آماسیه تاریخنده بحث ایدلمکده در . قپوسی اوزرنده بر کتابه یوقدر

۱۲

Ayas Ağa adlı bir zat tarafından, hicretin 900(1494/95) tarihinde yaptırıldığı Amasya Tarihi'nde bahsedilmektedir. Kapısı üzerinde bir kitâbesi yoktur.

Kunç Köprünün bânisi ve tarihi inşaası:

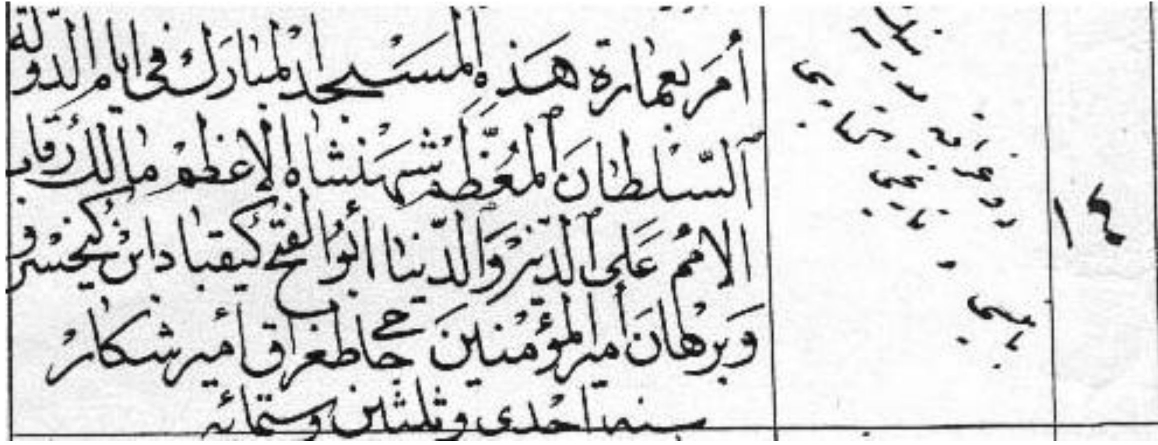

سلطان ابو سعید مسعود .ک همشیره سی خوندی خاتون طرفندن یاپدیرلدیغی آماسیه تاریخی قید ایتمکده ایسه ده « واضح افندی » تاریخنده : بایزید پاشا طرفندن آیواصل مناستریک انقاضیله یاپدیرلدیغی کورولمکده در .

۱۳

Sultan Ebû Said Mesut'un kız kardeşi Hundi Hatun tarafından yaptırıldığını Amasya Tarihi kaydetmekte isede Vâzıh Efendi tarihinde, Bâyezid Paşa tarfından Ayvasıl Manastırının enkazı ile yaptırıldığıifâde edilmektedir.

Tûrâkiye Medresesi’nin bânisi ve tarihi kitabesi

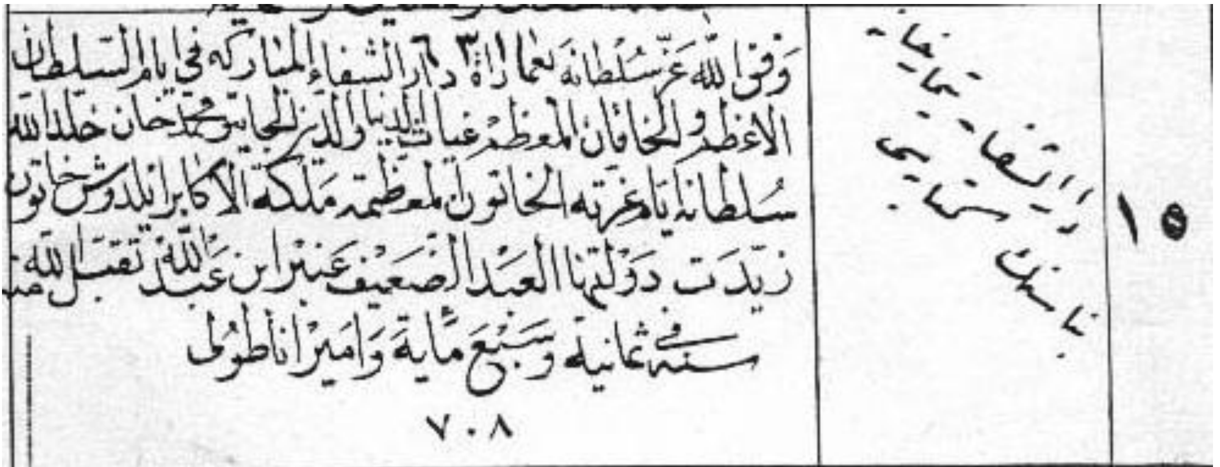

Emere bi imareti hâza’l-mescide el-mübâreke fî eyyami devleti es-Sultâni el-muazzami Şehinşâhi’l-âzami mâliki rikâbi’l-ümemi Alâeddin ved’dünya Ebu’l-fetih Keykubat bin Keyhüsrev ve burhânu emîri’l-müminin Hacı Tuğrak Emîri Şikar sene ihdâ ve selâsîn ve sitti mâe 631(1233/34)

Tercümesi:

Bu mübarek Medrese, müminlerin emiri, milletlerin yöneticisi, yüce Sultan, ulu Hakan, fethin babası, Keyhüsrev oğlu Alâeddin zamanında Av Emiri Hacı Tûrak tarafından yaptırılmıştır. 631(1233/34)

Dârüşşifa (bimarhâne) binasının kitabesi:

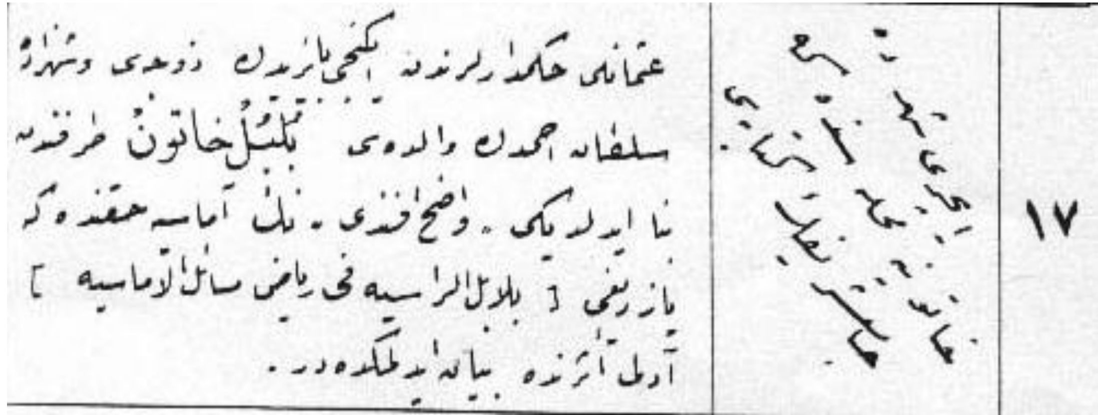
Veffeka-Allâhu azze sultânühü bi imareti Darişşifâ-i el-mübareketi fî eyyami devleti es-sultâni'l-âzam vel Hâkâni'l-muazzam Kıyâsüddünya ved'din Olcayto Mehmet Han (Halledallahu sultanehü) ve eyyâmi izzeti el-hâtui'l-muazzama Meliketi'l-ekâbiri İlduş Hatun (zîdet devletühâ) el-abdu ez-zaifü Amber bin Abdullah tekabbelallâhu minhü sene semâniye ve seb'i mâe ve Emiri Anadolu 708(1308/09)

Tercümesi

Bu mübarek Darüşşifa, yüce Sultan, ulu Hakan, dünya ve din işlerini yöneten Olcayto Mehmet Han ve eşi İlduş Hatun zamanında(Allah(c.c.) devletlerini ebedi saltanatlarını devamlı kılsın), zayıf kul, Abdullah oğlu Amber tarafından yaptırılmıştır. Allah(c.c.) bu hayrını kabul etsin. Yıl 708(1308/09) ve Anadolu Emîri Ahmet.

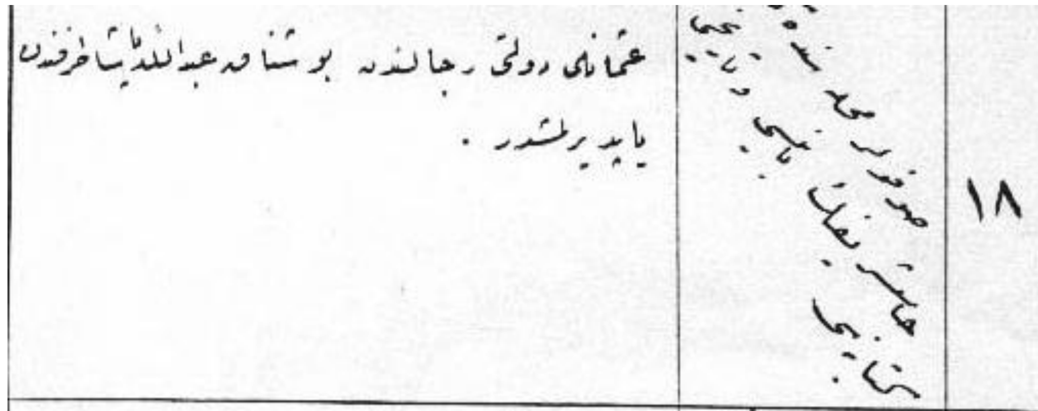
İçeri Şehirde Hatuniye mahallesindeki Camii şerifin kitabesi

عثمانلی حکمدارلرندن ایکنجی بایزیدک زوجه‌سی و شهزاده سلطان احمدک والده‌سی بلبل خاتون طرفندن بنا ایدلدیکی وضعی افندی نک آماسیه حقنده کی یازدیغی [بلابل الراسیه فی مسائل الاماسیه] آدلی اثرنده بیان ایدلمکده در .	[illegible]	١٧

Osmanlı Hükümdarlarından II. Bâyezid'in eşi, Şehzâde Sultan Ahmed'in annesi, Bülbül Hatun tarafından bina edildiği Vazıh Efendi'nin Amasya hakkındaki yazdığı Belâbilü'r-Rasiye fî Mesâili'l-Amâsiye adlı eserinde beyan edilmektedir.

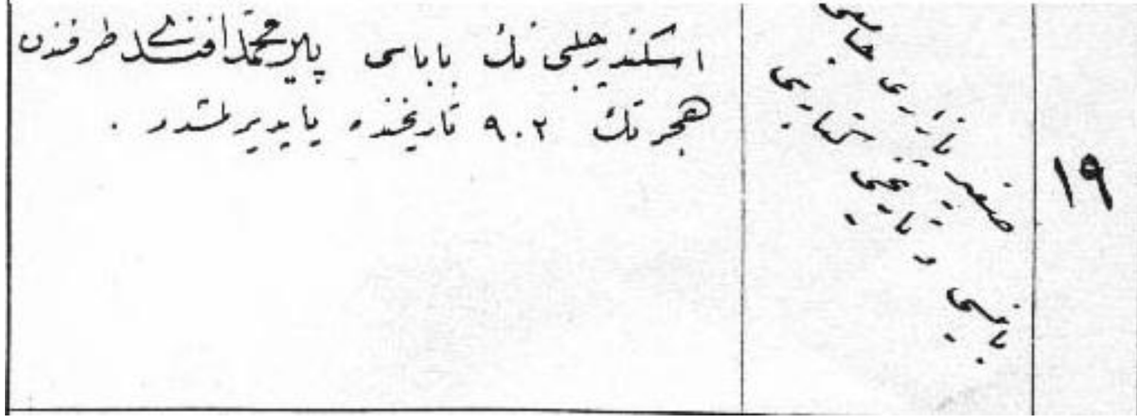
Sofular Mahallesindeki Camii şerifin bânisi ve tarihi kitabesi

عثمانلی دولتی رجالندن بوشناق عبدالله پاشا طرفندن یاپدیرلمشدر .	[illegible]	١٨

Osmanlı Devleti ricâlinden Boşnak Abdullah Paşa tarfından yaptırılmıştır.

Sığır Pazarı Camii'nin bânisi ve tarihi kitabesi

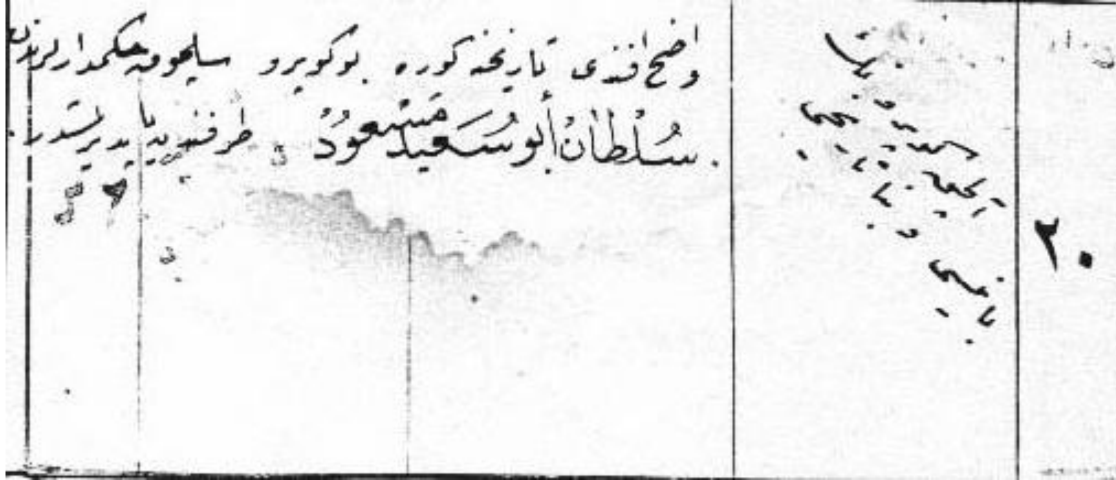

اسکندر چلبی نك باباسی پیر محمد افندینك طرفندن
هجرتك ۹۰۲ تاریخنده یاپدیرلمشدر .

١٩

İskender Çelebi'nin babası Pir Mehmet Efendi tarafından hicretin 902(1496/97) tarihinde yaptırılmıştır.

Alçak Köprü'nün bânisi ve bina tarihi

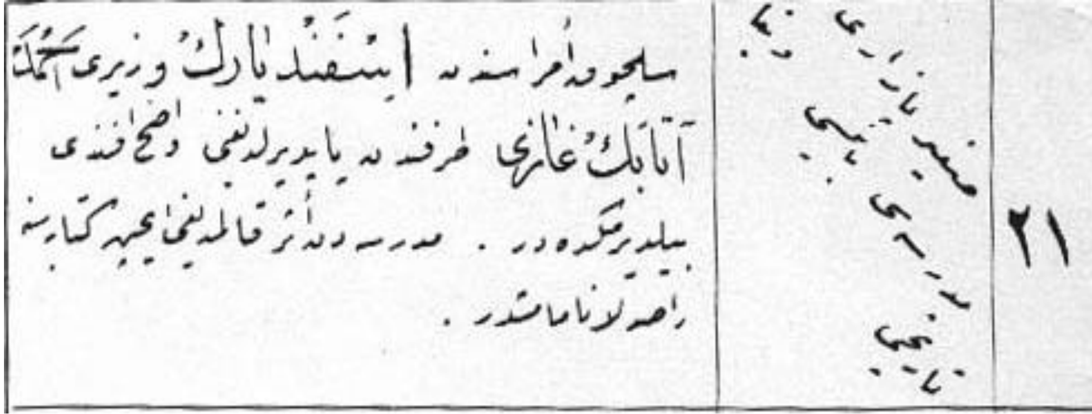

واضح افندی تاریخنه کوره بو کوپرو سلجوقیه حکمدارلرندن
سلطان ابوسعید مسعود طرفندن یاپدیرلشدر .

۲۰

Vâzıh Efendi tarihine göre bu köprü Selçuklu Hükümdarlarından Ebû Said Mesut tarafından yaptırılmıştır.

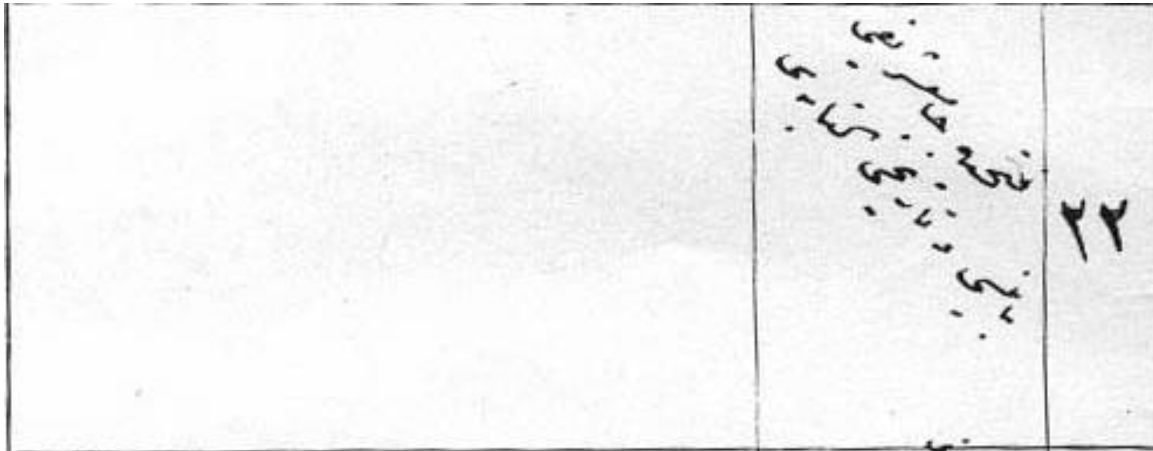
Sığır Pazarı Medresesi bânisi ve bina tarihi:

سلجوقی امراسندن اسفندیارک وزیری احمد
آتابک غازی طرفندن یاپدیرلدیغنی واضح افندی
بیلدیریورلر . مدرسه‌دن اثر قالمدیغندن کتابه‌سنه
راست گلنه‌مامشدر .

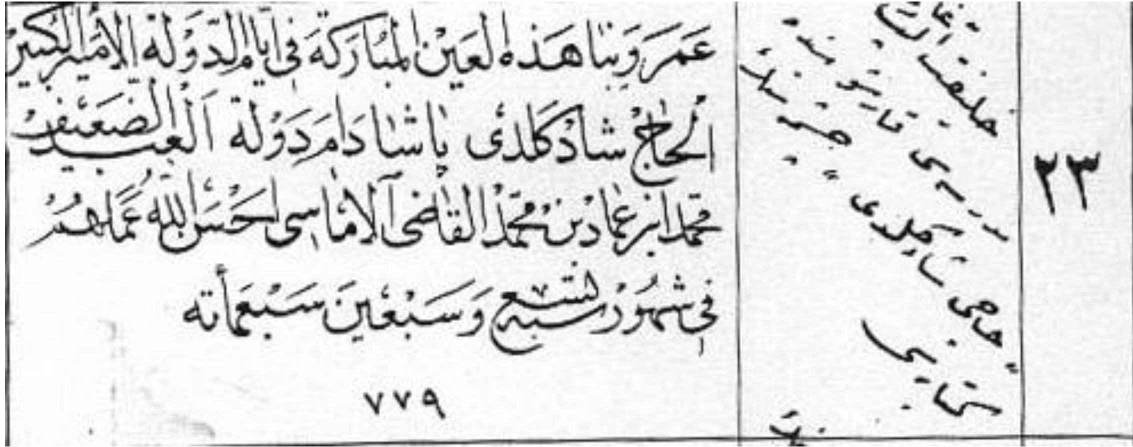
٢١

Selçuklu devleti emirlerinden İsfendiyar'ın veziri Ahmet Atabey Gâzi tarafından yaptırıldığını Vâzıh efendi bildirmektedir. Medreseden eser kalmadığı için kitabesine rastlanamamıştır.

٢٢

Halifet Alp Gâzi Medresesi karşısındaki Hacı Şadgeldi Çeşmesinin kitabesi

عمر وبنا هذه العين المباركة في ايام الدولة الامير الكبير
الحاج شادكلدى باشا دام دولته العبد الضعيف
محمد ابن عماد بن محمد القاضي الاماسي احسن الله اعمالهم
في شهور سنة تسع وسبعين سبعمائة
٧٧٩

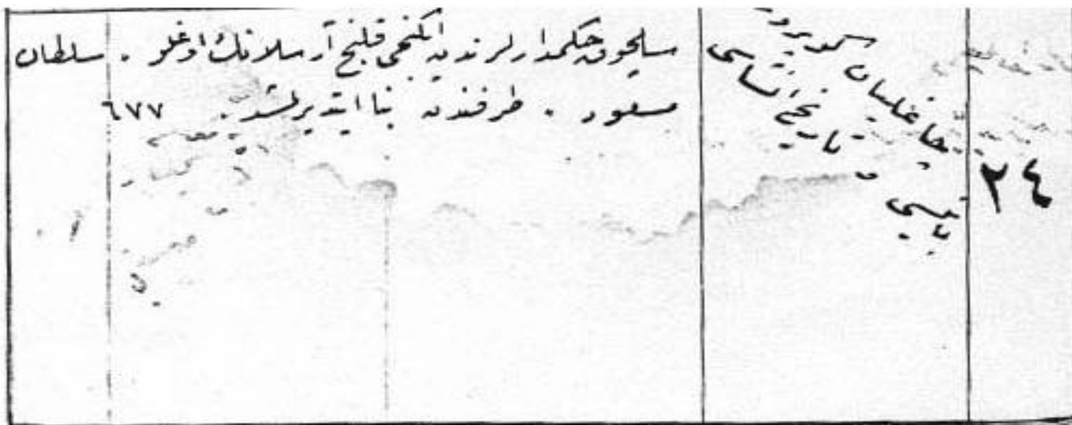
٢٣

Ammara ve bena hazihi'l-ayne el-mübarekete fî eyyami ed-devleti el-emîri el-kebîri el-Hac Şad Geldi Paşa dâme devletihü el-abdu az-zaifü Muhammed ibni İmad ibni Mehmet el-kâdi el-Amâsi ahsenallahu âmâlehüm fî şuhûri sene tis'in ve seb'in ve seb'i mâe. 779(1474/75)

Tercümesi:

Bu bereketli çeşme, yüce Komutan Hacı Şad Geldi Paşa'nın emirliği zamanında(Allah devletini dâim eylesin) zayıf kul, Amasya Kadısı Mehmet oğlu İmad oğlu Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Allah onların amellerini kabul buyursun. Yıl 779(1474/75)

Çağlayan Köprüsü'nün bânisi ve tarihi inşası

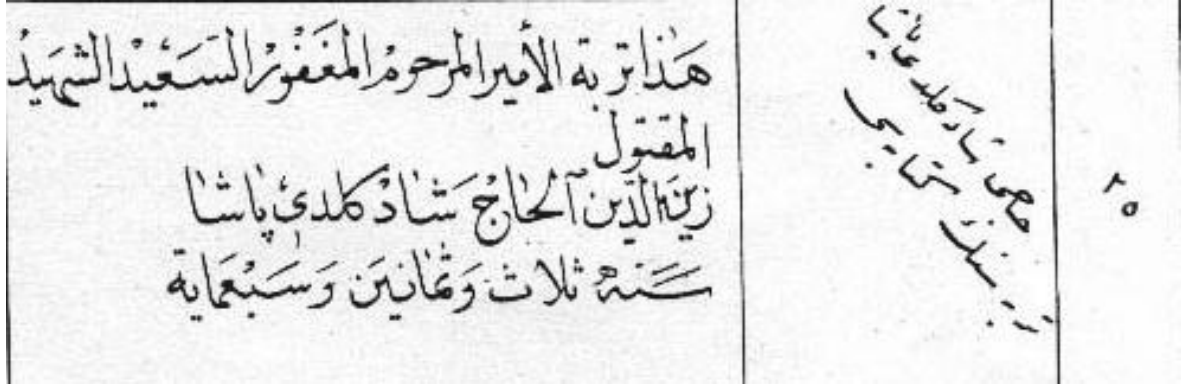

سلطان . سلجوقيه حكمدارلرندن ايكنجى قليچ ارسلانك اوغلى
مسعود . طرفندن بنا ايدلمشدر . ٦٧٧

٢٤

Selçuklu Hükümdarlarından II. Kılıç Arslan'ın oğlu Sultan Mesut tarfından bina ettirilmiştir. Yıl 677(1278/79)

Hacı Şad Geldi Paşa Türbesinin kitabesi:

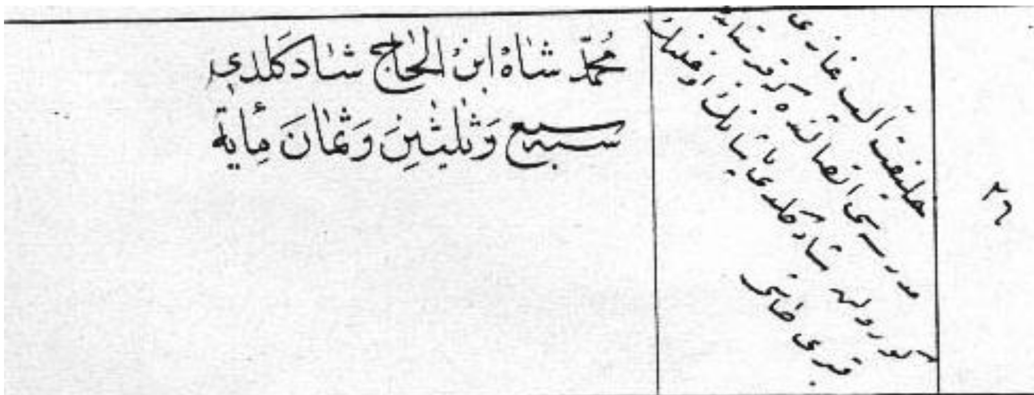
هذا تربة الأمير المرحوم المغفور السعيد الشهيد
المقتول
زين الدين الحاج شاد كلدي پاشا
سنة ثلاث وثمانين وسبعمايه

Hâza türbetü'l-emiri al-merhum el-mâfur es-said eş-şehid Zeyneddin el-Hâc Şad Geldi Paşa sene selâsin ve semânin ve seb'i mâe 783(1381/82).

Tercümesi:

Bu türbe şehid olarak vefat eden, mutlu, merhum ve mağfür Zeyneddin Hacı Şad Geldi Paşaya aittir. 783(1381/82)

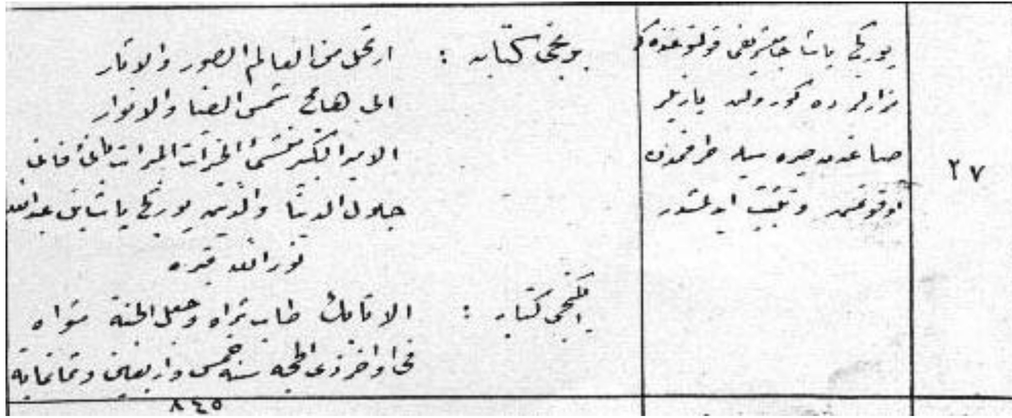
Halifet Alp Gazi Medresesi bitişiğindeki kabristanda görülen Şad Geldi Paşa'nın oğlunun kabir taşı:

محمد شاه ابن الحاج شاد كلدي
سنة سبع وثلثين وثمان مايه

Hacı Şad Geldi Paşa oğlu Mehmet Şah. Yıl 837(1433/34).

Yörgüç Paşa Camii şerifi koltuğundaki mezarlarda görülen yazılar:

Sağdan birinci kabrin kitâbesi:

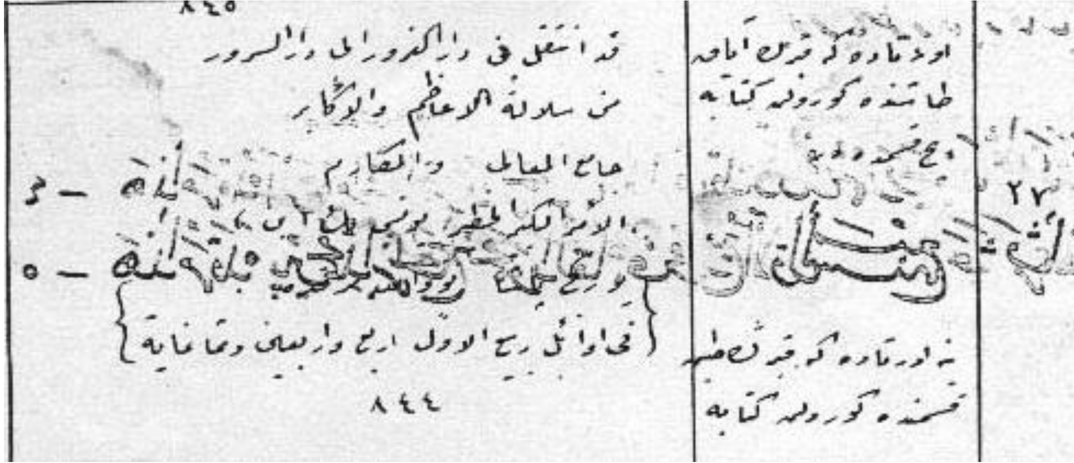
Kitabe : İrtehale min âlemi’s-süvari vel âsari ilâ hâmici ez-zıyâi vel envâr el-emîrü’l-kebîru münşiü’l-hayrâti el-mübirrâti bâni ve fâni Celâlüddünya ved’din Yörgüç Paşa bin Abdullah. Nevverallahu kabre

Kitabe : El Atabey tâbe serâhu ve cealel cennete mesvâhü fî evâhiri Zilhicce sene hamsîn ve erbaîn ve semâni mâe 845(Nisan 1442)

Tercümesi:

Büyük emir, hayır ve hasenat sahibi Celâlüddünya ved’din Atabey Abdullah oğlu Yörgüç Paşa, şekil âleminden nur âlemine göçmüştür. Allah(c.c.) kabrini nurlandırsın. Makamı cennet olsun nur içinde yatsın. Zilhicce ayı sonları yıl 845(Nisan 1442)

Ortadaki kabrin kitâbesi:

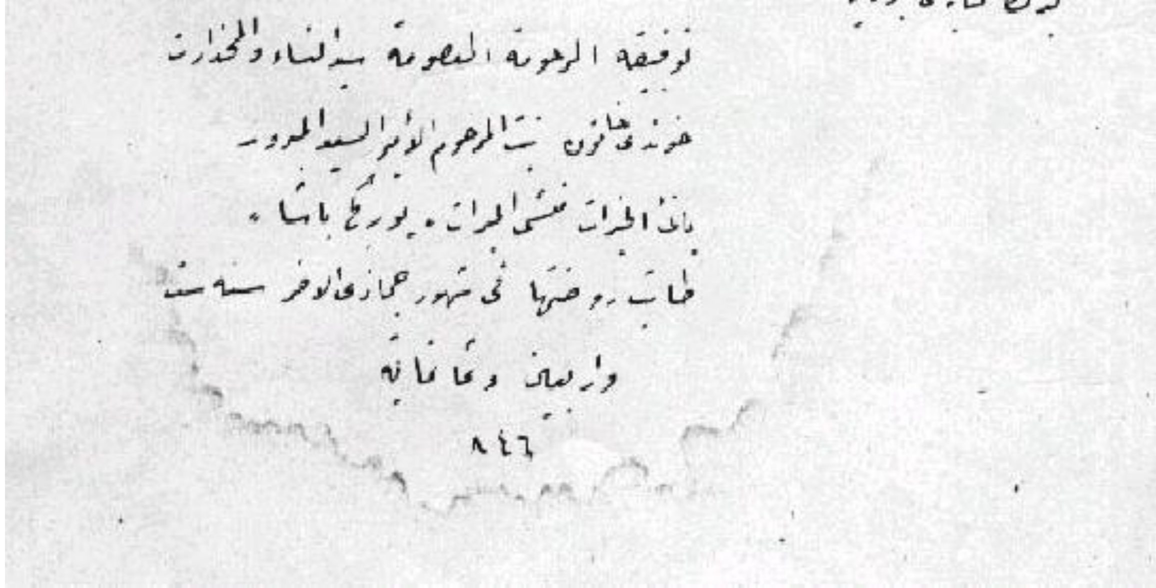

Kad intekale min dâri'lgurur min sülaleti'l-eâzımi vel ekâbiri câmii'l-meâli vel mekarimi el-emîrü'l-kebîrü el-hatîru Yunus Bey ibn Yörgüç Paşa nevverallahu merkadehû fî evâili Rebiü'l-evvel erbaîn ve erbaîn ve semâni mâe. 844(Temmuz 1440)

Tercümesi:

Bu kabir Ekâbir sülalesinden yüksek himmet sahibi, iyi huylu, Yörgüç Paşa'nın oğlu yüce Emir Yunus Bey'e aittir. Geçici dünyadan mutluluk alemine göçmüştür. Allah kabrini nurlandırsın. Rebiü'l-evvel ayı 844(Temmuz 1440)

Üçüncü kabrin kitabesi:

Tüviffiyet el-merhûme el-mâsume seyyidetü’n-nisa vel mukaddirat Hundi Hatun bintü el-merhum el-emir es-said el-mebrur bânii’l-hayrat münşiü’l-mübirrat Yörgüç Paşa tâbet ravzatuhâ fî şuhûri Cemâzi’l-ahire senete sittin ve erbaîn ve semâni mâe. 846(Ekim 1442)

Tercümesi:

Hayırlı binalar kuran, iyilik seven, yüce Emir Yörgüç Paşanın kızı, hanımların hanımı merhum Hundi Hatun burada medfundur. Allah Teâla yerini Cennet eylesin. Cemâzi’l-âhire yıl 846(ekim 1442)

Narlı Bahçe mevkiinde çelenkle boğdurulan dört Şehzâdenin türbesi içerisindeki görülen kitabeler tarafımdan okunmuştur:

1: Gelüp oldu Amasya’da mihmam.
Sorarsan kimdir bu gonca-i can.
Mehmet Şah ibni Sultan Süleyman .
İrtehalel merhum sene seb’a aşar ve tis’a mâe 917(1511/12).
(merhum Şehzâde Mhmet Şah 917(1511/12)’de vefat etmiştir.)

(İsmail Hakkı Uzunçarşılıya göre bu kabir, 825(1421/22) yılında Darende’de vefat eden Yıldırım Bâyezid’in torunu Emir Süleyman’ın oğlu Şehzâde Mehmet’e aittir). Bkz. Kitabeler s.138

2: Göklere çıktı meleklerden figânu enîn.
Rıhleti tarih oldu Şah-u firdevs yerin.

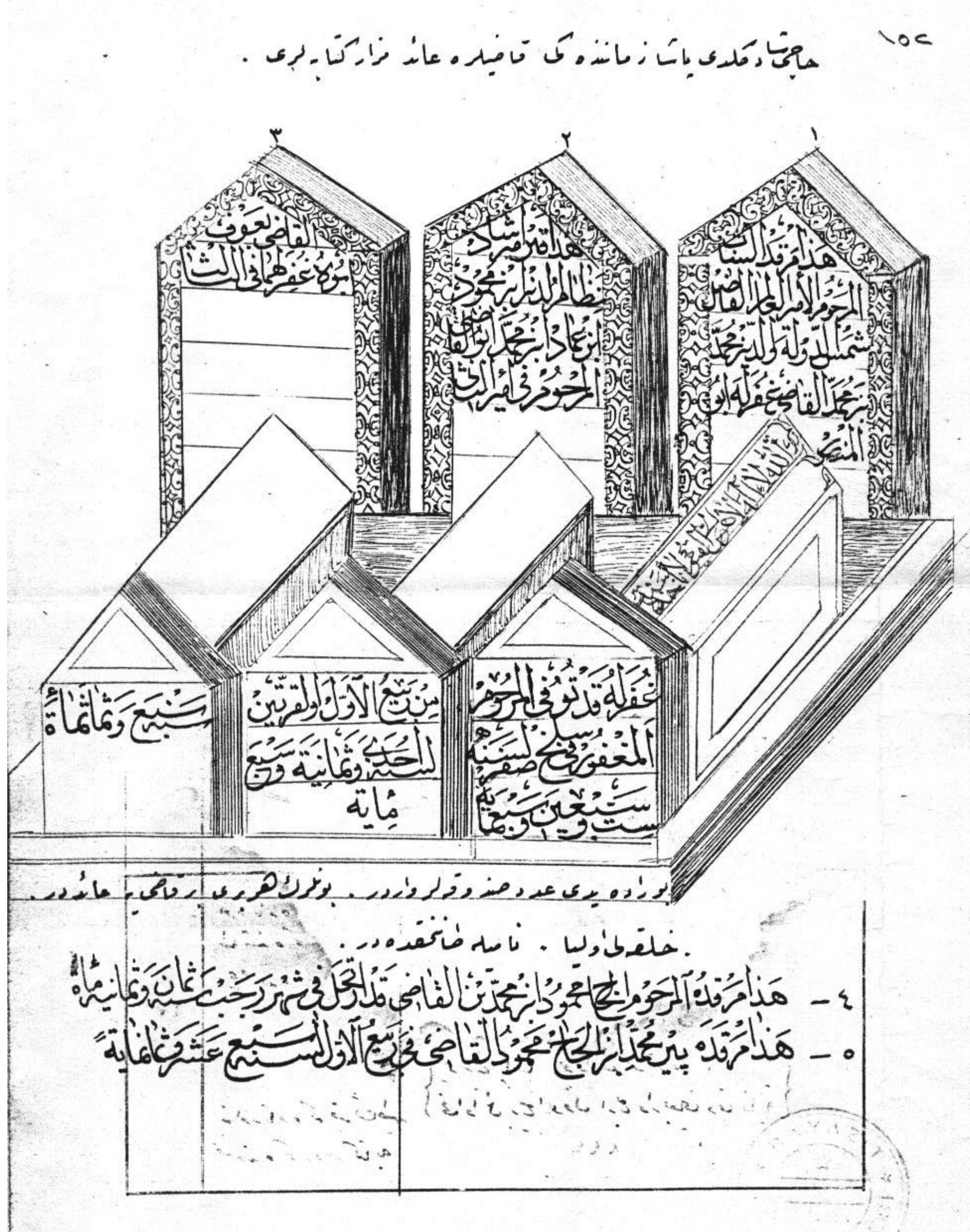
Gitmeye azmetti hak rabbine Mustafa Nâzîn.
İrtehalel merhum sene seb'a aşar ve tis'a mâe 917.
(Merhum Şehzâde Mustafa 917(1511/12) yılında vefat etmiştir.)

(İsmail Hakkı Uzunçarşılıya göre buda Şehzâde Ahmet'in oğludur. 919(1513/14)'da vefat etmiştir.) bkz. Kitabeler s. 138

3: Es-Sultan Kasım ibn es-Sultan Mehmet .
Tâbe serâhu ve cealel Cennete mesvâhu.
İrtehalel merhumu fî gurreti Şaban sene tis'in ve semâni mâe. 809
(Sultan Mehmet(Çelebi) oğlu Kasım 809(Ocak 1407) yılında vefat etmiştir. Allah makamını cennet eylesin.)

4: Bu kabir Şehzâde oğlu (Şehzâde Ahmet) mâsum, Murat Han oğlu Mehmet'e aittir.Allah kabrini nurlandırsın. Yıl 918(1512/13)

Hacı Şad Geldi Paşa zamanındaki Kadı’lara ait mezar kitabeleri:

1- Hâza merkadü eş-şâbbi el-merhûmi el-emir al-âlim el-fâdıl şemsüd’devleti ved’din Mehmet bin Mehmet el-Kâdı ebûhu. Ğufire lehu. Gad tüviffiye el-merhûmu el-mağfûru fî selhi Safer sene sitte ve sebîn ve seb’i mâe.

Tercümesi:

Bu kabir,Babası Kadı olan genç emir, âlim, fazilet sahibi, din ve devletin güneşi, Kadı Mehmet bin Mehmet'in kâbridir. Merhum Sefer ayı 776(1374/75)'da vefat etmiştir. Allah günahlarını bağışlasın.

1- Hâza kabrü eş-şâbbi Emir Nizâmeddin bin Mahmut bin İmad binMehmet el-Kadı ebûhu. Tuviffiye el-merhum fi's-sâni vel ışrîn min Rebiü'l-evvel. Li sene ihdâ ve semâninveseb-i mâe 781()1379/80)

Tercümesi:

Bu kabir Babası Kadı olan Mehmet oğlu İmad oğlu genç Emir Kadı Nizâmeddin Mahmut'a aittir. Merhum 22 Rebîu'l-evvel 781()'de vefat etmiştir.

2- El-Kâdı Yâkup ve Ebûhu. Allah günahlarını bağışlasın. Yıl 807(1404/05)

3- Hâza mergadü el-merhum el-Hac Mahmut bin Mehmet bin Kadı. Kad irtehale fî şehri recep sene semânin ve semâni mâye.

Tercümesi:

Bu kabir kendisi ve babsı Kadı olan Hacı Mehmet bin Mahmut'a aittir. Merhum Recep ayı 808(Aralık 1405)'de vefat etmiştir.

4- Hâza mergadü Pir Mehmet ibni el-Hac Mahmut el-Kadı fî Rebîü'l-evvel sene seb'a aşara ve semâni mâe.

Tercümesi:

Bu kabir, Kadı, Hacı Mahmut oğlu Pir Mehmet'e aittir. Merhum Rebîu'l-evvel ayı 817(Mayıs 1414)'de vefat etmiştir.